

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

Spis treści

1. Wstęp	5
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	6
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
3.1. Rola i znaczenie umów międzynarodowych w zakresie ochrony zabytków	6
3.2. Ustawodawstwo krajowe	7
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	13
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	13
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa, powiatu i ponadlokalne	16
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	25
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	25
6. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	29
6.1. Położenie i krótka charakterystyka Gminy Sochaczew	29
6.2. Zarys historyczny obszaru Gminy Sochaczew	30
6.3. Środowisko kulturowe	32
6.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	34
6.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do Rejestru Zabytków	36
6.4.2. Ochrona zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	52
6.5. Zabytki ruchome	65
6.6. Stanowiska archeologiczne	65
6.7. Zabytki wpisane do gminnej ewidencji	70
6.8. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	75
7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	80
8. Założenia programowe	82
8.1. Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	90
9. Instrumenty realizacji programu opieki nad zabytkami	97
10. Zasady oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami	99
11. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	101
12. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	106
Tabela 1. Zabytki nieruchome wpisane do Rejestru Zabytków	37
Tabela 2. Zestawienie stanowisk archeologicznych w Gminie Sochaczew z wystawionymi kartami adresowymi (stan 01.09.2015 r.)	66
Tabela 3. Gminna ewidencja zabytków Gminy Sochaczew (stan na dzień 25 kwietnia 2023 r.)	70

Tabela 4. Cele strategiczne, kierunki interwencji i zadania przewidziane do realizacji w ramach Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sochaczew na lata 2024-2028.	82
Tabela 5. Ocena realizacji Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sochaczew na lata 2024-2028.....	99
Tabela 6. Szacunkowe koszty realizacji Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sochaczew w latach 2024-2028.	106
Rysunek 1. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków na terenie gminy Sochaczew.....	52
Rysunek 2. Część graficzna mpzp dla fragmentu wsi Dachowa z załącznika 1. z zaznaczoną strefą ochrony konserwatorskiej.....	60
Rysunek 3. Część graficzna mpzp dla fragmentu wsi Dachowa z załącznik 2. z zaznaczonymi strefami ochrony konserwatorskiej.	60
Rysunek 4. Część graficzna mpzp we wsi Kuznocin.	61
Rysunek 5. Załącznik 1 do uchwały nr LXI/274/2018.....	64
Rysunek 6. Wzór znaku rozpoznawczego konwencji haskiej służący do oznaczania obiektów zabytkowych w czasie pokoju.	91
Zdjęcie 1. Mogiła indywidualna nieznanej ofiary cywilnej z II wojny światowej w miejscowości Zosin.....	33
Zdjęcie 2. Cmentarz wojenny żołnierzy rosyjskich poległych w 1915 r. w miejscowości Bielice.....	33
Zdjęcie 3. Kopiec mogilny z I wojny światowej żołnierzy niemieckich w miejscowości Orły-Cesin	34
Zdjęcie 4. cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich poległych w I wojnie światowej w miejscowości Lubiejew.....	34
Zdjęcie 5. Pomnik Fryderyka Chopina na terenie dworku w Żelazowej Woli.	75
Zdjęcie 6. Dworek w Żelazowej Woli w 1974 r. Elewacja frontowa.	76
Zdjęcie 7. Dwór należący do Fryderyka Chopina współcześnie.	77
Zdjęcie 8. Park dworski w Żelazowej Woli współcześnie.	78

Wykaz skrótów:

AZP – Archeologiczne Zdjęcie Polski

GEZ – Gminna Ewidencja Zabytków

GPOnZ – Gminny Program opieki nad zabytkami

NID – Narodowy Instytut Dziedzictwa

mpzp – miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

NIFC - Narodowy Instytut Fryderyka Chopina

1. Wstęp

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych Gminy Sochaczew. Program opieki nad zabytkami dla Gminy Sochaczew na lata 2024-2028 (dalej zwane GPOnZ), obejmuje różnorodne działania mające na celu identyfikację, dokumentację, konserwację i promocję zabytków znajdujących się na terenie gminy. Głównym celem programu jest zapewnienie ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego gminy Sochaczew dla przyszłych pokoleń poprzez określenie działań i zadań na rzecz ochrony w celu zapobiegania utracie zabytków oraz ochrony ich przed zniszczeniem.

Podczas opracowywania GPOnZ obligatoryjnym jest uwzględnienie celów zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.):

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sochaczew na lata 2024-2028 ma charakter uzupełniający w stosunku do innych aktów planowania w gminie tj. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Stanowi również podstawę współpracy pomiędzy samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Dokument został opracowany zgodnie z wytycznymi z 2008 r. zawartych w poradniku metodycznym gminnego programu opieki nad zabytkami Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz zostały dodatkowo uwzględnione zapisy Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026, w którym podkreślono konieczność aktualizacji treści poradnika opracowanego w 2008 r., ponieważ nie uwzględnia on zmian prawnych oraz tematu aktualnych zagrożeń wynikających ze zmian klimatycznych i ewentualnego konfliktu zbrojnego.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela zgodnie z art. 5, art. 6 ust 1 i art. 86 Konstytucji RP. Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40 z późn.zm.) zostały określone zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*”. Obowiązek wykonania programu opieki nad zabytkami przez samorządy, określony został w przepisie art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn.zm.). Niniejsza ustawa stanowi główny akt prawny regulujący kwestie związane z identyfikacją, ochroną, konserwacją i opieką nad zabytkami na terenie całego kraju. Gminy mają obowiązek tworzenia własnych programów opieki nad zabytkami, które uwzględniają lokalne warunki oraz potrzeby związane z zachowaniem i promocją dziedzictwa kulturowego. GPOnZ opracowywany jest na okres czterech lat. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

3.1. Rola i znaczenie umów międzynarodowych w zakresie ochrony zabytków

Umowy międzynarodowe ratyfikowane i opublikowane w Dzienniku Ustaw RP należą do źródeł prawa powszechnie obowiązującego, co oznacza, że stają się źródłem praw i obowiązków konkretnych adresatów w krajowym porządku prawnym. Obowiązek ich przestrzegania dotyczy zarówno wszystkich organów administracji publicznej, jak i obywateli. Ratyfikowane umowy międzynarodowe, zwłaszcza Konwencje UNESCO oraz Rady Europy w dziedzinie kultury, wskazują cele i zadania, do realizacji których zostaliśmy zobowiązani wobec całej społeczności międzynarodowej. Determinują one kierunki działań podejmowanych przez administrację w ramach Krajowego programu. Podstawowe znaczenie dla formułowania celów i kierunków działania w ochronie zabytków mają ratyfikowane przez Polskę konwencje międzynarodowe dotyczące ochrony zabytków. Wśród konwencji UNESCO są to:

- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957 r. poz. 212) oraz Drugi Protokół sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r. do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 248);
- Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, sporządzona w Paryżu 17 listopada 1970 r. (Dz.U. z 1974 r. poz. 106);
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji (Dz. U. z 1976 r. poz. 190);
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz.U. z 2011 r. poz. 1018),
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz. U. z 2007 r. poz. 1585);
- Konwencja o ochronie podwodnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 2 listopada 2001 r. (Dz. U. z 2021 r. poz. 1302).

Do ratyfikowanych Konwencji Rady Europy należą:

- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. poz. 564);
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 210);
- Europejska Konwencja Krajobrazowa sporządzona we Florencji dnia 20 października
- Konwencja ramowa Rady Europy o wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa sporządzona w Faro dnia 27 października 2005 r. (Dz.U. z 2023 r. poz. 396).

3.2. Ustawodawstwo krajowe

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej
art. 5 <i>Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju</i>
art. 6 ust. 1 <i>Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju</i>
art. 86 <i>Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.</i>
ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 z późn.zm.).
- Art. 3, który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece

nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

- Art. 4. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

- Art. 6. ust 1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2022 poz. 2393 ze zm.),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

ust. 2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

- Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

- Art. 16 ust. 1 Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

- Art. 17 ust. 1 Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 informacja o ochronie zabytku ust. 1;
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

ust 2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2021 r. poz. 1973, 2127 i 2269).

- Art. 18 ust. 1 Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

ust.2 Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

-Art. 19 ust. 1 Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7 wraz z ich otoczeniem;

2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

ust. 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

ust. 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

ust. 2 W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

ust. 3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

-Art. 20 Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

-Art. 21 Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

- Art. 22 ust. 1 Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

ust. 2 Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

ust 3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

ust 4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

ust 5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

ust 6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

ust 7. Ewidencje, o których mowa w ust. 1, 2, 4 i 6, mogą zawierać dane osobowe obejmujące:

- 1) imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku;
- 2) imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną;
- 3) imię i nazwisko lub nazwę wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.

- Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w imieniu, którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40 z późn.zm.)

- Art. 7 ust 1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

pkt 9. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153)

Rozporządzenie określa rodzaj przedsięwzięć oraz sposób ich realizacji zapewniających ochronę zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Organizację i sposób ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych zabytków planuje się w jednostkach organizacyjnych posiadających zabytki oraz na poszczególnych stopniach administracji w sporządzanych dokumentach jakim są między innymi gminne plany ochrony zabytków.

Dla realizacji ochrony zabytków zasadnicze znaczenie ma całokształt przepisów dotyczących poszczególnych składników przestrzeni oraz poszczególnych rodzajów działań, ponieważ każda z niżej wymienionych ustaw normuje zasady postępowania dotyczące obiektów i stref zabytkowych.

1. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym określa zadania z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. W planowaniu przestrzennym konieczne są działania na rzecz ładu przestrzennego. Ustawa zobowiązuje organy samorządu województwa do sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz audytu krajobrazowego. Przy sporządzaniu tego planu określa się przede wszystkim system obszarów chronionych, a także strategię rozwoju województwa i wnioski z audytu krajobrazowego.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

2. ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn.zm.),
3. ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),
4. ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880),
5. ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn.zm.),
6. ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 Nr 13, poz. 123),
7. ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn.zm.).

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach zostały określone w:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn.zm.),
2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn.zm.).

Z kolei ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

1. ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn.zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. M.P. 2023 poz. 1470)

Celem głównym „Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026” jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe oraz osiem kierunków działań strategicznych.

Cel szczegółowy 1. Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości.

Kierunek działań 1.1: Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju

1. Ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej
2. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej I zaplecza kolejowego.
3. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnych.
4. Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych.

Kierunek działań 1.2: Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości.

1. Model i system wartościowania zabytków.
2. Plany zarządzania dla pomników historii
3. Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych.
4. System bezpieczeństwa zabytków.
5. Projektowanie konserwatorskie.

Kierunek działań 1.3: Realizacja międzynarodowych zobowiązań

1. Implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków.
2. Wdrożenie Konwencji UNESCO z 2001.
3. Współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE.
4. Wsparcie procesu tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

Cel szczegółowy 2. Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków.

Kierunek działań 2.1: Cyfryzacja procesów administracyjnych

1. Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków.
2. Opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Kierunek działań 2.2: Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków

1. Wdrożenie i rozwój programu AZP+.
2. Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego.
3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D.
4. Rozwój portalu Zabytek.pl.

Kierunek działań 2.3: Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami

1. Premia zabytkowa.
2. Wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding.

Cel szczegółowy 3. Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Kierunek działań 3.1: Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych

1. Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków.
2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami.
3. Twój dom – dialog z tradycją.
4. Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”.
5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich.
6. Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych.
7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Kierunek działań 3.2: Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach.
2. Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego.
3. Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny.
4. Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego.
5. Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.
6. Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.

7. Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. (M.P. z 2020 r., poz.1060). Jako cel główny Strategia określa „**Wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków**”. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: *współdziałanie, kultura, kreatywność*. Są to:

Obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,

Obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,

Obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Cel szczegółowy 2: Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa, powiatu i ponadlokalne

Strategiczne cele polityki województwa i powiatu w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określone zostały w następujących dokumentach sporządzonych na poziomie wojewódzkim i powiatowym:

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze

Przyjęta Uchwałą Nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 r. jest aktualizacją Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030 przyjętej Uchwałą Nr 158/13 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r. i zawiera długofalową wizję rozwoju regionu i społeczności Mazowsza.

Cel główny: „Zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez trwałe i zrównoważony przestrzennie rozwój województwa, służący wzrostowi znaczenia regionu w Europie i na świecie, przy poszanowaniu zasobów środowiska”.

Obszar V - Kultura i dziedzictwo

Cel strategiczny: *Mazowsze bogate kulturowo - wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia.*

W ramach tego celu określono następujące kierunki działań:

Priorytetowe:

20. Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego:

20.1. Wspieranie prac konserwatorskich (w tym restauratorskich, renowacyjnych, rewaloryzacyjnych), rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych oraz kulturowych,

20.2. Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji, w tym kulturalnych, turystycznych i społecznych,

20.3 Inwentaryzacja i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego.

21. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju gospodarczego i promocji województwa:

21.1. Zwiększanie atrakcyjności turystycznej w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze,

21.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej,

21.3. Wspieranie rozwoju różnych form turystyki, produktów oraz wydarzeń turystycznych,

21.4. Wspieranie działalności stowarzyszeń i organizacji, w tym o znaczeniu międzynarodowym,

21.5. Ochrona, pielęgnowanie i promowanie spuścizny kulturowej (materialnej i niematerialnej), w tym podnoszenie świadomości kulturowej,

21.6. Wspieranie i promocja różnorodności kulturowej,

21.7. Wspieranie przedsiębiorczości i współpracy w obszarze kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki.

Pozostałe kierunki:

22. Upowszechnianie kultury i twórczości:

22.1. Rozwój infrastruktury kultury, wydarzeń i projektów kulturalnych,

22.2. Wspieranie rozwoju i edukacji kulturalnej,

22.3. Wspieranie rozwoju przemysłu kreatywnego,

22.4. Wzmacnianie uczestnictwa w kulturze, w tym poprzez technologię cyfrową (e-kultura, digitalizacja).

23. Kreowanie miast i wsi jako centrów aktywności kulturalnej i turystycznej:

23.1. Wspieranie ośrodków miejskich i wiejskich w upowszechnianiu potencjału kultury wraz z rozwojem funkcji turystycznych.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Przyjęty Uchwałą Nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r., jest podstawowym narzędziem polityki przestrzennej realizowanej w ramach Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030 i wyznaczającym kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa. Określona w nim polityka przestrzenna, dąży do zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju, zachowania spójności społeczno - gospodarczej i terytorialnej, wzrostu konkurencyjności gospodarki regionu oraz tworzenia nowych miejsc pracy, zakłada zintegrowane planowanie rozwoju województwa mazowieckiego łączy aspekty społeczne, gospodarcze i środowiskowe. Cele rozwojowe zostały wyznaczone w sześciu obszarach działań: Przemysł i produkcja, Gospodarka, Przestrzeń i transport, Społeczeństwo, Środowisko i energetyka, Kultura i dziedzictwo.

W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego i ochrony krajobrazów kulturowych wskazano następujące działania:

- realizację zadań wskazanych w wojewódzkim programie opieki nad zabytkami,
- zachowanie i kreowanie ładu przestrzennego, zachowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz kształtowanie pasm przyrodniczo - kulturowych o znaczeniu regionalnym poprzez:
 - przeciwdziałanie negatywnym efektom urbanizacji i rurbanizacji;
 - wzmacnianie przestrzennych walorów obiektów oraz układów przestrzennych (w tym obiektów i obszarów poprzemysłowych) poprzez rewitalizację, restaurację oraz rekultywację;
 - ochronę, rewitalizację i rewaloryzację obiektów i obszarów historycznych (zwłaszcza architektury drewnianej i poprzemysłowej, dworskiej, obronnej, dorobku nauki i techniki) w tym zabytków mających znaczenie symboliczne;
 - wykorzystanie sieci miast historycznych oraz atrakcji krajobrazowo - architektonicznych m.in. dla wyznaczania szlaków turystyki kulturowej;
 - ochronę regionów etnograficznych oraz krain historycznych, jako cennych i charakterystycznych krajobrazów kulturowych, również jako element współpracy oraz rozwoju powiązań z sąsiadującymi województwami.

Plan ponadto określa postulaty i rekomendacje do podmiotów realizujących politykę przestrzenną na obszarze województwa, które mogą stanowić (...) elementy fakultatywne do uwzględnienia w dokumentach planistycznych gmin.

W zakresie opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej, w Planie postuluje się między innymi następujące działania:

- zachowanie ładu przestrzennego lub jego kreowanie, szczególnie w miejscach o istotnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi w oparciu o ochronę pola ekspozycji i eksponowanie dominant architektonicznych, kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca,
 - eksponowanie w strukturze przestrzennej ośrodków miejskich i wiejskich najcenniejszych zasobów dziedzictwa regionu,
 - kształtowanie i ochronę krajobrazów kulturowych m.in. poprzez utworzenie parków kulturowych.
- adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych,
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych,
- współpracę międzyregionalną w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego (tradycji historycznych, śladów osadnictwa, dziedzictwa kultury ludowej) dla rozwoju produktów turystyki kulturowej.

Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022 – 2025

Przyjęty Uchwałą Nr 1721/267/21 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 26 października 2021 r., określa misję, wizję oraz główne obszary strategiczne opieki nad zabytkami, a także przypisane im cele oraz przedsięwzięcia zmierzające do ich realizacji.

W Programie cel generalny zawarty został w deklaracji misji, z którą zgodne są dalsze rozstrzygnięcia planistyczne i wykonawcze. Przyjęto, że w okresie 2022–2025 będzie kontynuowana misja z lat 2018–2021, która brzmi:

„Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim”.

Misji towarzyszy wizja strategiczna opieki nad zabytkami, określająca pożądany stan docelowy, jaki powinien być osiągnięty do 2025 r. wskutek realizacji Programu. Z rozwinięcia misji wynikają trzy obszary strategiczne stanowiące obszary koncentracji działań w zakresie opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim. W każdym z obszarów wyznaczono z kolei cele strategiczne i służące ich realizacji przedsięwzięcia. Poniżej przedstawiono obszary strategiczne, cele strategiczne i przypisane im przedsięwzięcia i kierunki działań:

Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy

Cel strategiczny A.1. Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków.

Przedsięwzięcie A.1.1. Mazowieckie Forum Dziedzictwa (MFD). Przedsięwzięcie ma na celu stworzenie platformy regularnego doszkalania fachowego gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem a także stałej wymiany doświadczeń osób zajmujących się opieką nad dziedzictwem w administracji gminnej.

Przedsięwzięcie A.1.2. Dziedzictwo niematerialne – na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kontynuacja. Celem programu jest zintensyfikowanie ochrony dziedzictwa niematerialnego województwa.

Przedsięwzięcie A.1.3. Konkurs „Renowacja Roku Zabytków Mazowsza” – kontynuacja. Celem programu jest promocja opieki nad zabytkami, dobrych praktyk konserwatorskich, renowacyjnych i adaptacyjnych wśród właścicieli zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego.

Cel A.2. Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.

Przedsięwzięcia A.2.1. „Odkrywamy nasze dziedzictwo” – coroczny konkurs fotograficzny – kontynuacja. Celem jest podtrzymanie zainicjowanego wśród mieszkańców w poprzednim programie 2018-2021 zainteresowania dokumentowaniem fotograficznym istniejących obiektów dziedzictwa, a także gromadzenie dokumentacji wykonanej przez społeczników.

Przedsięwzięcia A.2.2. Tożsamość lokalna – wartość unikalna (kontynuacja w nowej formie). Program ma na celu wypełnienie jednego z ważnych deficytów, jakim jest brak dostrzegania i doceniania dziedzictwa lokalnego. Oprócz oczywistego pozytywnego wpływu na stan zabytków przez poszerzanie wiedzy o ich wartości i konieczności ich

ochrony, wzmacnianie tożsamości lokalnej ma silny wpływ na powodzenie procesów rewitalizacyjnych, zapobieganie depopulacji i w efekcie przekłada się na potencjał rozwojowy gmin i całego województwa

Obszar strategiczny B. Optymalizacja systemu dostępu do środków.

Cel strategiczny B.1. Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich

Przedsięwzięcie B.1.1. Dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych – kontynuacja. Wspieranie różnego rodzaju właścicieli obiektów zabytkowych w finansowaniu prac przy zabytkach.

Cel strategiczny B.2. Dbłość o zabytki własne województwa.

Przedsięwzięcie B.2.1. Finansowanie prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego – kontynuacja. Kontynuowanie udoskonalania metody podziału środków pomiędzy różnego rodzaju wnioskodawców z uwzględnieniem priorytetów Samorządu Województwa.

Obszar strategiczny C. Skuteczne narzędzia działania.

Cel strategiczny C.1. Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa.

Przedsięwzięcie C.1.1. Dokumentacja zabytków architektury XX wieku województwa mazowieckiego. Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji i dokumentacji dziedzictwa architektury po 1918 r. województwa mazowieckiego oraz wydanie publikacji na ten temat.

Przedsięwzięcie C.1.2. Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa – kontynuacja. Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego.

Przedsięwzięcie C.1.3. Konkurs „Dom w krajobrazie” – kontynuacja. Celem programu jest stworzenie katalogu projektów architektonicznych współczesnej zabudowy dobrze zharmonizowanej z krajobrazem kulturowym poszczególnych regionów kulturowych województwa mazowieckiego.

Przedsięwzięcie C.1.4. Nasza żywa tradycja – kontynuacja. Głównym celem programu jest ochrona i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego oraz rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji, będącego bazą zasobów tego dziedzictwa.

Cel strategiczny C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.

Przedsięwzięcie C.2.1. Tworzyć system promocji mazowieckiego dziedzictwa w serwisach internetowych. Celem jest skuteczna promocja mniej znanych elementów dziedzictwa w województwie mazowieckim w serwisach internetowych dzięki współpracy z podmiotami o utrwalonej renomie i potwierdzonej skuteczności promocyjnej.

Przedsięwzięcie C.2.2. Mazowieckie konserwacje. Promocja zabytków dotowanych przez Samorząd Województwa.

Przedsięwzięcie C.2.3. Mazowiecki System Informacji Przestrzennej – Zabytki. Stworzenie platformy zintegrowanego systemu informacji o zabytkach dla województwa mazowieckiego w ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej.

Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2023-2027

Cel strategiczny A. Aktywne podmioty kultury

A.1. Wzmacnianie mazowieckich kadr kultury

- konieczność stałego podnoszenia kompetencji kadr kultury w celu zwiększania jakości oferty kulturalnej w regionie;
- potrzeba innowacyjności w kulturze, w szczególności w obszarze wykorzystywania nowych technologii;
- potrzeba dostosowywania się kadr kultury do nowych wyzwań i zagrożeń cywilizacyjnych;
- konieczność odpowiadania na nowe trendy w otoczeniu i nowe potrzeby odbiorców.

A.2. Wspieranie mazowieckich środowisk twórczych

- potrzeba wzmocnienia twórców i artystów działających na poziomie lokalnym (w tym także twórców działających w obszarze kultury ludowej i tradycyjnej);
- potrzeba budowania marki województwa w oparciu o twórczość wybitnych mieszkańców województwa, potrzeba tworzenia przestrzeni i warunków do pracy twórczej oraz podnoszenia swoich kompetencji;
- potrzeba wspierania działań i projektów wykorzystujących dorobek twórczy lokalnych artystów;
- potrzeba promocji lokalnych artystów i ich dorobku.

Cel strategiczny B. Kultura blisko odbiorcy

B.1. Wzmacnianie kapitału kulturowego

- konieczność realizacji działań kulturalnych, rozwijających społeczny i kulturowy kapitał mieszkańców;
- potrzeba uzupełniania deficytów i łączenia potencjałów pokoleń należących do epoki „sprzed” i „po” cyfrowej rewolucji;
- potrzeba poszerzenia form uczestnictwa w kulturze o nowe formaty, dostępne młodemu pokoleniu (gry, platformy streamingowe, platformy społecznościowe).

B.2. Niwelowanie barier uczestnictwa

- potrzeba otwarcia kultury na wszystkich potencjalnych odbiorców;
- potrzeba rozszerzenia pola kultury dla uczestników dotychczas niezainteresowanych uczestnictwem;
- konieczność dostosowania się do obowiązujących standardów w zakresie dostępności;
- konieczność odpowiedzi na wyzwania współczesności;
- potrzeba otwarcia się na nowych odbiorców, w tym na imigrantów;
- potrzeba rozwijania nowych narzędzi dotarcia do odbiorców;

- potrzeba odpowiedzi na nowe potrzeby odbiorców;
- potrzeba tworzenia oferty kulturalnej „blisko mieszkańca”.

B.3. Wzmacnianie edukacji i animacji kulturowej

- konieczność aktywizowania mieszkańców w formułowaniu ich kulturalnych potrzeb;
- potrzeba rozwijania zdolności, umiejętności i wiedzy wśród mieszkańców poprzez działania edukacyjne i animacyjne;
- konieczność podnoszenia kompetencji artystycznych wśród amatorów;
- konieczność podnoszenia kompetencji przyszłości,
- w tym krytycznego myślenia i kompleksowego rozwiązywania problemów;
- konieczność odpowiadania na edukacyjne wyzwania przyszłości, konieczność całościowego widzenia świata, przyczyn i skutków procesów jakie zachodzą, znajdowania rozwiązań na globalne i lokalne problemy.

Cel strategiczny C. Kultura buduje region

C.1. Zarządzanie wiedzą o kulturze w regionie

- potrzeba efektywnego wykorzystania potencjału kulturowego regionu poprzez gromadzenie, przechowywanie, udostępnianie i wykorzystywanie wiedzy o nim;
- wykorzystanie wiedzy o kulturze do rozwiązywania regionalnych problemów, wprowadzania innowacji oraz rozwijania nowych produktów i usług;
- konieczność zdiagnozowania przyczyn niskiej aktywności podmiotów kultury oraz niskiego poziomu uczestnictwa mieszkańców;
- konieczność stałego mapowania potrzeb (ale i potencjałów) mieszkańców województwa w kontekście oferty kulturalnej;
- konieczność bieżącego diagnozowania potrzeb, problemów i wyzwań wśród podmiotów kultury województwa mazowieckiego;
- potrzeba analizy bieżących trendów (ogólnopolskich i światowych) w kulturze i tworzenia rekomendacji dla rozwiązań w województwie.

C.2. Ochrona i upowszechnianie materialnych i niematerialnych zasobów kultury regionu

- konieczność aktywizowania mieszkańców w formułowaniu ich kulturalnych potrzeb;
- potrzeba zachowania i promowania dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w wymiarze lokalnym i regionalnym;
- potrzeba twórczej reinterpretacji dziedzictwa z wykorzystaniem nowych technologii;
- konieczność zachowania materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu, w szczególności architektury zabytkowej oraz dorobku twórców regionalnych;
- konieczność mapowania, sieciowania i promowania lokalnych twórców oraz ich twórczości; potrzeba budowania wspólnoty (lokalnej, subregionalnej, regionalnej) wokół dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

C.3. Kultura integruje

- konieczność wymiany wiedzy i zasobów między mniejszymi i większymi miejscowościami;
- potrzeba wymiany wiedzy i umiejętności między podmiotami z miejscowości zróżnicowanych pod względem liczebności i zasobów infrastrukturalnych;
- potrzeba współpracy pomiędzy sektorem kultury i oświatą w celu wzmocnienia działań z obszaru edukacji kulturowej;
- potrzeba współpracy pomiędzy podmiotami kultury i sektorem polityki społecznej w celu wzmocnienia społecznej integracji;
- działalność podmiotów kultury buduje i rozwija ofertę turystyczną na poziomie lokalnym i wojewódzkim;
- znaczące przełożenie potencjału kulturowego na rozwój gospodarczy i promocję województwa i jego marki;
- potrzeba budowania spójności społecznej i podnoszenia jakości życia mieszkańców w oparciu o współpracę z sektorami turystyki, ochrony zdrowia, ochrony środowiska, nauką i innymi;
- działania w obszarze kultury przyczyniają się do zwiększenia pola oddziaływania sektora biznesu;
- sektory kultury i biznesu potrzebują przestrzeni do spotkania i nawiązania współpracy.

Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Sochaczewskiego na lata 2021 – 2027

Przyjęta Uchwałą Nr XXXVIII/223/2022 Rady Powiatu w Sochaczewie z dnia 25 listopada 2022 r. określa następującą wizję rozwoju społecznego i gospodarczego Powiatu Sochaczewskiego: „Powiat Sochaczewski w roku 2027 powiatem przyjaznym i bezpiecznym dla mieszkańców. Atrakcyjny dla turystów i przedsiębiorców stosujący zasady zrównoważonego rozwoju, dbający o dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze”.

Określona w dokumencie wizja realizowana będzie w powiązanych ze sobą głównych obszarach rozwoju i określonych w ich ramach celach strategicznych, uszczegółowionych celami operacyjnymi i przypisanymi do nich kierunkami działań. Zakres działań mających na celu pielęgnowanie dziedzictwa wpisane są w następujące obszary:

Obszar II – Kapitał społeczny

Cel strategiczny: „Aktywni i wykształceni zintegrowani mieszkańcy powiatu sochaczewskiego”.

Cel operacyjny 3. Budowanie lokalnej więzi społecznej.

- 3.1 Wzrost poziomu tożsamości lokalnej.
- 3.4 Działania na rzecz integracji społecznej, lokalnej społeczności.
- 3.6 Promowanie lokalnych inicjatyw i działań realizowanych w gminach.
- 3.7 Zwiększenie jakości funkcjonowania obiektów kultury.

Obszar III – Usługi publiczne

Cel strategiczny: „Rozwinięta infrastruktura techniczna powiatu oraz wysoka dostępność i jakość usług publicznych”.

Cel operacyjny 4. Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno – sportowej skierowanej do różnych grup odbiorców.

- 4.1 Zrównoważony rozwój infrastruktury kulturalnej i rekreacyjno-sportowej – modernizacja i budowa boisk, plac zabaw, ścieżki rowerowe.
- 4.2 Stworzenie bazy turystyczno – wypoczynkowej.
- 4.3 Zwiększenie udziału mieszkańców w kulturze – zwiększenie poziomu społecznego uczestnictwa w kulturze oraz aktywnych formach spędzania wolnego czasu, w tym zachęcanie do korzystania z dostępnej infrastruktury kulturalnej i rekreacyjno-sportowej.
- 4.4 Informowanie o ofercie turystycznej i kulturalnej i rekreacyjno-sportowej oraz zapewnienie jej dostępności i różnorodności.

Cel operacyjny 5. Rozwój turystyki i skuteczny system promocji turystycznej.

- 5.1 Wsparcie dla rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej i około turystycznej na terenie powiatu.
- 5.2 Rozwój szlaków turystycznych m.in. pieszych, rowerowych, konnych czy ścieżek edukacyjnych, kulturowych.
- 5.3 Rozwój, promocja oraz tworzenie produktów kulturowych w oparciu o tradycje.
- 5.7. Wspieranie i promowanie rozwoju agroturystyki.

Strategia terytorialna Żyrardowskiego Obszaru funkcjonalnego na lata 2021-2027

Uchwała Nr LXIV/339/2023 Rady Gminy Sochaczew z dnia 29 listopada 2023 roku w sprawie zawarcia porozumienia dotyczącego współdziałania przy realizacji Mazowieckich Strukturalnych Inwestycji Terytorialnych na terenie Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Cel 2.- ŻOF otwarty na kulturę i turystykę

Projekty: Rozwój infrastruktury i oferty turystycznej i kulturalnej

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sochaczew

Przyjęte uchwałą Rady Gminy Sochaczew nr LVIII/293/2014 z dnia 29 października 2014r.

Celem prowadzonej w studium polityki przestrzennej jest zachowanie wartości dziedzictwa kulturowego, jego walorów historycznych, architektonicznych i ekspozycyjnych. Dobra kultury powinny być wykorzystywane i użytkowane z zapewnieniem opieki konserwatorskiej, rewaloryzacji oraz nadania im odpowiednich funkcji użytkowych. Studium ustala następujące ogólne zasady ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego w gminie:

- ochrona z mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w odniesieniu do zespołów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz do wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- zasada maksymalnej ochrony zachowanych obiektów o wartości historyczno – kulturowej,
- konserwacja, rewaloryzacja i porządkowanie zabytkowych zespołów dworskich, obiektów sakralnych, innych obiektów zabytkowych, oraz innych terenów publicznych,
- zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
- wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- wykluczenie lokalizowania obiektów dysharmonizujących z zabytkowym sąsiedztwem,
- realizacja nowoprojektowanych obiektów o formach architektonicznych nawiązujących do lokalnych tradycji kształtowania i sytuowania zabudowy,
- nowopowstające inwestycje nie mogą przyćmiewać obecnej tkanki oraz naruszać trwałych, zabytkowych układów przestrzennych,
- zachowanie i ochrona stanowisk archeologicznych,
- zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu,

- dostosowanie współczesnej funkcji do wartości obiektów zabytkowych,
- ochrona podworskich założeń zieleni urządzonej oraz ich rewaloryzacja polegająca na przywróceniu unikalnych wartości historycznie zaprojektowanych zespołów kompozycji zieleni,
- utrzymanie i ochrona przed dewastacją walorów środowiska wzdłuż dolin cieków Bzury, Utraty i Pisi oraz lokalnych mokradeł,
- zachowanie funkcji, założenia, historycznych osi kompozycyjnych i powiązań widokowych oraz poprawa estetyki funkcjonujących na terenie gminy cmentarzy wojskowych,
- zachowanie i ochrona przydrożnych kapliczek,
- dążenie do upowszechniania, szczególnie wśród społeczności lokalnej, wiedzy w zakresie rozpoznawania walorów obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy.

W odniesieniu do obiektów objętych ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków, obowiązują następujące zasady ochrony:

- wszelkie działania inwestycyjne w obiektach i na obszarach wpisanych do rejestru zabytków (zwłaszcza w przypadku prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, wykonywania robót budowlanych w zabytku oraz jego otoczeniu, dokonywania podziału nieruchomości, zmiany przeznaczenia obiektu, a także umieszczania na nim urządzeń technicznych, tablic, reklam, nośników informacji wizualnej) powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego,
- wykorzystanie obiektu wpisanego do rejestru zabytków na cele użytkowe powinno zapewniać trwałe zachowanie jego wartości,
- w przypadku remontów, przebudowy, zmian sposobu zagospodarowania i użytkowania należy zachować zabytkowy wystrój elewacji i wyposażenia wnętrz, utrzymać gabaryty i historyczne rozplanowanie wnętrz, stosować tradycyjne materiały budowlane o wysokiej jakości,
- trwałe zachowanie historycznej formy urbanistycznej i architektonicznej oraz rewaloryzacja otoczenia zabytków zgodnie z historycznym zagospodarowaniem,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- usunięcie w miarę możliwości obiektów lub ich części, stanowiących elementy dysharmonijne zlokalizowane w bliskim sąsiedztwie obiektów zabytkowych,
- ochrona zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym wpisanym do rejestru zabytków.

W odniesieniu do obiektów, wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków, obowiązują następujące zasady ochrony:

- zachowanie obszarów i obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków z możliwością rozbudowy, nadbudowy, przebudowy, zmiany sposobu użytkowania na zasadach określonych w planie miejscowym i zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego,
- trwałe zachowanie historycznej formy urbanistycznej i architektonicznej oraz rewaloryzacja otoczenia zabytków zgodnie z historycznym zagospodarowaniem,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- usunięcie w miarę możliwości obiektów lub ich części, stanowiących elementy dysharmonijne zlokalizowane w bliskim sąsiedztwie obiektów zabytkowych,
- ochrona zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym wpisanym do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Ponadto Studium określa zasady stref ochrony konserwatorskiej oraz ochrony zasobów archeologicznych. W przypadku ochrony konserwatorskiej należy przestrzegać poniższych zasad:

- zabudowa w strefie ochrony konserwatorskiej powinna być projektowana w sposób nie kolidujący pod względem funkcji jak i formy z obiektami chronionymi,
- zagospodarowanie terenu niezabudowanego w sposób niepowodujący przysłonięcia obiektów, dla których ustalono obszar strefy,
- należy wyłączyć spod zabudowy lub wskazać ograniczenia jej wysokości dla terenów w strefie ochrony ekspozycji.
- obiekty nieruchome wpisane do rejestru i ewidencji zabytków należy bezwzględnie zachować. Część z tych obiektów należy poddać pracom remontowym i rewaloryzacyjnym.
- ustala się wymóg odtwarzania zabytkowych układów zieleni, w tym alei, wykonywanie uzupełnienia nasadzeń gatunkami rodzimymi, charakterystycznymi dla poszczególnych obiektów
- lokalizowane w granicach strefy ekspozycji obiekty budowlane w zakresie infrastruktury technicznej nie mogą naruszać ekspozycji obiektów zabytkowych lub przewyższać istniejącej zabudowy;
- należy wykonać projekty rewaloryzacji oraz realizacji dla zabytkowych parków w celu przywrócenia im dawnej świetności, utraconej przez szkodliwą działalność człowieka i procesy naturalne. Należy dążyć do poprawy ich jakości, zarówno pod względem przyrodniczym jak i infrastrukturalnym (odbudowa zatartych układów alejek i ścieżek parkowych);

Z kolei obszary stanowisk archeologicznych powinny być uwzględniane podczas prowadzenia prac ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Na

terenie gminy Sochaczew zlokalizowanych są 48 stanowiska archeologiczne. W większości stanowiska posiadają trudny do określenia rzeczywisty zasięg i wartość poznawczą. Ocena ich wartości poznawczej tylko na podstawie rejestracji powierzchniowej (bez wnikania w struktury nawarstwień) uniemożliwia uznanie któregośkolwiek z nich jako bezwartościowe. Należy, wobec tego uznać, iż obszary przez nie zajmowane są dostępne do celów inwestycyjnych, pod warunkiem przeprowadzenia badań archeologicznych przed realizacją wszelkich inwestycji wiążących się z usunięciem wierzchniej warstwy gleby.

Strategia Rozwoju Gminy Sochaczew na lata 2023-2030

Dokument strategiczny będący podstawowym instrumentem długofalowego zarządzania Gminą, w tym umożliwiający efektywne gospodarowanie własnymi zasobami, takimi jak: środowisko przyrodnicze i kulturowe, zasoby ludzkie, infrastrukturalne, czy środki finansowe. Ze względu, iż Gmina Sochaczew posiada znaczny potencjał kulturowy i turystyczny wynikający ze znajdujących się na jej obszarze obiektów zabytkowych, w Strategii zostały wyznaczone cele strategiczne, których kierunki działań skupiają się na podniesieniu znaczenia kultury i rekreacji, a tym samym przyczyni się do wzrostu atrakcyjności obszaru.

Cel Strategiczny II: Rozpoznawalna i przedsiębiorcza Gmina

Cel operacyjny 2.3. Intensyfikacja działań promujących Gminę

Kierunki działań:

- organizacja inicjatyw promujących gminę, w tym wydarzeń kulturalnych i sportowych,
- współpraca urzędu gminy z lokalnymi przedsiębiorcami między innymi przy organizacji wydarzeń kulturalnych na skalę ponadlokalną,

Cel Strategiczny III: Gmina o silnym wymiarze społecznym

Cel operacyjny 3.2. Wzbogacanie oferty kulturalnej i sportowej odpowiadającej potrzebom wszystkich mieszkańców.

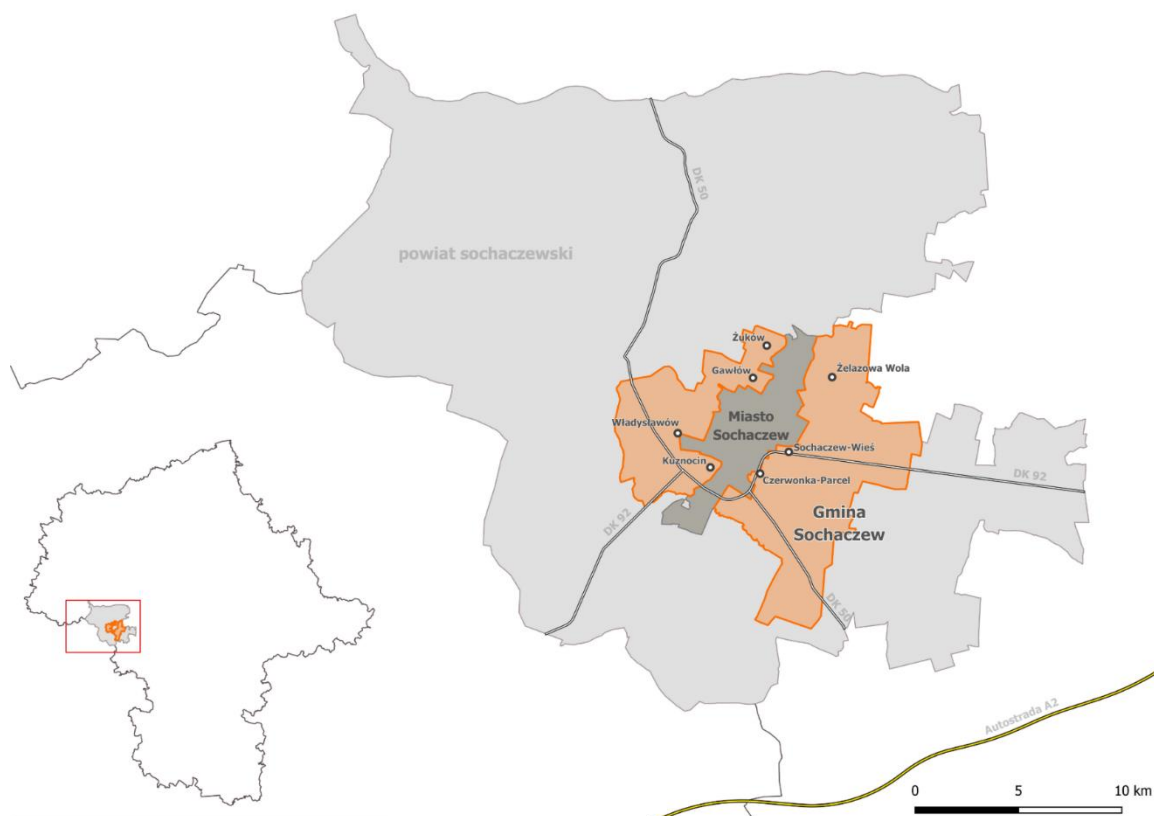
Kierunki działań:

- organizacja inicjatyw promujących gminę, w tym wydarzeń kulturalnych i sportowych,
- współpraca urzędu gminy z lokalnymi przedsiębiorcami między innymi przy organizacji wydarzeń kulturalnych na skalę ponadlokalną,
- rozwój oferty kulturalnej i sportowej dostosowanej do potrzeb wszystkich grup wiekowych, (...).

6. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Położenie i krótka charakterystyka Gminy Sochaczew

Gmina wiejska Sochaczew położona jest we zachodniej części województwa mazowieckiego. W wyniku reformy administracyjnej Polski, od 1 stycznia 1999 roku gmina leży w granicach powiatu sochaczewskiego. Gmina Sochaczew jest jedną z ośmiu gmin w powiecie sochaczewskim i zajmuje powierzchnię o obszarze 91,41 km². Teren gminy podzielony jest na 45 obrębów: Altanka, Andrzejów Duranowski, Bronisławów, Chodakówek, Chrzczany, Czerwonka Parcele, Czerwonka Wieś, Dachowa, Dzieglewo, Feliksów, Gawłów, Janaszówek, Janówek Duranowski, Jeżówka, Karwowo, Kaźmierów, Kąty, Kożuszki Kolonia, Kożuszki Parcel, Kuznocin, Lubiejew, Mokas, Nowe Mostki, Orły Cesin, Pilawice, Rozlazłów, Sielice, Sochaczew Wieś, Władysławów, Wójtkówka, Wyczółki, Wymysłów, Zosin, Żdżarów, Żelazowa Wola, Żukówka, Antoniew Żdżarowski, Bogdaniec, Czyste, Duranów, Halinów, Ignacówka, PGR Bielice, PGR Żdżarów, Wyjazd. W roku 2022 zamieszkiwało gminę 11 893 mieszkańców.

Źródło: opracowanie własne.

W ujęciu lokalnym gmina położona jest w centralno-wschodniej części powiatu sochaczewskiego. Obszar miasta Sochaczew dzieli terytorium gminy Sochaczew na dwie części: zachodnią o powierzchni ok. 3 tys. oraz wschodnią o powierzchni ok. 6 tys. ha. Gmina odznacza się typowym charakterem rolniczym. W strukturze przestrzennej terenu dominują użytki rolne, natomiast tkankę osadniczą wyznaczają rozproszone skupiska wiejskiej, jednorodzinnej zabudowy.

Najważniejszą rzeką przecinającą terytorium gminy jest Bzura (lewy dopływ Wisły), odprowadzająca wody powierzchniowe. W kategorii podziału na regiony fizycznogeograficzne gmina należy do Równiny Łowicko-Błonskiej. Jednostka zawiera się w granicach makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej. Gmina Sochaczew ma niewielki zasób ciekawych form krajobrazu. Gmina charakteryzuje się niewielką lesistością oraz brakiem powierzchniowych form ochrony przyrody, z wyjątkiem północno-wschodniego krańca gminy objętego otuliną Kampinoskiego Parku Narodowego. Wysoką wartością przyrodniczą i krajobrazową cechują się doliny rzek: Bzury, Pisi i Utraty. Pełnią one funkcje ciągów ekologicznych o znaczeniu krajowym i lokalnym.

6.2. Zarys historyczny obszaru Gminy Sochaczew

Badania archeologiczne i pozyskane artefakty wskazują, iż pierwsze ślady osadnictwa na terenie gminy Sochaczew pochodzą z paleolitu i mezolitu epoki kamienia. Ludzie prowadzili koczowniczy tryb życia nie sprzyjał powstawaniu trwałych siedlisk i znaleziska z tych czasów mają charakter znalezisk luźnych. Najczęściej są to elementy narzędzi wykonanych z krzemienia lub kamienia, na przykład siekierka z Łubianki i odłupki i drapacze z Sochaczewa wsi. Z neolitu pochodzą pierwsze ślady po ludności rolniczej tego terenu. Fragmenty siekiery gładzonej pochodzące z Kożuszek są tego dowodem. Ponadto odnaleziono również fragmenty prostej ceramiki w Mokasie i Żdżarowie. Pierwsi osadnicy zasiedlający teren obecnej gminy Sochaczew na stałe pochodzili z epoki brązu trwającej w latach 2300 do 850-750 r. p.n.e. Zajmowali się oni uprawą zbóż i hodowlą zwierząt. Ludność ta posiadała zdolność wytopu prostych narzędzi z brązu oraz produkcji ceramiki. Osady z tego okresu odkryto w Kożuszkach – Parcel w dwóch stanowiskach archeologicznych, a także w Sochaczewie Wsi, Kuznocinku i Andrzejowie Duranowskim. Największą znalezioną osadą była ta zlokalizowana w Dachowej. Znajdują się tu: osada, obozowisko i cmentarzysko. U schyłku epoki brązu rozwinęła się kultura Łużycka i zagościła na tym terenie na przeszło tysiąc lat. Ślady osad i cmentarzysk odnaleziono w Nowych Mostkach, Dachowej, Duranowie, Kożuszkach Parcel, Mokasie, Żukówce oraz Bielicach, gdzie odnaleziono najcenniejszy przedmiot, a mianowicie naszyjnik ze szklanymi oraz zrobionymi z muszli paciorkami.

Od IV w. p.n.e. do naszej ery, na tym terenie panował okres lateński. Związany jest on z dalszym rozwojem rolnictwa (zaczęto używać pługa i kosy) oraz znacznym rozwojem produkcji broni. Odnaleziono miecze, groty oszczepów, umba tarcz, ale również ozdoby. Zapoczątkowano też używanie koła garncarskiego do wyrobu ceramiki. Powstawały też cmentarzyska, tzw. groby kloszowe. Głównymi stanowiskami archeologicznymi tego okresu są Duranów, Czerwotka – Parcel oraz Mokas.

W okresie rzymskim osadnictwo ulega kolejnym przemianom. Na terenie obecnej gminy Sochaczew panowała wtedy kultura przeworska. Cechowała się ona obrządkiem palenia zwłok na stosach oraz chowaniu szczątków w urnach – popielnicach. Ówczesna ludność zamieszkiwała w domach słupowych o plecionkowych ściankach. Osady miały rozległy charakter. Okres ten wiąże się z masową produkcją przedmiotów z żelaza z rud darniowych. Metal ten wytapiano w tak zwanych dymarkach – piecach hutniczych. Największą aktywność okresu rzymskiego na tym terenie notuje się w I i II w. naszej ery. Świadczy o tym szereg stanowisk archeologicznych. Osady w Bielicach, Dachowej oraz Emilianowie, a także cmentarzyska: w Nowych Mostkach, Dachowej, Żdżarowie i Mokasie. Warto zauważyć, że większość z tych stanowisk skupionych jest w dolinie Bzury.

Po okresie rzymskim kultura przeworska znika z tego terenu, a w efekcie wędrówek ludów z V-VIII w. na teren napływają Słowianie. Sieć osadnicza ulega rozrzedzeniu.

Osadnictwo ponownie rozrasta się w drugiej połowie VIII w., kiedy to zaczyna się średniowiecze. Pojawiają się oprócz osad, również pierwsze wsie. W kulturze i produkcji dominuje prymitywizm. W X wieku, po chrzcie Polski następuje popularyzacja tej religii. Związane są z tym sposoby pochówku. Zaczyna obowiązywać szkieletowy obrządek pogrzebowy. Od IX do XII wieku następuje intensyfikacja osiedlania się na obecnym terenie gminy ludności. Utworzona w tym okresie sieć osadnicza przetrwała praktycznie do dnia obecnego. Główne stanowiska archeologiczne tego okresu warto wymienienia to: Żukówka, Rokotów, Kuznocin i Nowe Mostki.

W czasach średniowiecza cała dzisiejsza gmina rozwija się pod względem osadniczym. Nazwy wsi pojawiają się w źródłach historycznych. Powstają również nowe wsie, takie jak Gawłów, Lubiejew, Jeżówka, Wyczółki, stare Orły i Kąty.

W wieku XII Mazowsze zostaje księstwem dzielnicowym. Najistotniejszym grodem z punktu widzenia gminy był już wówczas Sochaczew. Stanowił on ważny ośrodek handlowy na Mazowszu. W 1221 roku Sochaczew został siedzibą kasztelana, a w latach następnych stał się stolicą okolicznych ziem. W XIII wieku ziemia sochaczewska, a także rawska i gostyńska,

były częściami rawskiej dzielnicy książęcej, którą to dołączono do Korony w 1476 roku, tworząc województwo rawskie. Rozkwit gospodarczy terenu przypada na XV i XVI wiek.

W 1795 roku, w wyniku ostatniego z rozbiorów, obszar obecnej gminy Sochaczew znalazł się pod zaborem pruskim, w departamencie warszawskim i powiecie sochaczewskim. W 1816 roku powiat sochaczewski zastąpiono obwodem sochaczewskim z siedzibą w Łowiczu. Po roku 1842 obwody ponownie przemianowano na powiaty, natomiast województwa zamieniono na gubernie. Z dwóch województw (mazowieckiego i kaliskiego) utworzono wtedy jedną gubernię warszawską. Po zakończeniu I wojny Światowej w 1921 roku, powiat sochaczewski włączono do Województwa Warszawskiego.

Pod względem administracji kościelnej teren obecnej gminy do 1793 roku podlegał diecezji poznańskiej i wchodził w skład archidiakonatu czerskiego i warszawskiego od wieku XV. Po 1798 roku obszar zostaje włączony do nowopowstałej diecezji warszawskiej, która zostaje przemianowana na archidiecezję w 1818 r.

W wyniku reformy administracyjnej Polski, od 1 stycznia 1999 roku gmina leży w granicach powiatu sochaczewskiego.

6.3. Środowisko kulturowe

Krajobraz kulturowy Gminy Sochaczew tworzą pozostałości majątków szlacheckich – zespoły dworsko – parkowe oraz folwarczne, z reguły pochodzące z XIX wieku. W najlepszym stanie są zespoły dworskie, których aktualnymi właścicielami są osoby bądź instytucje prywatne. Najcenniejszym z nich jest zabytek w Żelazowej Woli- pozostałość zespołu dworsko – parkowego zbudowanego w początkach XIX wieku przez hrabiów Skarbków, które z inicjatywy społecznej oraz zebranych w publicznej zbiórce pieniędzy zostały przekształcone w muzeum pamiątek po Fryderyku Chopinie. Ponadto na terenie gminy znajduje się jeszcze wiele interesujących obiektów turystycznych. Są między innymi dwór z pierwszej połowy XIX w. w Bielicach, dwór z początku XIX wieku w Jeżówce, pozostałości po zespole dworskim w Kątach, zespół pałacowo-parkowy w Kożuszkach z końca XIX w., modernistyczny dwór w Kuznociu, nad Bzurą, dwór z parkiem z końca XIX wieku w Żdżarowie oraz zespół dworsko – parkowy w Żukowie, powstały około 1900 r.. Zespoły w Kożuszkach i Bielicach są utrzymane w sposób zgodny z zasadami opieki nad zabytkami. Dwory i parki w Kuznociu i Żukowie również są dobrze utrzymane. Dwór w Kątach został wyremontowany wzorowo pod względem konserwatorskim, utracił niestety większość walorów swego otoczenia – pozostały nieliczne drzewa z niegdyś istniejącego tam parku. Obiekty w Żdżarowie oraz Jeżówce wymagają pilnych prac rewaloryzacyjnych.

Do zasobów historycznych obszaru należą też pamiątki z okresu obu wojen światowych. Obszar wzdłuż Bzury był ważnym strategicznie terenem podczas I i II wojny światowej. Toczyły się tu walki, w których ginęło wielu żołnierzy polskich, niemieckich i rosyjskich. Zachowały się zbiorowe mogiły, które możemy spotkać w różnych częściach gminy. Pamiątki z tego okresu zostały zgromadzone w Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą w Sochaczewie.

Zdjęcie 1. Mogiła indywidualna nieznannej ofiary cywilnej z II wojny światowej w miejscowości Zosin.

Źródło: NID portal mapowy

W Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków ujęte są 4 cmentarze/miejsca pamięci na obszarze Gminy Sochaczew. We wsiach Bielice i Lubiejew znajdują się cmentarze wojenne z 1915 r., we wsi Orły – Cesin zlokalizowany jest kopiec mogilny żołnierzy niemieckich z I wojny światowej oraz we wsi Zosin mogiła z czasów II wojny światowej.

Zdjęcie 2. Cmentarz wojenny żołnierzy rosyjskich poległych w 1915 r. w miejscowości Bielice.

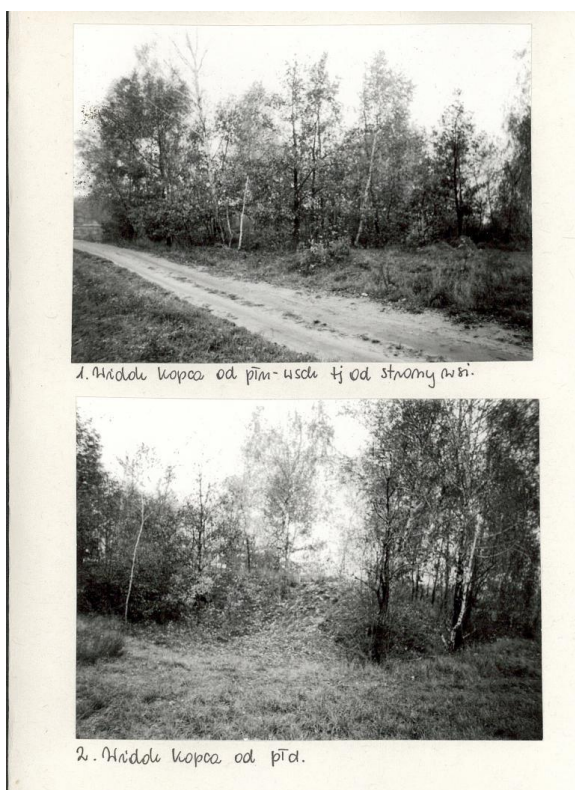
Źródło: NID portal mapowy

Zdjęcie 4. cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich poległych w I wojnie światowej w miejscowości Lubiejew.

Źródło: NID portal mapowy

Zdjęcie 3. Kopiec mogilny z I wojny światowej żołnierzy niemieckich w miejscowości Orły-Cesin

Źródło: NID portal mapowy

W gminie występują tradycyjne, chrześcijańskie kapliczki, murowane i utrzymane w dobrym stanie. Na dziedzictwo kulturowe obszaru składa się również tradycja i obrzędy jakie zachowały się jeszcze we wsiach, głównie związane ze świętami religijnymi.

6.4. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Rejestr zabytków, dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytki nieruchome i zabytki ruchome. Do rejestru nie wpisuje się zabytków wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa, wpisanych do inwentarza muzeum lub wchodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa formy ochrony zabytków. Zgodnie z art. 7 wyżej wymienionej ustawy do form ochrony zabytków należą:

1. Wpis do rejestru zabytków

Rejestr zabytków jest podstawową i najstarszą formą ochrony zabytków w Polsce. Podstawą wpisu do rejestru jest decyzja administracyjna wydawana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, uznająca dany obiekt za zabytek. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków na podstawie decyzji o wpisie tego zabytku do rejestru. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji

wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

2. Wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa

Lista Skarbów Dziedzictwa jest formą ochrony zabytków, wprowadzoną do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dopiero w 2015 roku. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z kategorii wymienionych w art. 14a ust. 2 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (przepis wymienia 13 kategorii, w tym m.in.: zabytki archeologiczne, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć, wykonane ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców, oryginalne rzeźby, posągi lub ich kopie wykonane tą samą techniką co oryginał, nieobjęte kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców). Celem tej formy było zapewnienie ochrony zabytkom ruchomym, o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego, które miały docelowo podlegać wpisowi na Listę także z urzędu, a zatem inaczej aniżeli w przypadku rejestru zabytków, gdzie wpis zabytku ruchomego następuje na wniosek właściciela.

3. Uznanie za pomnik historii

Uznanie za pomnik historii następuje w drodze rozporządzenia Prezydenta RP, przy czym wniosek składa minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Za pomnik historii może być uznany **tylko zabytek nieruchomy** wpisany do rejestru zabytków i szczególnej wartości **park kulturowy**. Uznanie za pomnik historii nie rodzi skutków prawnych, stanowiąc formę promocji i upowszechniania zabytków o szczególnej wartości dla kultury. Ochrona prawna wynika z wpisu do rejestru lub utworzenia parku kulturowego.

4. Utworzenie parku kulturowego

Park kulturowy jest formą ochrony właściwą dla ochrony krajobrazu kulturowego. Tworzy się go w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej – oznacza to, że park kulturowy właściwy jest dla ochrony tylko takiego krajobrazu kulturowego, który zawiera zabytki nieruchome, charakterystyczne dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Powołanie parku kulturowego następuje w drodze uchwały rady gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5. Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Przyjęte regulacje, wskazane w art. 18 i 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowią doprecyzowanie zadań organów administracji publicznej w sferze ochrony zabytków przy gospodarowaniu przestrzenią publiczną. Wskazany w nich zakres ochrony powinien mieć bezpośrednie przełożenie na treść studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz planów miejscowych. Właściwe organy planistyczne mają obowiązek brania pod uwagę przy gospodarowaniu przestrzenią „stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”, jak również ich obszarów i zasad ochrony. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. W przypadku decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Natomiast w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnić należy ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz ochronę zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, a także wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych. W studium i miejscowym planie ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

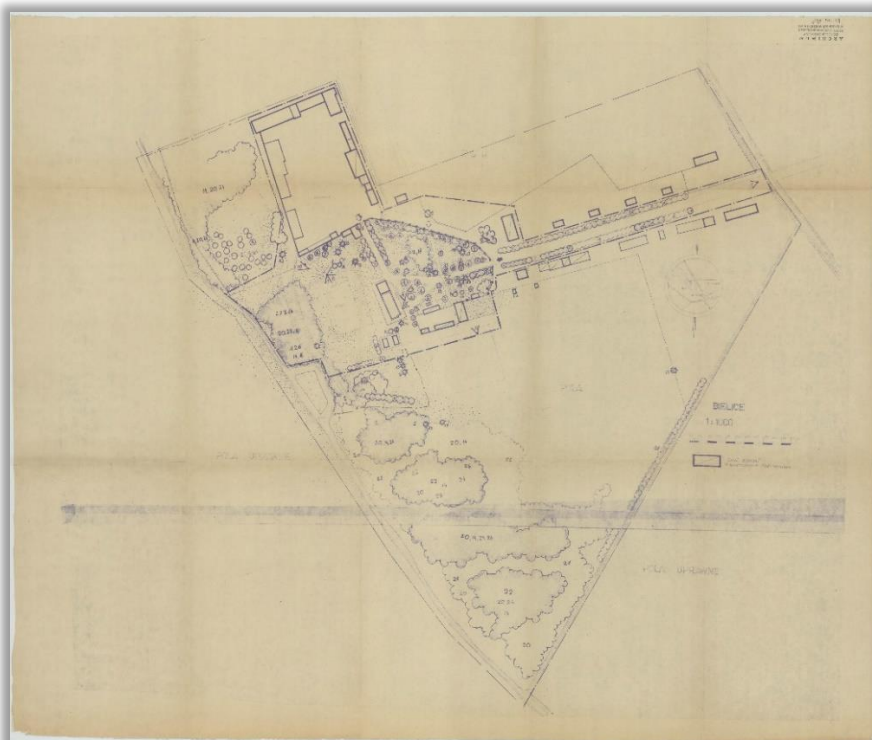
Na obszarze Gminy Sochaczew funkcjonują dwie z wyżej wymienionych form ochrony zabytków, są to wpisy do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

6.4.1. Zabytki nieruchome wpisane do Rejestru Zabytków

Na terenie Gminy Sochaczew, znajduje się 15 zabytków nieruchomych oraz 2 stanowiska archeologiczne wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Mazowieckiego – Obszar działania Delegatury w Płocku. Są to najcenniejsze elementy krajobrazu kulturowego na terenie gminy, objęte są także ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Wszystkie zabytki nieruchome będące w Rejestrze Zabytków stanowią własność prywatną.

Tabela 1. Zabytki nieruchome wpisane do Rejestru Zabytków.

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
1.	Bielice	Park dworski	Bielice 21A	XIX wiek	543 z dnia 05.05.1980 r.

METRYCZKA PARKU - OGRODU			
1	ADRES I MIEJSCOWOŚĆ /dzielnica,ulica,nr posesji/ BIELICE	GMINA SOCHACZEW	WOJEWÓDZTWO SKIERNIEWICKIE
2	NAZWA PARKU AKTUALNA	DAWNA Majątek książąt Woronieckich	
3	RODZAJ PARKU I STAN JEGO ZACHOWANIA - Dworski Drzewostan w większości zachowany, jednak zagrożony przez zatrutą rzekę, część parku pielęgnowana /skwer/, reszta zaniedbana		
4	CZAS POWSTANIA I WAŻNIEJSZE FAZY PRZEKSZTAŁCEŃ Pierwsza połowa XIX w. Część reprezentacyjna ogrodu poddana pewnemu rygorowi - na osi aleja dojazdowa, podjazd, dwór. Za dworem park krajobrazowy		AUTOR
5	POWIERZCHNIA PARKU: OGÓŁEM W ha 14,3	W TYM WÓD W ha	ISTNIEJĄCE BUDYNKI 1.O WARTOŚCIACH ZABYTKOWYCH 1. Pozostałość dworku modrzewiowego 2. Dawny budynek mieszkalny dla służby 3. Dawny budynek administracyjny. 4. Stodoła
6	NR I DATA REJESTRU PARKU - OGRODU	OPINIA KOMISJI KONSERWATOR SKIEJ	2. INNE 1. Zabudowania gospodarcze w południowej części 2. Zabudowania gospodarcze na terenie folwarczym
7	UŻYTKOWNICY OBIEKTU od 1946 r. PGR		
8	ISTNIEJĄCA DOKUMENTACJA DATA I AUTOR	1.POMIAR SYTUACYJNO-WYSOKOŚCIOWY 1:1000 Biuro Geodezyjne w Sochaczewie	2.INWENTARYZACJA ZIELENI
	3.STUDIUM HISTORYCZNE	4.ZAŁOŻENIA TECHNICZNO-EKONOMICZNE	5.DOKUMENTACJE BRANŻOWE,TECHNICZNE I EKSPERTYZY
9	PROWADZONE REMONTY	BUDYNKÓW 1969 - nowy dach PARKU uporządkowanie budynek gospod. sukcesywnie PARKU - 1976-77, nowe przebudowy, lub w miarę potrzeb budowane krzewy, topole	METRYCZKĘ SPORZĄDZIŁ: Maria DATA NAJNOWICZ

Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków

Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_ZZ.55567, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_ZZ.2157

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
2.	Jeżówka	Dwór	Jeżówka 22	I poł. XIX wieku	616 z dnia 28.07.1983 r.

OSRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTEKOW W WARSZAWIE
KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKOW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

1. Obiekt: DWOR

2. Czas powstania: 2 poł. XIX w.

3. Miejscowość: JEŻÓWKA

4. Adres: Jeżówka
nr hipoteczny: _____

5. Przynależność administracyjna
województwo: skierniewickie
gmina: Sochaczew

6. Poprzednie nazwy miejscowości: Jeżówka

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975
województwo: warszawskie
powiat: Sochaczew

8. Właściciel i jego adres: Urząd Gminy

9. Użytkownik i jego adres: lokatorzy

10. Rejestr zabytków
Nr: 616 data: 28.07.1983 r.

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

RZUT PARTERU
SKALA 1:500
0 5 10m

1. Widok od wschodu

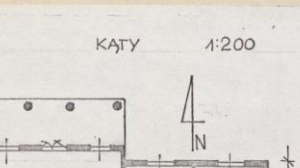

Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków

Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_BK.197205, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_BK.181407

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

<i>L.p.</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Adres</i>	<i>Datowanie</i>	<i>Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków</i>
3.	<i>Kąty</i>	<i>Dwór</i>	<i>Kąty 4</i>	<i>I poł. XIX wieku</i>	<i>26 z dnia 25.11.1960 r.</i>

OŚRODEK DOKUMENTACJI ZABYTÓW W WARSZAWIE											ABCDEF GHIJKL MNOPRSTUVWXYZ											Nr	Mazowiec																				
I. Obiekt											II. Zdjęcia, plan sytuacyjny, rzuty											III. Opis pomieszczenia i połowa XIX w.											IV. Miejscowość										
1032/1 Dwór																						Kąty																					
Dwór											KĄTY 1:200											Adres Kąty 53																					
																						nr hipoteczny																					
																						V. Przynależność administracyjna																					
																						województwo skierniewickie																					
																						gmina Sochaczew powiat sochaczewski																					
																						VI. Poprzednie nazwy miejscowości																					
																						VII. Przynależność administracyjna przed I.VI.1975 r.																					
																						województwo warszawskie																					
																						powiat Sochaczew																					
																						VIII. Właściciel i jego adres																					
																						Urząd Gminny w Sochaczewie																					
																						IX. Użytkownik i jego adres																					
																						Państwowe Przedszkole w Biblioteka Publiczna Gm. Sochaczew w Kątach																					
																						X. Rejestr zabytów																					
																						Nr 26 / 268 data 25.4.2011																					

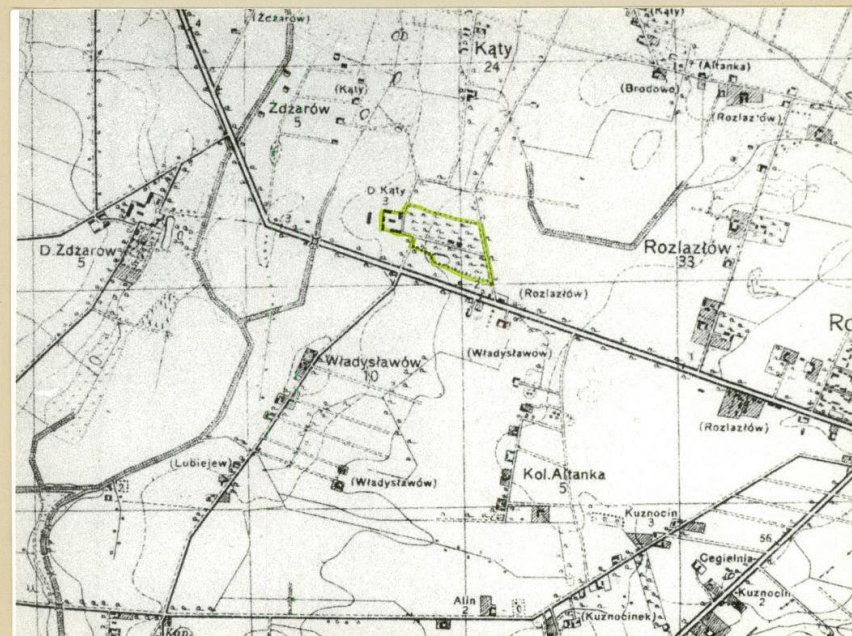
Forma ochrony: *Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków*

Inspire id: *PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_BK.181073, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_BK.181427*

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
4.	Kąty	Relikty parku (otoczenie dworu)	Kąty 4	poł. XIX wieku	1416 z dnia 06.11.2008 r.

METRYCZKA PARKU - OGRODU			
1. Adres: miejscowość / działnica, ulica, nr posesji/	gmina	Województwo	
Kąty	Sochaczew	skierniewickie	
2. Nazwa parku: aktualna:	Kąty	dawna:	Kąty
3. Rodzaj parku i status jego zachowania: park dworski całkowicie zniszczony			
4. Czas powstania i najważniejsze fazy przekształceń: I poł. XIX w., później prawdopodobnie przebudowany			Autor: nieznanym
5. Powierzchnia parku: Ciepła ha	w tym wód w ha	Istniejące budynki: 1. O wartościach zabytkowych	
Nr dz. 40, 31, 39		dwór	
45, 52, 44, 38			
6. Nr i data rejestru parku-ogrodu	6a. Opinia Komisji Konserwacji	7. Inne: budynki mieszkalne, zabudowania gospodarcze	
7. Wytkownicy obiektu: Przedszkole, biblioteka, zlewnia mleka, gospodarstwa rolne			
8. Istniejące dokumentacje /data i autor/:	1. Pomiar sytuacyjno-wysokościowy:		2. Inwentaryzacja zieleni:
	brak		brak
3. Studium historyczne:	4. Założenia techniczno-ekonomiczne:		5. Dokumentacja branżowa, techniczna i ekonomiczna:
brak	brak		brak
9. Przeprowadzone remonty:	Remonty	Parku	Metryka sporządził: Data: L.Kucharski 02.1982

Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków
Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_OT.49312

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
5.	Kożuszki	Pałac	Kożuszki – Parcel 90	1890-1900	303 z 10.05.1974 r.

OSRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTEKOW W WARSZAWIE
KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKOW
ARCHITECTURY I BUDOWNICTWA

1. Obiekt: 1033/1A

2. Czas powstania
w latach
1890 - 1900

3. Miejscowość
KOŻUSZKI - PARCEL
90

4. Adres
Kożuszki
nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna
województwo skierniewickie
gmina Sochaczew
1033/1A

6. Poprzednie nazwy miejscowości
J.w.

7. Przynależność administracyjna
I VI 1975
województwo warszawskie
powiat Sochaczew

8. Właściciel i jego adres
Centralny Urząd Geologii
Warszawa

9. Użytkownik i jego adres
Centralny Urząd Geologii
Dom Pracy Twórczej

10. Rejestr zabytków
Nr 303/1033 data 10.05.1974r.

KLADKA DO KARTY EWIDENCYJNEJ ZABYTEKOW ARCHITECTURY I BUDOWNICTWA

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
Pałac

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Rzuty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

4. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Centralny Urząd Geologii adaptując w/w budynek do swoich potrzeb na Dom Pracy Twórczej.

5. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

6. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

7. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

8. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

9. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

10. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

11. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

12. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

13. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

14. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

15. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

16. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

17. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

18. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

19. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

20. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Wzrosty przyziemia, dokończenie rysu historycznego, fotografie.

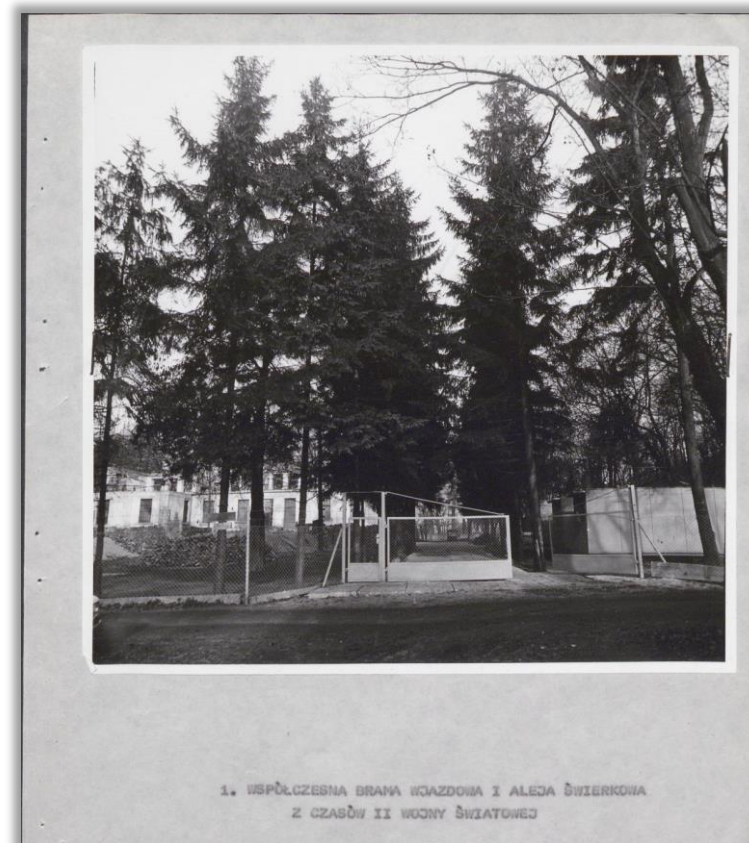
Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków

Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_BK.181144, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_BK.181454

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
6.	Kożuszki	Park	Kożuszki – Parcel 91	pocz. XX wieku	54 z dnia 08.11.1978 r.

METRYCZKA PARKU - OGRODU			
1	ADRES I MIEJSCOWOŚĆ /dzielnica, ulica, nr posesji/		ADRES I MIEJSCOWOŚĆ /dzielnica, ulica, nr posesji/
	KOŻUSZKI		SOCHACZEW
2	NAZWA PARKU		AKTUALNA
			DAWNA MAJĄTEK DONIMIRSKICH
3	RODZAJ PARKU I STAN JEGO ZACHOWANIA - Dworski Zatarty układ dróg i alei, drzewostan zachowany w większym stopniu, brak konserwacji		
4	CZAS POWSTANIA I WAŻNIEJSZE FAZY PRZEKSZTAŁCEŃ - 1870 r. Koniec XIX w. - układ dróg symetryczny - na wzór francuskich ogrodów, układ drzew swobodny - na wzór angielskich parków		AUTOR Kamil Jamne
5	POWIERZCHNIA PARKU: OGÓŁEM W ha	W TYM WÓD W ha	ISTNIEJĄCE BUDYNKI 1.0 WARTOŚCIACH ZABYTKOWYCH
	2,5 ha	0,15 ha	Odbudowany dwór
6	NR I DATA REJESTRU PARKU - 706/3-X-62 r.	OPINIA KOMISJI KONSERWATOR OGRODU	2. INNE Budynki mieszkalne Tymczasowe budynki magazynowe
7	UŻYTKOWNICY OBIEKTU - Centralny Urząd Geologii - Dom Pracy Twórczej Kombinat Geologiczny Północ - Warszawa Zakład Badań Geofizycznych - Warszawa, Stalingradzka 34		
8	ISTNIEJĄCA DOKUMENTACJA DATA I AUTOR - wstępna inwentaryzacja, KAK PW 1963	1. POMIAR SYTUACYJNO-WYSOKOŚCIOWY Wojewódzkie Biuro Geodezji i T.R. w Skierniewicach Rejonowy Oddział w Sochaczewie, 1976 r., 1:1000	2. INWENTARYZACJA ZIELENI Katedra Architektury Krajobrazu PW 1963
	3. STUDIUM HISTORYCZNE	4. ZAŁOŻENIA TECHNICZNO-EKONOMICZNE	5. DOKUMENTACJE BRANŻOWE, TECHNICZNE I EKSPERTYZY
9	PROWADZONE REMONTY	BUDYNKÓW 1914, 1971 - odbudowa po pożarze 1977 - w odbudowie	PARKU METRYCZKĘ SPORZĄDZIŁ: Marie DATA 16.11.1977 NAJNOWICZ

Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków

Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_ZZ.51778, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_ZZ.2155

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
7.	Kuznecin	Dwór	Kuznecin 37	1914-1920	465 z dnia 11.10.1977 r.

1. Obiekt Dwór		2. Czas powstania pocz.XXw.	3. Miejscowość Kuznecin	12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu. Obiekt powstał w pierwszej ćwierci XXw. Wzorowany jest na polskich dworach powstających w XVII, XVIII i XIX w, ale wzbogacony o wiele elementów, wzbogacających bryłę budynku.	13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrze wyposażenie, instalacje) Dwór, znajdujący się na terenie parku, murowany, tynkowany, na rzucie prostokąta, od frontu na narożach występy, zamknięte trójbocznie, pomiędzy którymi jest taras, kryty dachem wspieranym przez sześć symetrycznie rozstawionych kolumn. Taras poprzedzają schody wachlarzowe. Elewacja frontowa jest pięciosiowa w części środkowej w częściach trójbocznych po trzy okna w każdej. Welewacji ogrodowej wysunięta jest poza lico całej ściany część środkowa również zamknięta trójbocznie, poprzedzona tarasem. Układ symetryczny zaburzony jest przez ustawienie kuchni przy jednej z elewacji bocznych. Układ wnętrz jest symetryczny względem dwóch salonów na osi. Budynek kryty jest dachem mansardowym/dachówka/, od frontu faliste obramienie okna wolutami, flankowane jest przez dwie mansardy, w elewacji ogrodowej część środkowa jest dwukondygnacyjna, w drugiej kondygnacji okna są półkolistie zamknięte. Części wystające kryte są dachem trzykrotnie łamany. Obiekt wyposażony jest w instalacje elektryczne i wodociągowe. W obrębie strychu są pomieszczenia mieszkalne.
11. Zdjęcia, plan sytuacyjny, rzuty Skala 4:400 2050		4. Adres Kuznecin 32 nr hipoteczny		13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrze wyposażenie, instalacje)	
5. Przynależność administracyjna województwo skierniewickie gmina Sochaczew		6. Poprzednie nazwy miejscowości		13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrze wyposażenie, instalacje)	
7. Przynależność administracyjna przed 1.VI.1975 województwo warszawskie powiat Sochaczew		8. Właściciel i jego adres Irena Łempicka Kuznecin 32.		13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrze wyposażenie, instalacje)	
9. Użytkownik i jego adres Irena Łempicka Kuznecin 32		10. Rejestr zabytków Nr 465 data 11.10.1977		13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrze wyposażenie, instalacje)	

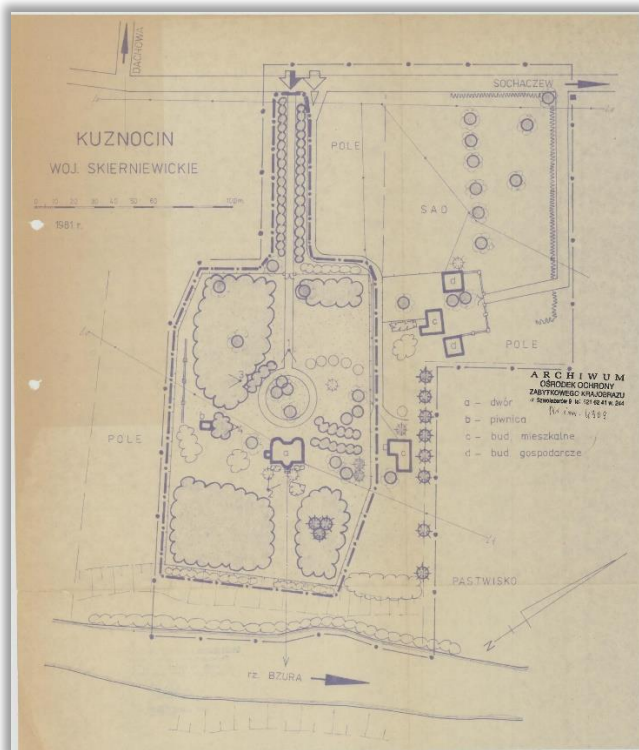
autor zdjęć Maciej Muszyński 16.05.1977r.
data wykonania
miejsce przechowywania negatywów EDZ Sk-ce

Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków

Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_BK.181093, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_BK.181617

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
8.	Kuznocin	Park	Kuznocin 37	1914-1920	719 z dnia 01.06.1984 r.

METRYCZKA PARKU - OGRODU			
1. Adres: miejscowość / dzielnica, ulica, nr posesji/ Kuznocin	gmina Sochaczew	Województwo skierniewickie	
2. Nazwa parku: aktualna: Kuznocin	dawna: Kuznocin		
3. Rodzaj parku i stan jego zachowania: park krajobrazowy, stan dobry			
4. Czas powstania i najważniejsze fazy przekształceń: pocz. XX w.			Autor: nieznany
5. Powierzchnia parku: Ogółem ha dz. nr 175 ok. 1,50	w tym wód w ha	Istniejące budynki: 1. O wartościach zabytkowych dwór	
6. Nr i data rejestru parku-ogrodu	6a. Opinia Komisji Konserwat.	2. Inne: piwnica	
7. Użytkownicy obiektu: własność prywatna			
8. Istniejące dokumentacje /data i autor/:	1. Pomiar sytuacyjno-wysokościowy: brak	2. Inwentaryzacja zieleni: brak	
3. Studium historyczne: brak	4. Założenia techniczno-ekonomiczne: brak	5. Dokumentacja branżowa, techniczne i ekspertyzy: brak	
9. Przeprowadzone remonty:	Rezyrków	Parku	Metrykę sporządził: mgr L. Kucharski Data: 02.1982

Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków

Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_ZZ.51764, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_ZZ.2142

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
9.	Żdżarów	Dwór	Żdżarów 65a	2 poł. XIX wieku	597 z dnia 28.07.1983 r.

OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTEKÓW W WARSZAWIE
KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKÓW
ARCHITECTURY I BUDOWNICTWA

1. Obiekt

2. Czas powstania
I połowa
XX w.

3. Miejscowość
Żdżarów

4. Adres
Żdżarów
nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna
województwo skierniewickie
gmina Sochaczew

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna
przed 1.VI.1975 r.
województwo warszawskie
powiat Sochaczew

8. Właściciel i jego adres
Zakłady Mięsne
ul. Mazowiecka 36
96-200 Rawa Mazowiecka

9. Użytkownik i jego adres
J.W.

10. Rejestr zabytków
Nr 597 data 28.VII.83r.

11. Zdjęcia, plan sytuacyjny, rzuty

12. Autograf, historia obiektu, określenie stylu.
Dwór zbudowany w 1913 r., na miejscu dawnego dworku drewnianego. Zachowany stary dąb wskazuje, że jest to miejsce starej siedziby ziemskiej, która z czasem przybrała formy założenia dworskiego. Najstarszym znanym właścicielem majątku był Antoni Grzybowski /zmarły ok. 1926r./ Wybudował on dwór. Majątek Żdżarów był połączony, od strony zabudowań folwarcznych, z majątkiem Cmiszew aleją świerkową.
Po śmierci A. Grzybowskiego, do wybuchu II wojny światowej majątkiem gospodarował wynajęty przez rodzinę rządca. Działania wojenne nie zniszczyły parku i dworu. W latach 1939-44 majątek należał do Niemca, Kreislanda.
Po 1945 r., przez trzy lata, w dworcu mieściła się szkoła rolnicza. Następnie majątek wraz z dworem przeszedł na własność PGR-u.
Okolo 1960 r. w zabudowaniach dawnego folwarku powstała tuczarnia, dwór zagospodarowano na pomieszczenia biurowe i mieszkania pracowników. Powstały nowe budynki gospodarcze.
Wiadomości uzyskano od Stanisława Tomaszewskiego, pracownika dawnego właściciela majątku A. Grzybowskiego/

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrza, wyposażenie, instalacje)
Założenie dworskie położone na północ od trasy Sochaczew-Ruszków. Aleja wjazdowa biegnie od szosy ku centrum parku, podjazdowi przed dworem i stawem za dworem /zachowane są słupy dawnej bramy głównej/. Dwór położony w parku centralnie.
Murowany z cegły, otynkowany, podpiwniczony. W części wschodniej parterowy z piętrowym ryzalitem na osi i wieżą we wschodnim narożniku. Do zachodniego boku ryzalitu przylega wydzielone osobną przybudówką wejście główne, przesunięte z osi budynku. Naroża przybudówki wejściowej opilastrowane. Nad gzymsem wieńczącym znajduje się trójkątny ogryzaczowy szczyt, przecięty z krótką attyką. Otwór wejściowy prostokątny, drzwi dwuskrzydłowe. Przed przybudówką tarasowe rozgięte wejście po schodkach.
W ryzalicie środkowym w pierwszej i drugiej kondygnacji po trzy okna, środkowe szersze od flankujących je bocznych. W części parterowej wieży jedno okno szersze, ponad nim dwa wąsze.
W elewacji południowej powtórzony ryzalit środkowy oraz ryzalit pozorny we wschodniej jej części. Urozmaicają one parterowy, zasadniczy, rys elewacji. Przed częścią zachodnią taras otoczony drewnianą balustradą z bocznym wyjściem z budynku. Nad parterową częścią / z pozornym ryzalitem bocznym z jednym oknem/, ponad uskokowym gzymsem, galerijka o opilastrowanych narożach dekorowana rzędem ślepych arkadek. Przeprute jedynie arkadki ujmujące środkową blendę.
UKład pomieszczeń dwutraktowy, od południa i północy z salonami trójdzielnymi w części ryzalitów środkowych.
Wiązania dachowe i stropy drewniane. Główny korpus budynku przykryty dachem dwuspadowym z naczórkami. Ryzalitty środkowe przykryte dachami naczórkowymi o kalenicach prostopadłych do dachu głównego. Wieżyczka i ryzalit pozorny przykryte dachami czterospadowymi.
Dach pokryty dachówką.
Instalacja elektryczna i wodno-kanalizacyjna.

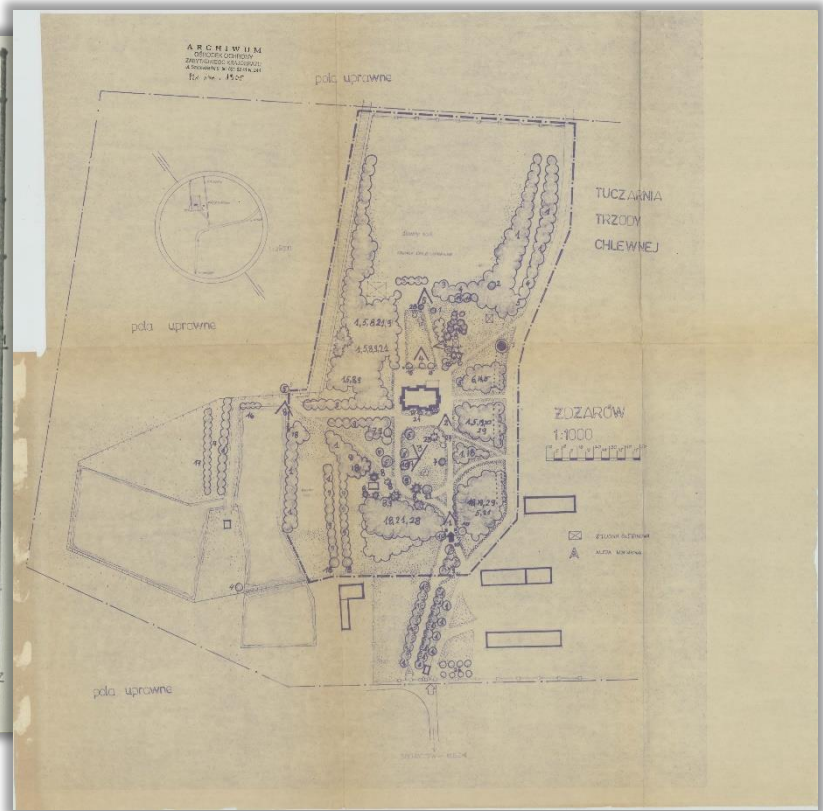
Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków
Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_BK.181013, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_BK.181682

~ 45 ~

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

<i>L.p.</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Adres</i>	<i>Datowanie</i>	<i>Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków</i>
10.	Żdżarów	Park dworski	Żdżarów 65a	2 poł. XIX wieku	509 z dnia 08.11.1978 r.

METRYCZKA PARKU - OGRODU			
1	ADRES I MIEJSCOWOŚĆ /dzielnica, ulica, nr posesji/	GINA	WOJEWÓDZTWO
	ŻDZARÓW	SOCHACZEW	SKIERNIEWICKIE
2	NAZWA PARKU	AKTUALNA	DAWNA
			majątek A. GRZYBOWSKIEGO
3	RODZAJ PARKU I STAN JEGO ZACHOWANIA		
	Dworski, dawny układ w pewnym stopniu zachowany		
4	CZAS POWSTANIA I WAŻNIEJSZE FAZY PRZEKSZTAŁCEŃ		AUTOR
	1. Informacje o powstaniu parku i dworku sprzeczne - patrz w tekście. 2. XIX/XX wiek, pewna osiowość założenia przy głównym budynku		
5	POWIERZCHNIA PARKU: OGÓŁEM W ha	W TYM WÓD W ha	ISTNIEJĄCE BUDYNKI 1.0 WARTOŚCIACH ZABYTKOWYCH
	1,71 ha	0,49 ha	dworek
6	NR I DATA REJESTRU PARKU - OGRODU	OPINIA KOMISJI KONSERWATORSKIEJ	2. INNE
			Mały drewniany budynek wykorzystywany do celów gospodarczych
7	UŻYTKOWNICY OBIEKTU		
	Tuczarnia trzody chlewniej w Żdżarowie - Zakłady Mięsne w Rawie Mazowieckiej		
8	ISTNIEJĄCA DOKUMENTACJA DATA I AUTOR	1. POMIAR SYTUACYJNO-WYSOKOŚCIOWY Warszawskie Okręgowe Przedsiębiorstwo Miernicze - 1968 r.	2. INWENTARYZACJA ZIELENI
	3. STUDIUM HISTORYCZNE	4. ZAŁOŻENIA TECHNICZNO-EKONOMICZNE	5. DOKUMENTACJE BRANŻOWE, TECHNICZNE I EKSPERTYZY
9	PROWADZONE REMONTY	BUDYNKÓW 1960 r.	PARKU stopniowo dosadza - nie patrz w tekście.
			METRYCZKĘ SPORZĄDZIŁ: Maria NAJNOWICZ DATA 22.11.1977 r.

Forma ochrony: *Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków*

Inspire id: *PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_ZZ.51751, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_ZZ.2159*

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
11.	Żelazowa Wola	Dwór (oficyna)	Żelazowa Wola 15	XVIII-XIX, XX w.	30 z dnia 25.09.1961 r.

Fot. 1. Żelazowa Wola. Elewacja frontowa dworku.
Fot. J. Hereźniak 27 06 1974 r.

Fot. 4. Żelazowa Wola. Pomnik Chopina przy Kręgu.
Fot. J. Hereźniak 27 06 1974 r.

Forma ochrony: Rejestr zabytków

Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_BK.181158

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
12.	Żelazowa Wola	Park dworski	Żelazowa Wola 15	1932-1937 r.	30 A z dnia 19.05.1982 r.

METRYCZKA PARKU - OGRODU			
1. Adres: miejscowość / dzielnica, ulica, nr posesji/ Żelazowa Wola	Gmina Sochaczew	Województwo Świętokrzyskie	
2. Nazwa parku: aktualna: Żelazowa Wola	dawna: Żelazowa Wola		
3. Rodzaj parku i stan jego zachowania: park krajobrazowy, stan zachowania bardzo dobry			
4. Czas powstania i najważniejsze fazy przekształceń: 1932-37			Autor: Franciszek Krzywdziński
5. Powierzchnia parku: Ogółem ha 7 ha	z tym wód w ha	Istniejące budynki: 1. O wartościach zabytkowych dworek	
6. Nr i data rejestru parku-ogrodu 6^a. Gmina Kościół Konserwat.	2. Inne: sabudowania administracji i gospodarsze		
7. Wzrostnicy obiektu: Towarzystwo im. Fryderyka Chopina			
8. Istniejące dokumentacje /data i autor/:	1. Pomiar sytuacyjno-wysokościowy: Białostockie Okręgowe Przedsiębiorstwo Miernicze 1972		2. Inwentaryzacja zieleni: W. Seneta 1975
3. Studium historyczne: W. Seneta 1975	4. Założenia techniczno-ekonomiczne:		5. Dokumentacja branżowa, techniczne i ekspertyzy:
9. Przeprowadzone remonty:	Budynków 1954-62	Parku 1954-62	Metrykę sporządził: L. Kucharski Data: 12.1980 r.

UW. 1.12.1973-1020

Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków

Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_ZZ.51780, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_ZZ.489

<i>L.p.</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Adres</i>	<i>Datowanie</i>	<i>Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków</i>
13.	<i>Żelazowa Wola</i>	<i>Budynek administracyjny</i>	<i>Żelazowa Wola 15</i>	1931 r.	1003 A z dnia 23.03.1998 r.

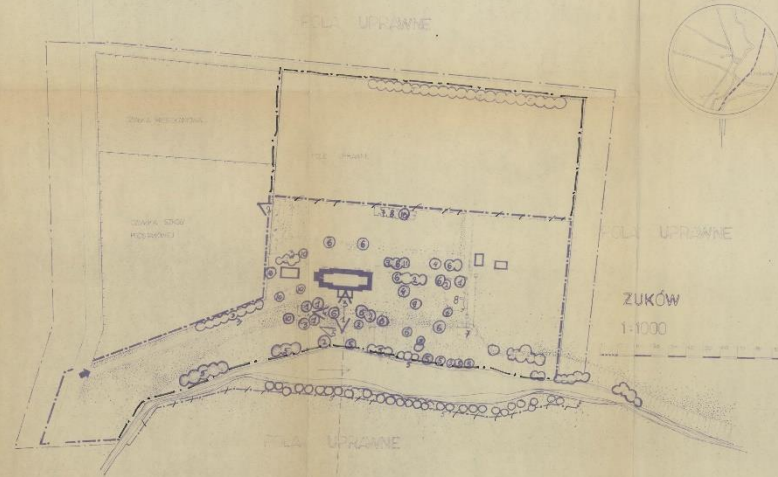
Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków

Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_BK.181167, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_BK.181692

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
14.	Żuków	Park dworski	Żuków 195	1900 r.	508 z dnia 08.11.1978 r.

METRYCZKA PARKU - OGRODU			
1	ADRES I MIEJSCOWOŚĆ /dzielnica, ul., nr posesji/ ZUKÓW pocz. CHODAKÓW	2	GMINA SOCHACZEW
3		WOJEWÓDZTWO SKIERNIEWICE	
4	NAZWA PARKU AKTUALNA nie ma	5	DAWNA majątek WĘGRZYCKICH
6			
RODZAJ PARKU I STAN JEGO ZACHOWANIA Park przydworowy - zachowane nieznaczne fragmenty			
7			AUTOR
CZAS POWSTANIA I WAZNIEJSZE FAZY PRZEKSZTAŁCEŃ koniec XIX wieku. 1900 r. projekt /Kronenberg/ - Rejestr Ogrodów Polskich/-Ogród krajobrazowy 1918 r. przekształcenia. Po roku 1945 - dewastacja			
8	POWIERZCHNIA PARKU: OGÓŁEM W ha 2 ha	9	W TYM WÓD W ha 0,2 ha
10		11	
ISTNIEJĄCE BUDYNKI dworek		12	
13		14	
NR I DATA REJESTRU PARKU - OGRODU		OPINIA KOMISJI KONSERWATORSKIEJ	
15		16	
UŻYTKOWNICY OBIEKTU mieszkania prywatne		17	
18		19	
ISTNIEJĄCA DOKUMENTACJA DATA I AUTOR 1957 r. - 1:5000 Wojew. Biuro Geodezji i Terenów Rolnych w Skierniewicach, Pracow. w Sochaczewie		20	
21		22	
3. STUDIUM HISTORYCZNE		4. ZAŁOŻENIA TECHNICZNO-EKONOMICZNE	
23		24	
25		26	
27		28	
29		30	
31		32	
33		34	
35		36	
37		38	
39		40	
41		42	
43		44	
45		46	
47		48	
49		50	
51		52	
53		54	
55		56	
57		58	
59		60	
61		62	
63		64	
65		66	
67		68	
69		70	
71		72	
73		74	
75		76	
77		78	
79		80	
81		82	
83		84	
85		86	
87		88	
89		90	
91		92	
93		94	
95		96	
97		98	
99		100	

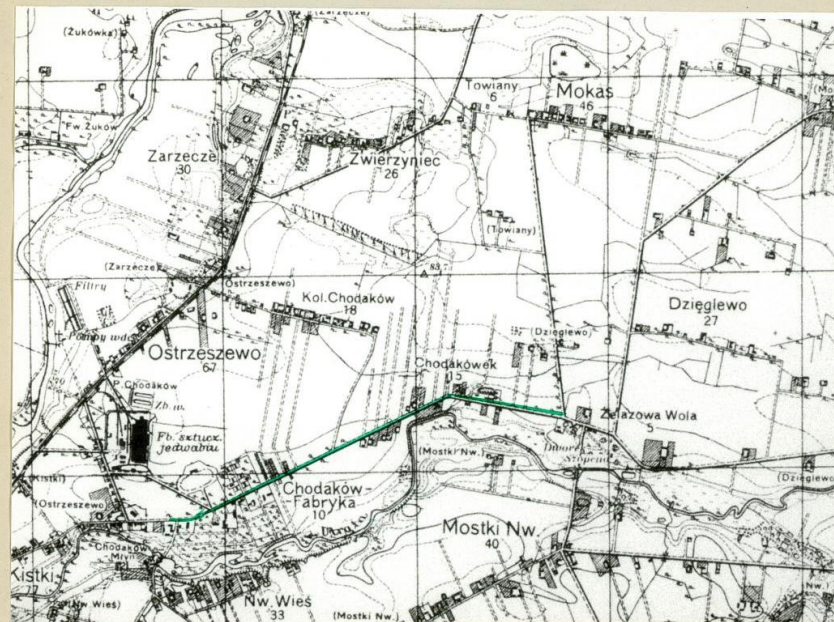

Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków
Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_ZZ.55563, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_ZZ.2140

L.p.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Datowanie	Nr i data wpisu do Rejestru Zabytków
15.	Chodakówek – Żelazowa Wola	Aleja lipowa	Sochaczew	I poł. XIX w.	542 z dnia 05.05.1980 r.

Fot.1. Wnętrze alei lipowej z ekspozycją strony południowej.
Widok od strony Chodakowa. Fot. M. Kurzac, 1979.

Zabytkowa aleja lipowa przy drodze Chodaków-Żelazowa Wola,
przebieg w terenie.

Forma ochrony: Rejestr zabytków, Ewidencja zabytków

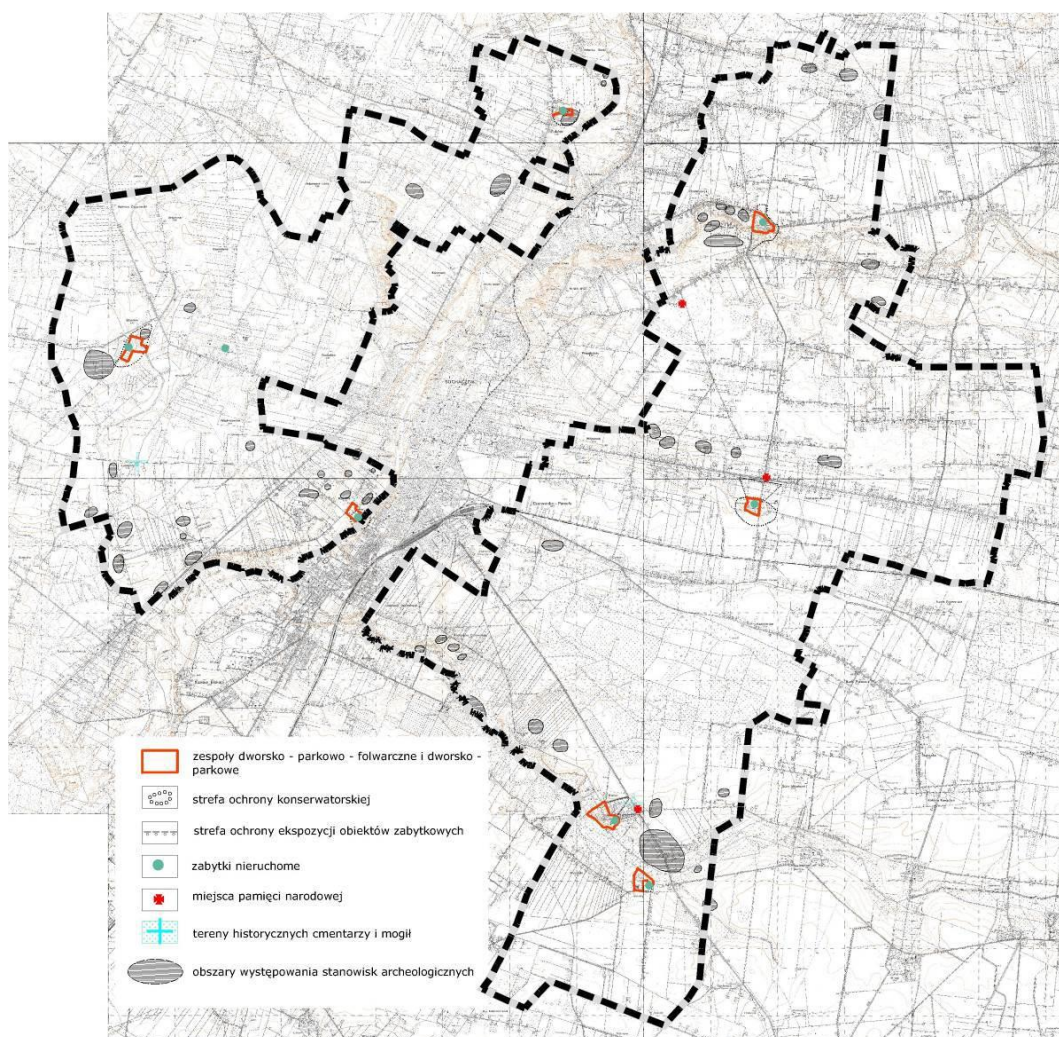
Inspire id: PL.1.9.ZIPOZ.NID_N_14_ZZ.51507, PL.1.9.ZIPOZ.NID_E_14_ZZ.493

6.4.2. Ochrona zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego

W strukturze przestrzennej Gminy Sochaczew znajduje się wiele cennych obiektów o wysokich walorach kulturowych. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla terenu Gminy, określają obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. W planach zostały ustalone formy ochrony dla obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków, obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz dla stanowisk archeologicznych. Zostały ustalone także strefy ochrony konserwatorskiej. Ochronie podlegają także wyjątkowe walory przyrodniczo – krajobrazowe.

Na terenie Gminy nie znajdują się obiekty mogące zaliczać się do dóbr kultury współczesnej.

Rysunek 1. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków na terenie Gminy Sochaczew.

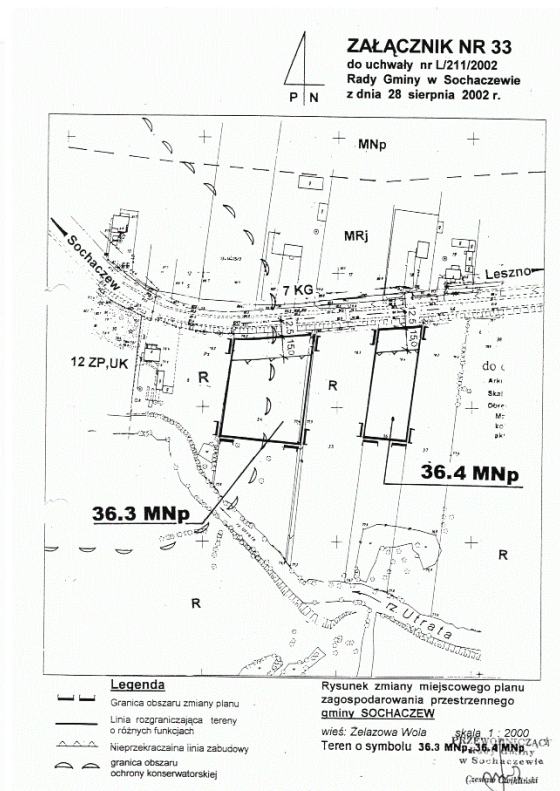
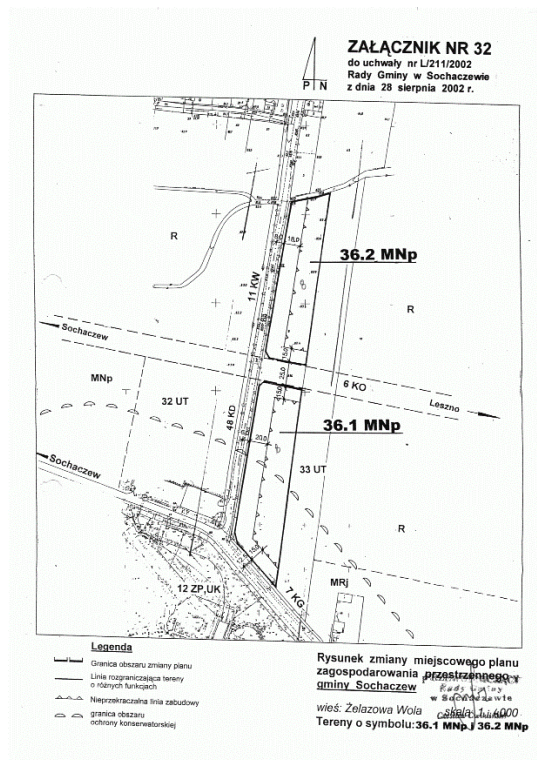
Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Sochaczew.

Uchwała Nr L/211/2002 Rady Gminy w Sochaczewie z dnia 28 sierpnia 2002 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Sochaczew.

Ustala się następujące szczególne zasady zagospodarowania wynikające z potrzeby ochrony środowiska przyrodniczego i dóbr kultury:

1) W obszarach **36.3 MNp** i **36.4 MNp** w Żelazowej Woli zakazuje się realizacji jakichkolwiek robót ziemnych w odległości mniejszej niż 15 m od pni drzew zabytkowej alei lipowej Sochaczew Żelazowa Wola przylegającej do północnej granicy obszarów.

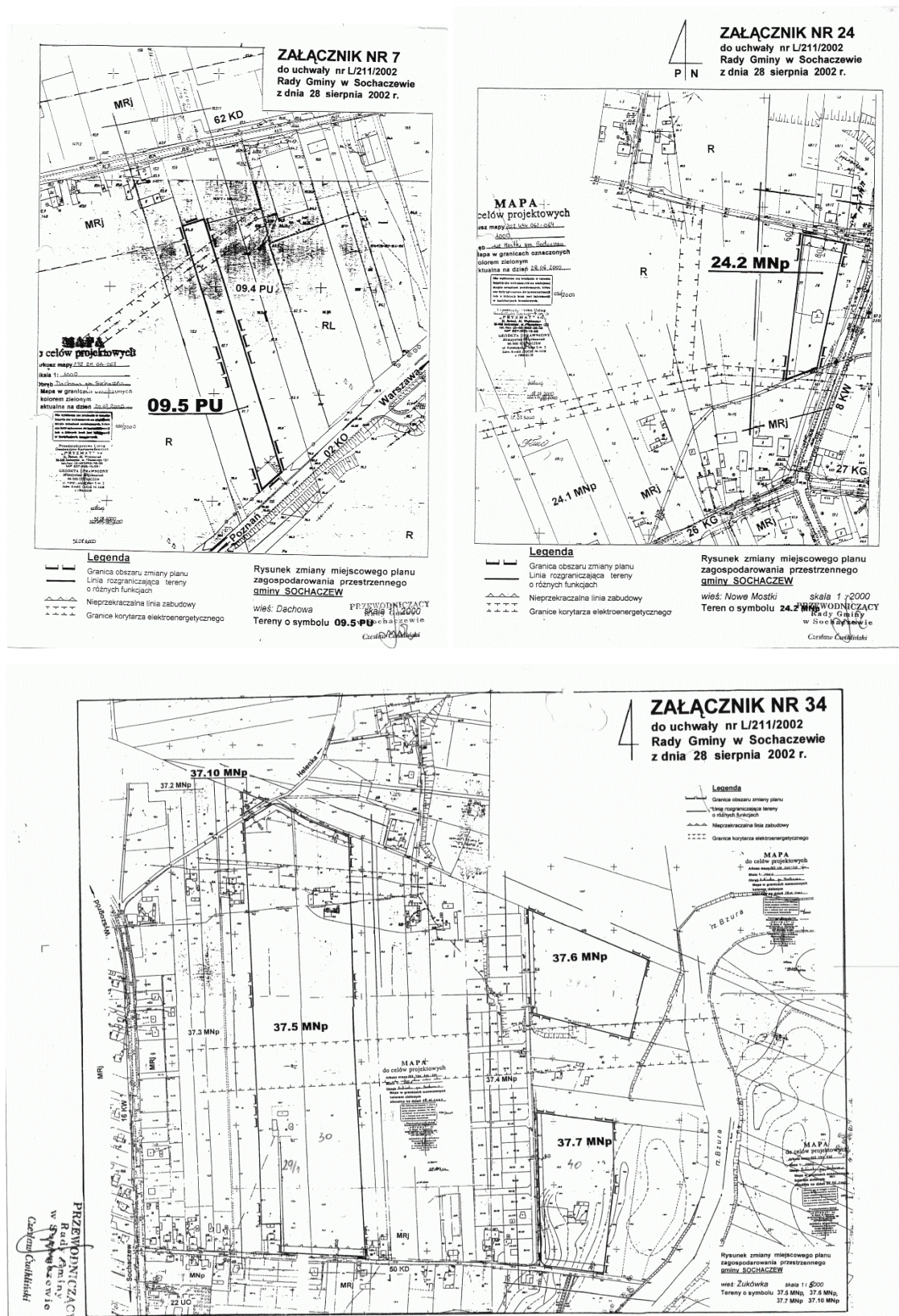
Teren **36.1 MNp**, **36.3 MNp** w Żelazowej Woli, w granicach obszaru ochrony konserwatorskiej wszelkie prace inwestycyjne należy uzgodnić z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W zakresie ochrony dóbr kultury, a w szczególności stanowisk archeologicznych położonych w pobliżu niektórych obszarów ustala się obowiązek przeprowadzenia sondażu archeologicznych na koszt inwestora w uzgodnieniu z właściwą służbą ochrony zabytków (dziś - z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków) przed przystąpieniem do jakichkolwiek prac ziemnych w obszarach:

09.5 PU w Dachowej, **24.2 MNp** i **24.3 MNp** w Nowych Mostkach, **37.6 MNp** i **37.7 MNp** w Żukówce.

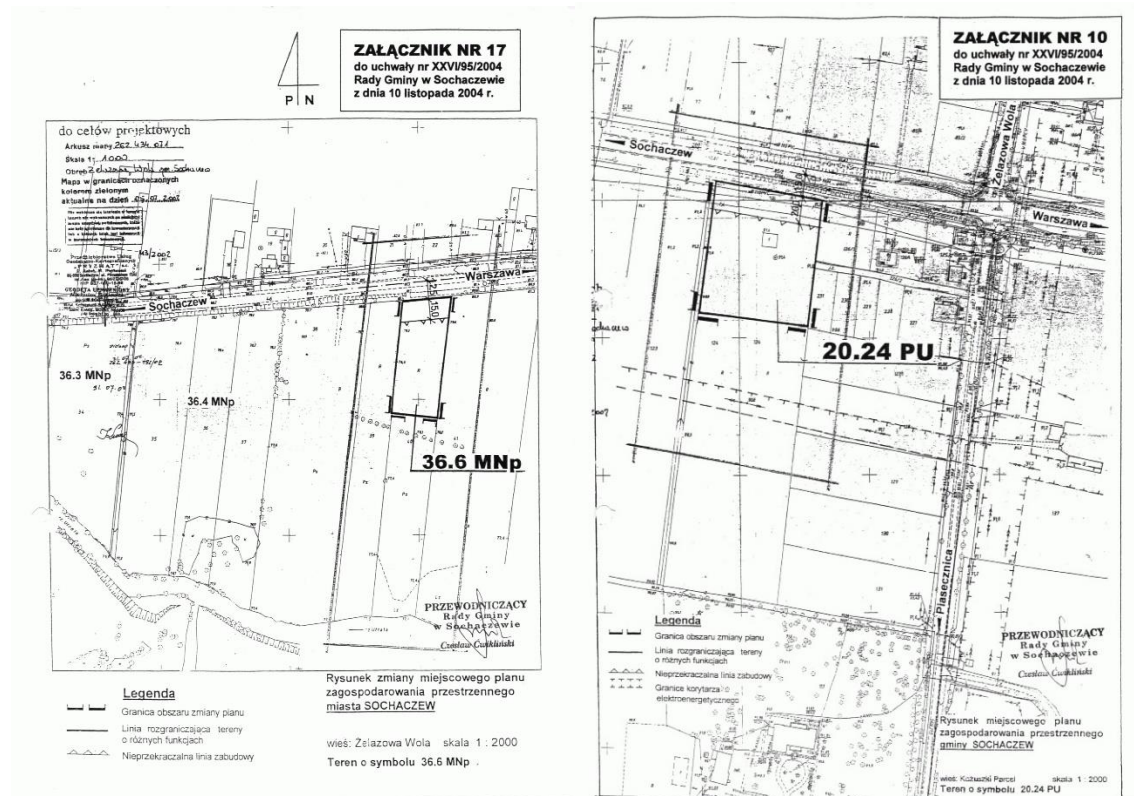
Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

Uchwała nr XXVI/95/2004 Rady Gminy w Sochaczewie z dnia 10 listopada 2004 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Sochaczew dla fragmentów wsi: Altanka, Czerwonka Parcel, Gawłów, Kąty, Kożuszki

Parcel, Lubiejew, Nowe Mostki, Sielice, Sochaczew Wieś, Zosin, Żukówka, Żdźarów, Żelazowa Wola, Antoniew Żdźarowski.

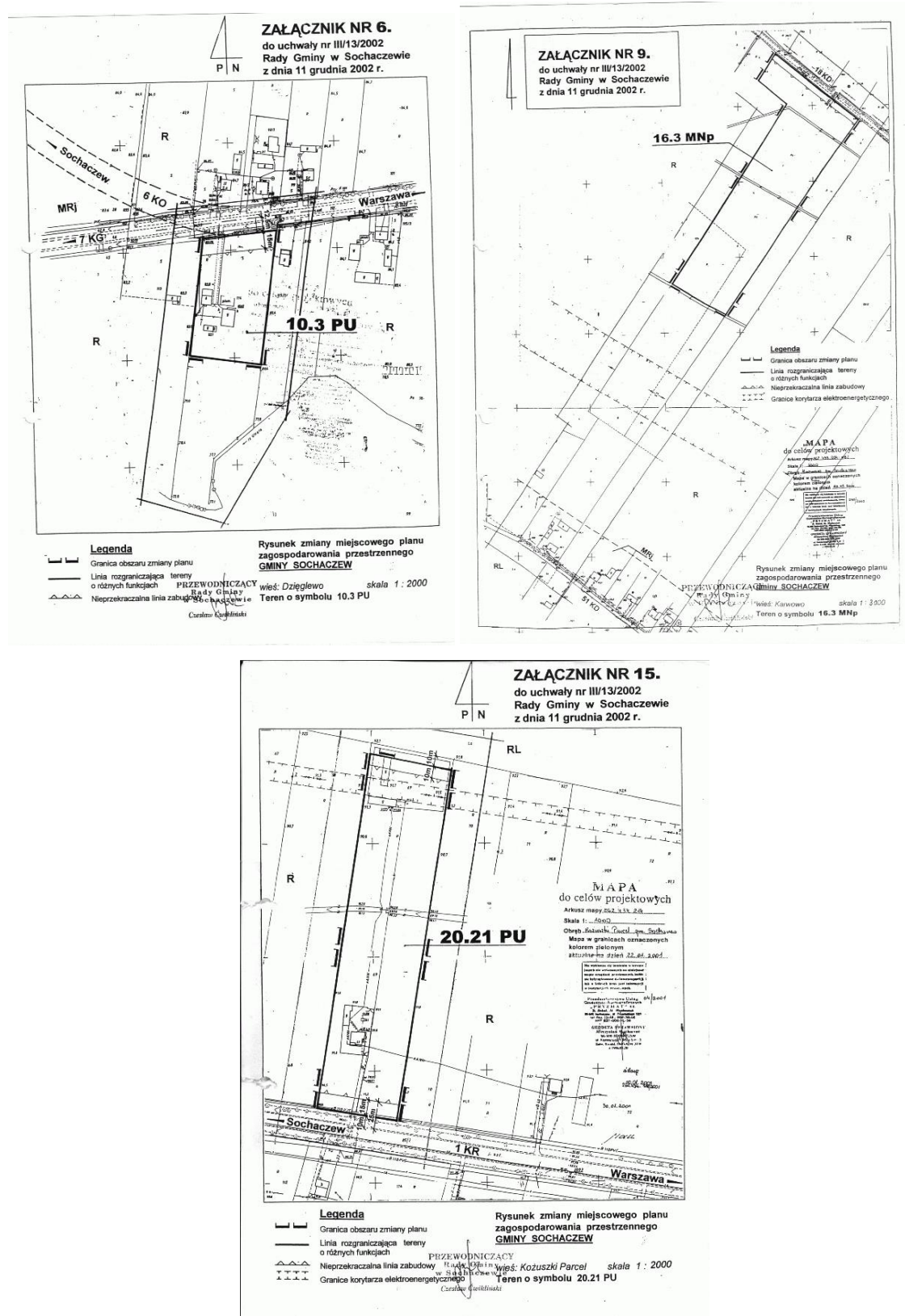
W obszarach **36.6 MNp** w Żelazowej Woli i **20.24 PU** w Kożuszkach Parcel zabrania się wznoszenia obiektów budowlanych naruszających historyczne walory krajobrazowe wynikające z bliskości zabytków, a wszelkie budynki realizowane w tych obszarach wymagają uprzedniego uzgodnienia z właściwą służbą ochrony zabytków.

Uchwała NR III/13/2002 Rady Gminy w Sochaczewie z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Sochaczew dotyczącej fragmentów wsi: Altanka, Bronisławy, Czerwonka Parcel, Czerwonka Wieś, Dachowa, Dziegłewo, Feliksów, Karwowo, Kaźmierów, Kąty, Kożuszki Kolonia, Kożuszki Parcel, Kuznocin, Lubiejew, Nowe Mostki, Rozlazłów, Sielice, Władysławów, Zosin, Żelazowa Wola, Żukówka, Żdźarów.

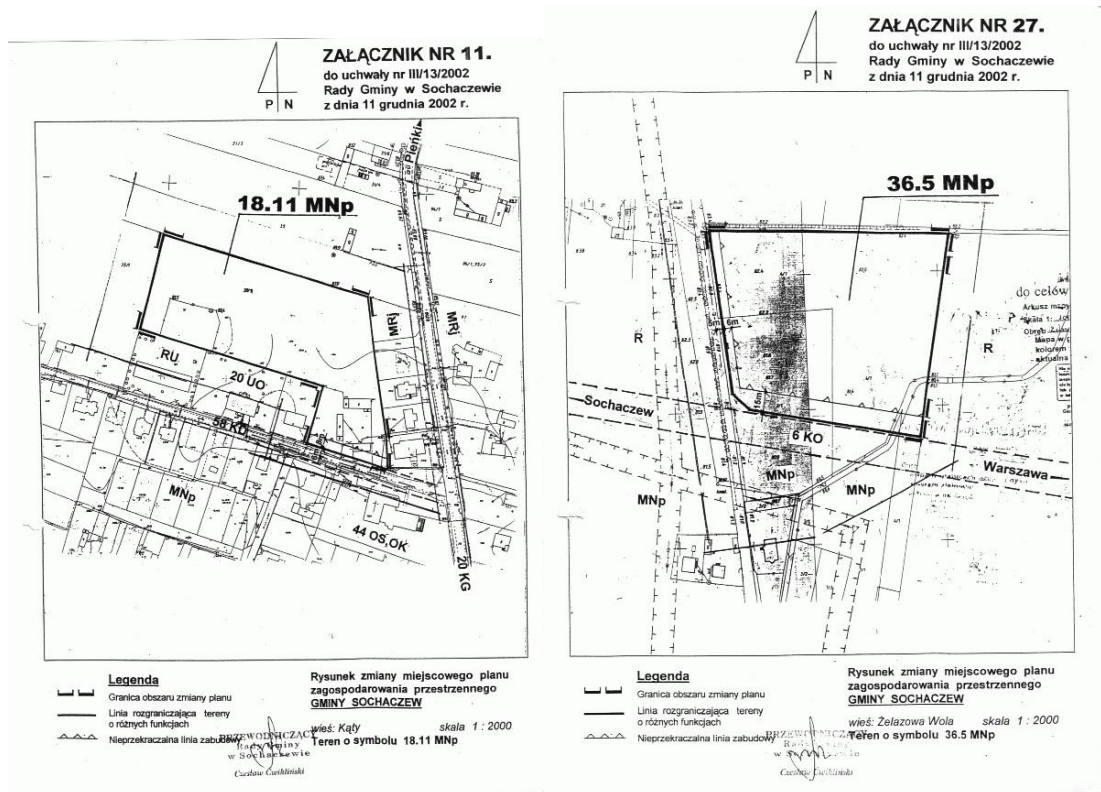
W zakresie ochrony dóbr kultury, a w szczególności stanowisk archeologicznych położonych w obszarze lub w pobliżu obszaru ustala się obowiązek przeprowadzenia na koszt inwestora w porozumieniu z właściwą służbą ochrony zabytków archeologicznych badań sondażowych przed rozpoczęciem jakichkolwiek robót ziemnych związanych z zagospodarowaniem i zabudową w tym obszarze- dotyczy obszarów: **10.3 PU, 16.3 MNp, 20.21 PU (...).**

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

W obszarach 18.11 MNp, 36.5 MNp i 45.3 PU zabrania się wznoszenia obiektów budowlanych naruszających historyczne walory krajobrazowe wynikające z bliskości zabytków, a wszelkie budynki realizowane w tych obszarach wymagają uprzedniego uzgodnienia z właściwą służbą ochrony zabytków.

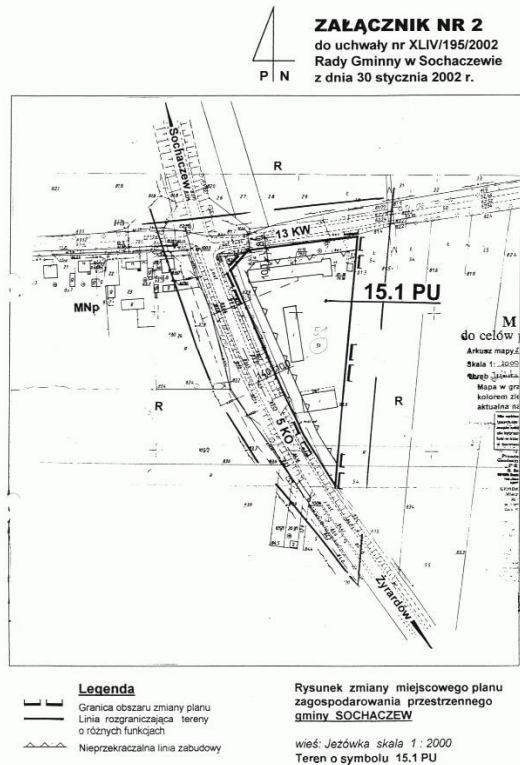
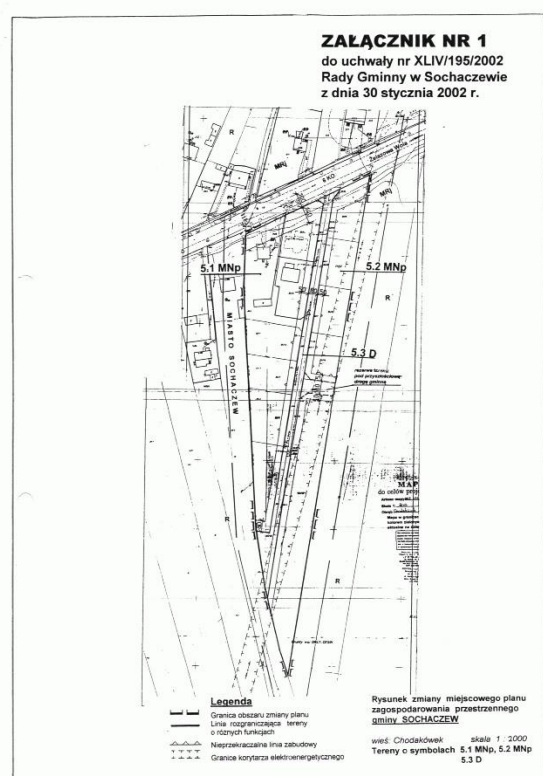
Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

Uchwała NR XLIV/195/2002 z dnia 30 stycznia 2002 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Sochaczew, dotycząca fragmentów wsi: Kąty, Jeżówka, Kożuszki Parcel, Chodakówek i Dzieglewo.

W obszarach **5.1 MNp** , **5.2 MNp** i **5.3 D** w Chodakówku zakazuje się realizacji jakichkolwiek robót ziemnych w odległości mniejszej niż 15,0 m od pni drzew zabytkowej alei lipowej z wyjątkiem robót ziemnych związanych z realizacją ogrodzeń i infrastruktury technicznej.

W zakresie ochrony dóbr kultury, a w szczególności stanowisk archeologicznych położonych w pobliżu obszaru **15.1 PU** ustala się obowiązek ustanowienia na koszt inwestora w porozumieniu z właściwą służbą ochrony zabytków ścisłego nadzoru archeologicznego nad wszystkimi pracami ziemnymi związanymi z zagospodarowaniem i zabudową w tym obszarze.

Obszar oznaczony symbolem **10.1 UK** przeznaczony jest do realizacji usług kultury i sztuki przy zachowaniu następujących zasad i warunków jego zagospodarowania:

- Obsługa komunikacyjna obszaru poprzez przyległe do obszaru drogi gminne, przy czym zjazdy sytuowane być muszą w odległości minimum 30 m od osi przyległego skrzyżowania tych dróg.
- Dopuszcza się podział nieruchomości w obrębie obszaru, przy czym należy wydzielić działki pod poszerzenia przyległych do obszaru dróg (zgodne z rysunkiem zmiany planu)

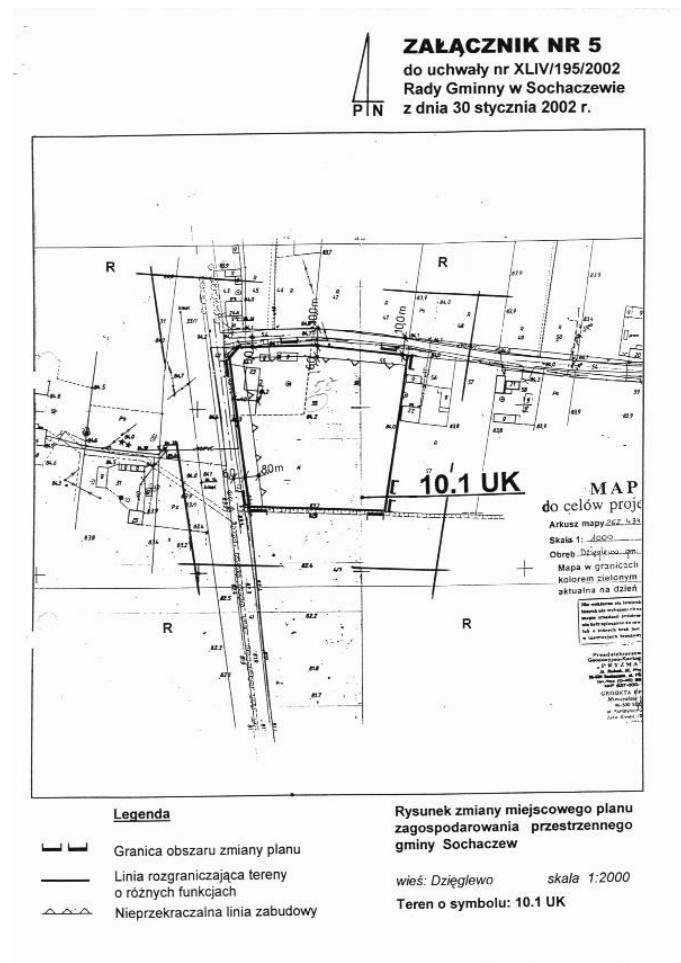
oraz zachować wartości użytkowe zgodne z przeznaczeniem w planie wszystkich fragmentów terenu powstałych po podziale, z zachowaniem pozostałych ustaleń planu.

c) Istniejące w obrębie obszaru obiekty budowlane dopuszcza się do adaptacji na cele zgodne z przeznaczeniem obszaru w planie.

d) Zagospodarowanie terenu działki musi uwzględniać pełne pokrycie potrzeb w zakresie parkowania pojazdów związanych z funkcjonowaniem usług.

e) Dopuszcza się realizację wszelkich nieuciążliwych usług związanych z przeznaczeniem obszaru w planie, a w szczególności usług handlu i hotelarsko - gastronomicznych.

f) Dopuszcza się realizację pomieszczeń mieszkalnych o charakterze służbowym, służących potrzebom właściciela obiektów usługowych i bez wydzielania odrębnej działki budowlanej.

Uchwała Nr L/223/2010 Rady Gminy Sochaczew z dnia 23 czerwca 2010 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Sochaczew dla fragmentu wsi Dachowa

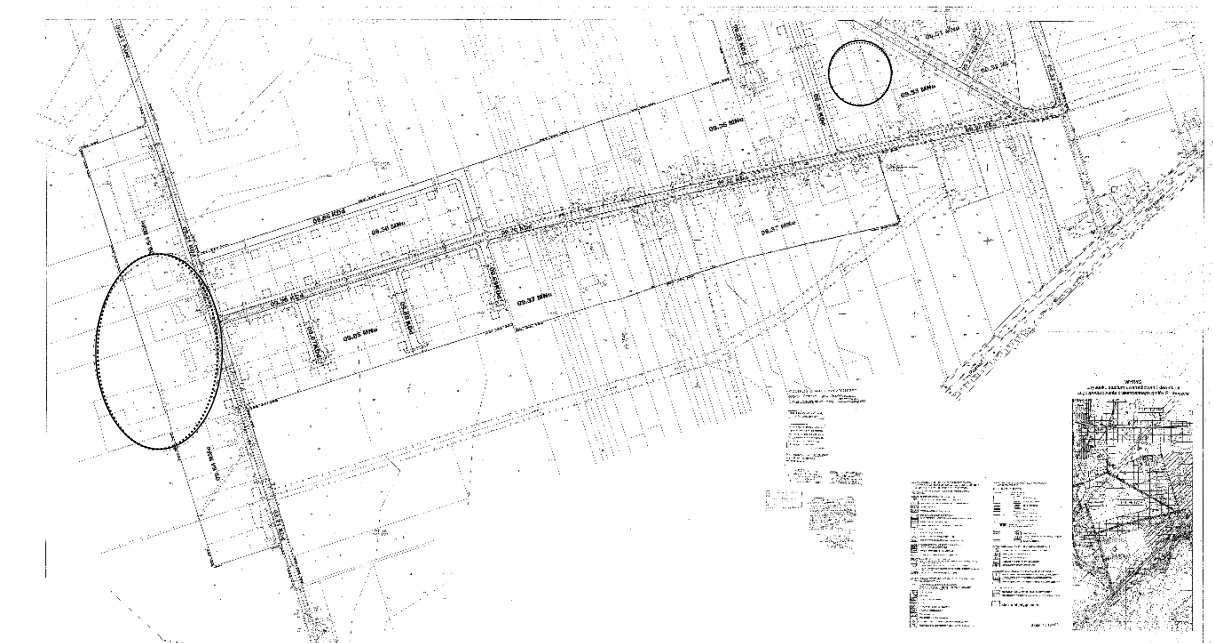
Uchwała w Rozdziale III zawiera ustalenia dotyczące zasad ochrony środowiska i przyrody, dziedzictwa kulturowego i zabytków. W granicach stref ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych wprowadza się obowiązek ustanowienia nadzoru archeologicznego na czas trwania jakichkolwiek robót ziemnych w tych obszarach - na koszt

inwestora i w porozumieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków – Delegatura w Płocku. W przypadku stwierdzenia lokalizacji stanowiska archeologicznego wykonywanie robót ziemnych związanych z zabudową i zagospodarowaniem terenu wymaga przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych - na koszt inwestora i w porozumieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków – Delegatura w Płocku. Obszary zostały wyznaczone w załącznikach nr 1 i 2 do uchwały.

Rysunek 2. Część graficzna mpzp dla fragmentu wsi Dachowa z załącznika 1. z zaznaczoną strefą ochrony konserwatorskiej.

Rysunek 3. Część graficzna mpzp dla fragmentu wsi Dachowa z załącznika 2. z zaznaczonymi strefami ochrony konserwatorskiej.

Uchwała Nr LXI/274/2018 Rady Gminy Sochaczew z dnia 27 czerwca 2018r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części Gminy Sochaczew obejmującego fragment obrębu wsi Kożuszki Parcel.

§ 4. 1. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się:

3) warunki i zasady zabudowy i zagospodarowania terenu dotyczące:

- a) zasad ochrony i kształtowania ładu przestrzennego, ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu,
- b) zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

W rozdziale 3. niniejszej uchwały określone zostały ustalenia szczegółowe planu dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami **1.1 MNu, 1.2 MNu, 1.3 MNu, 3.1 RM, 3.3 RM** będących częściowo w granicach stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych tj. zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w sposób następujący:

- a) dopuszczalny poziom hałasu nie może przekraczać wartości określonych w przepisach odrębnych dotyczących dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku dla terenów mieszkaniowo-usługowych,
- b) przedsięwzięcia ustalone lub dopuszczone planem nie mogą oddziaływać poza teren, do którego podmiot realizujący przedsięwzięcie posiada tytuł prawny,
- c) ewentualna przebudowa istniejących urządzeń melioracji wodnych w związku z zabudową i zagospodarowaniem terenu - w sposób określony w par. 9 ust. 8 pkt. 12) planu,
- d) realizacja inwestycji wymagającej robót ziemnych w granicach strefy ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego (oznaczonej specjalnym symbolem na rysunku planu) wymaga zachowania zasad ochrony i opieki nad zabytkami archeologicznymi w sposób określony przez przepisy odrębne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem **5.1 RZ**, będącego częściowo w granicach strefy ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego plan ustala zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w sposób następujący:

- a) zakaz realizacji trwałych ogrodzeń w obrębie terenów położonych w granicach strefy terenów otwartych lokalnego korytarza ekologicznego; w pozostałym terenie dopuszcza się realizację ogrodzeń o wysokości nie przekraczającej 1,8 m, z zachowaniem warunków zawartych w par. 20 pkt 5d),
- b) realizacja ogrodzeń tymczasowych z zachowaniem odległości nie mniejszej niż 1,5 m od górnej krawędzi skarpy „rowu matecznego”, znajdującego się w terenie oznaczonym symbolem **4.1 WS**,
- c) istniejące zadrzewienia - do zachowania, z dopuszczeniem bieżącej pielęgnacji drzewostanu oraz jego przebudowy z zachowaniem innych ustaleń planu oraz przepisów odrębnych,
- d) ewentualna przebudowa istniejących urządzeń melioracji wodnych - w sposób określony w par. 9 ust. 8 pkt 12) planu,

e) realizacja inwestycji wymagającej robót ziemnych w granicach strefy ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego (oznaczonej specjalnym symbolem na rysunku planu) wymaga zachowania zasad ochrony i opieki nad zabytkami archeologicznymi w sposób określony przez przepisy odrębne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolem **0.1 KDD**, **0.2 KDD** plan ustala zasady ochrony dziedzictwa kulturowego - w sposób następujący:

b) realizacja inwestycji wymagającej robót ziemnych w granicach strefy ochrony konserwatorskiej stanowiska archeologicznego (oznaczonej specjalnym symbolem na rysunku planu) wymaga zachowania zasad ochrony i opieki nad zabytkami archeologicznymi w sposób określony przez przepisy odrębne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

6.5. Zabytki ruchome

Zgodnie z informacją pozyskaną dnia 19 kwietnia 2024 roku z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie – Delegatura w Płocku - na terenie Gminy Sochaczew nie występują obiekty ruchome ujęte w Rejestrze Zabytków.

6.6. Stanowiska archeologiczne

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Gmina Sochaczew należy do lepiej rozpoznanych archeologicznie jednostek osadniczych na terenie Mazowsza. Pierwsze badania archeologiczne prowadzono na obszarze Gminy w latach 50-tych XX wieku. Kompleksowego rozpoznania całego terenu Gminy dokonano w latach 1980-1990 w ramach ogólnopolskiego programu pod nazwą: „Archeologiczne Zdjęcia Polski” (AZP). W tym też czasie prowadzono archeologiczne badania ratownicze na stanowiskach zagrożonych zniszczeniem oraz badania sondażowo-rozpoznawcze stanowisk wyselekcjonowanych podczas prospekcji powierzchniowej. Na terenie Gminy Sochaczew wśród zabytków archeologicznych najliczniejszą grupę stanowią osady oraz ślady osadnictwa. Mniej liczne są stanowiska archeologiczne o funkcji obiektu określonej jako znalezisko luźne i cmentarzysko. Ponadto wśród obiektów archeologicznych znajdują się jeden skarb oraz jeden relik architektury. Do najstarszych należą obiekty z epoki kamienia, są to głównie fragmenty ceramiki i materiały krzemienne. Łącznie zewidencjonowanych na terenie Gminy Sochaczew zostało 53 stanowisk archeologicznych z czego 3 wpisane są do rejestru zabytków. Szczegółowy opis stanowisk znajduje się w Tabeli 2. poniżej.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

Tabela 2. Zestawienie stanowisk archeologicznych w Gminie Sochaczew z wystawionymi kartami adresowymi (stan 01.09.2015 r.).

L.p.	Nazwa	Numer Obszaru AZP	Numer stanowiska w miejscowości	Numer stanowiska na obszarze	Rejestr Zabytków (numer wpisu i data wpisu do Rejestru)	Obiekt	Chronologia	Dodatkowe informacje
Andrzejów Duranowski								
1	Andrzejów Duranowski, st.1	057-059	1	16		Cmentarzysko	Epoka żelaza	
2	Andrzejów Duranowski, st.2	057-059	2	17		Osada	Epoka brązu	
3	Andrzejów Duranowski, st.3	057-059	3	18	896A z 30.11.1970	Osada	Epoka żelaza	W rejestrze zabytków Nazwa: Andrzejów Duranowski st. 1,3
Bielice								
4	Bielice, st.1	058-059	1	1		Skarb	Epoka żelaza	Naszyjnik brązowy, kultura łużycka
5	Bielice, st.2	058-059	2	3	413 z 21.11.1969	Znalezisko luźne	Epoka żelaza	Oszczep żelazny
Czerwonka-Parcel								
6	Czerwonka Parcele, st.1	057-059	1	15		Ślad osadniczy	Epoka żelaza	Ceramika
Dachowa								
7	Dachowa, st..1	057-058	1	1		Znalezisko luźne	Epoka brązu	Ułamki ceramiki
8	Dachowa, st..2	057-058	2	2		Osada	Epoka żelaza	
9	Dachowa, st..3	057-058	3	3		Znalezisko luźne	Epoka żelaza	Ceramika
10	Dachowa, st..4	057-058	4	20		Cmentarzysko	Epoka żelaza	
11	Dachowa, st..5	057-058	5	25		Ślad osadniczy	Epoka żelaza	Fragmenty ceramiki

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

Dzieglewo								
12	Dzieglewo, st.1	056-059	1	4		Osada	Średniowiecze	
13	Dzieglewo, st.2	056-059	2	5		Osada	Średniowiecze	
Gawłów								
14	Gawłów, st.1	056-059	1	21		Osada	Średniowiecze	
Jeżówka								
15	Jeżówka, st.1	058-059	1	16		Relikty architektury	Nowożytność	Kopiec ziemny regularny, pokryty kamieniami i fragmentami cegieł
Kąty								
16	Kąty, st.1	056-058	1	9		Ślad osadniczy	Średniowiecze	Fragmenty ceramiki
Kożuszki-Parcel								
17	Kożuszki Parcele, st.1	057-059	1	22		Ślad osadniczy	Epoka brązu	Ceramika
18	Kożuszki Parcele, st.2	057-059	2	23		Ślad osadniczy	Epoka żelaza	Ceramika
19	Kożuszki Parcele, st.3	057-059	3	24		Osada	Epoka brązu	
20	Kożuszki Parcel, st. 4	057-059	4	25		Osada	Epoka brązu	
Kuznocin								
21	Kuznocin, st.1	057-059	1	10		Cmentarzysko	Epoka żelaza	
22	Kuznocin, st.2	057-059	2	11		Osada	Średniowiecze	
23	Kuznocin, st.3	057-059	3	31		Ślad osadniczy	Średniowiecze	Ceramika
24	Kuznocinek, st.1	057-058	1	30		Osada	Epoka brązu	
Lubiejew								
25	Lubiejew, st. 1	057-058	1	27		Ślad osadniczy	Średniowiecze	Fragmenty ceramiki
26	Erminów, st.1	057-058	1	11		Znalezisko luźne	Epoka kamienia	Ceramika
Łubienka								
27	Karwowo, st.1	056-059	1	22		Ślad osadniczy	Epoka kamienia	Odłupek krzemienia, fragmenty ceramiki

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

Mokas								
28	Mokas, st.1	056-060	1	36		Ślad osadniczy	Epoka żelaza	Fragmenty ceramiki
29	Mokas, st.2	056-060	2	37		Osada	Epoka brązu	
30	Mokas, st.3	056-060	3	38		Cmentarzysko	Epoka żelaza	
31	Mokas, st.4	056-060	4	39		Ślad osadniczy	Epoka brązu	Fragmenty ceramiki
							Epoka żelaza	Fragmenty ceramiki
							Wczesnośredniowieczny	Fragmenty ceramiki
32	Mokas, st.1	056-059	1	7		Ślad osadniczy	Epoka kamienia	Ceramika, zatępiec krzemienny
33	Kirsztajnow, st.2	055-060	2	54		Ślad osadniczy	Epoka brązu	Fragmenty ceramiki
Niezgoda								
34	Niezgoda, st.1	057-058	1	26		Ślad osadniczy	Epoka żelaza	Fragmenty ceramiki
Nowe Mostki								
35	Nowe Mostki, st.1	056-060	1	40		Ślad osadniczy	Epoka brązu	Fragmenty ceramiki
36	Nowe Mostki, st.2	056-060	2	41		Osada	Średniowiecze	
37	Nowe Mostki, st.3	056-060	3	42		Cmentarzysko	Epoka żelaza	
38	Nowe Mostki, st.2	056-059	2	2		Osada	Nowożytność	
39	Nowe Mostki, st.3	056-059	3	3		Ślad osadniczy	Pradzieje	Ceramika
Sielice								
40	Sielice st.1	058-059	1	13	829 z 1969-11-21	Osada	Epoka żelaza	
41	Sielice st. 3	058-059	3	11		Ślad osadniczy	Epoka żelaza	Ceramika
Sochaczew Bzurówka								
42	Sochaczew Bzurówka, st.2	057-059	2	28		Ślad osadniczy	Średniowiecze	Ceramika
43	Sochaczew Bzurówka, st.3	057-059	3	29		Ślad osadniczy	Epoka żelaza	Ceramika

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

44	Sochaczew Bzurówka, st.4	057-059	4	30		Ślad osadniczy	Średniowiecze	Ceramika
Sochaczew Wieś								
45	Sochaczew Wieś, st.1	057-059	1	25		Osada	Epoka brązu	
Stare Orły								
46	Stare Orły, st.1	056-059	1	1		Osada	Nowożytność	
Wyczółki								
47	Wyczółki, st.1	058-059	1	8		Osada	Średniowiecze	Ceramika
48	Wyczółki, st.1	058-059	1	8		Osada	Średniowiecze	Fragmenty naczyń
Żdżarów								
49	Żdżarów, st.1	056-058	1	5		Cmentarzysko	Epoka żelaza	
50	Żdżarów, st.2	056-058	2	2		Znalezisko luźne	Epoka kamienia	Fragmenty ceramiki
Żuków								
51	Żukówka, st. 1	055-059/ 056-059	1	11		Osada	Epoka żelaza	Ceramika
51	Żukówka, st.3	056-059	3	19		Osada	Średniowiecze	
53	Żukówka, st.4	056-059	4	23		Osada	Nowożytność	

6.7. Zabytki wpisane do gminnej ewidencji

Gminna ewidencja zabytków została przyjęta Zarządzeniem nr 29/2023 przez Wójta Gminy Sochaczew w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków gm. Sochaczew z dnia 25 kwietnia 2023 r.. W gminnej ewidencji znajdują się 41 karty adresowe sporządzone dla zabytków nieruchomych, w tym dla 15 wpisanych do rejestru zabytków i 8 obiektów nieistniejących. Głównymi formami zabytków są zespoły pałacowe oraz dworskie, dwory, parki i pałace. Zespoły te występują w miejscowościach: Bielice, Jeżówka, Kąty, Kożuszki, Kuznecin, Żdżarów, Żelazowa Wola, Żuków i Rozłazłów. Założenia te najczęściej uległy bardzo silnemu rozmyciu. W niektórych przypadkach (np. w miejscowości Kąty) park niemalże całkowicie zanikł. W dobrym stanie zachował się najważniejszy z tego rodzaju zabytków, dworek w Żelazowej Woli. Również dworki w Bielicach, Kożuszkach, Kuznecinie i Żukowie cechują się dobrym stanem. Domy murowane pod adresem Dachowa nr 40, Feliksów nr 22, Mokas nr 68, Wyczółki nr 12, Żuków nr 70, Wyczółki - budynek gospodarczy w zagrodzie nr 10 oraz Wyczółki - budynek gospodarczy w zagrodzie nr 15, zostały wprowadzone do ewidencji ze względu na kryterium wieku – do 100 lat - nie posiadają dodatkowych wartości zabytkowych. Ponadto w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sochaczew ujęto 31 obiektów z terenu Gminy – 30 kapliczek przydrożnych oraz 1 krzyż przydrożny, które zgodnie z opinią Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie z dnia 10 listopada 2015 r. zostały określone jako „ obiekty niekubaturowe (pomniki, kapliczki, itp.) nie są zabytkami nieruchomymi, a zatem karty dla nich sporządzone mają walor dokumentacyjny, nie mogą jednak stanowić zasobu GEZ przewidzianego dla zabytków nieruchomych (tj. nieruchomości gruntowych i budynkowych)”. Wyjątek stanowią kapliczki w miejscowościach Mokas i Wyczółki, które są ujęte w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

Wykaz obiektów Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Sochaczew został przedstawiony w Tabeli 3. poniżej:

Tabela 3. Gminna ewidencja zabytków Gminy Sochaczew (stan na dzień 25 kwietnia 2023 r.).

<i>L.p.</i>	<i>Obiekt</i>	<i>Adres</i>	<i>Datowanie</i>	<i>Wpis do Rejestru zabytków</i>	<i>uwagi</i>
Altanka					
1	Dom drewniany	Nr 39	I poł. XIX w.		Nie istnieje
Bielice					
2	Park w zespole dworsko-parkowym	Bielice 21A	XIX w.	TAK	
3	Czworak w zespole dworsko - pałacowym	Bielice 21A	I poł. XIX w.		

Pierwsze dane w literaturze o założeniu dworsko – folwarcznym w Bielicach pochodzą z XVIII wieku. Leon Bielicki, właściciel Bielic był generałem – majorem ziemi sochaczewskiej. Dwór na planie wydłużonego prostokąta został zbudowany w I połowie XIX wieku dla rodziny Bielickich. W wieku XX majątek należał do książąt Woronieckich. W czasie II wojny światowej w dworze mieścił się szpital niemiecki. Po wojnie majątek przejął PGR. Dwór – drewniany, klasycystyczny, z XIX wieku, po pożarze w 1968 utracił cechy stylowe. Jest to parterowy budynek z gankiem wspartym na czterech kolumnach i zakończonym trójkątnym szczytem. Park dworski krajobrazowy został założony w I połowie XIX wieku. Zabudowania folwarczne pochodzą z początku XX wieku.					
4	Gorzelnia	Bielice 21	ok. 1905 r.		
5	Dom murowany	Nr 14	ok. 1905 r.		Nie istnieje
6	Dom murowany	Nr 16	ok. 1905 r.		Nie istnieje
Dachowa					
7	Dom murowany	Nr 40			
Feliksów					
8	Dom	Nr 22	1903 r.		
9	Dom drewniany	Nr 50	końc. XIX w.		Nie istnieje
Jeżówka					
10	Dwór	Nr 22	pocz. XX w.	TAK	
Dwór, zbudowany prawdopodobnie na początku XIX wieku, przypuszczalnie z inicjatywy Jana Pawła Łuszczewskiego, sekretarza Sejmu Czteroletniego, ministra spraw wewnętrznych i religijnych w Księstwie Warszawskim, przebudowany został w 3 ćwierci XIX wieku dla Michała Łuszczewskiego, radcy Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. Pod koniec XIX wieku obiekt stał się własnością rodziny Woronieckich, a następnie rodziny Ruszczyńskich. Od około 1920 roku zespół dworski stał się własnością leśniczego z Bielic i tego samego roku zostaje sprzedany rodzinie Romanowskich. W tym czasie do dworu dobudowano dwukondygnacyjną oficynę. W roku 1938 majątek zostaje kupiony przez rodzinę Ruszczyński. Po II wojnie światowej dwór adaptowano na mieszkania dla pracowników PGR-u oraz sklep. W 1983 roku wykonano remont kapitalny z wymianą tynków i stolarki budowlanej, zubożając obiekt pod względem wartości zabytkowych i pozbawiając go cech stylowych. Wokół dworu relikty parku dworskiego krajobrazowego, założonego na początku XIX wieku, powstały równocześnie z budynkiem dworu.					
Kąty					
11	Dwór	Kąty 4	I poł. XIX w.	TAK	
12	Park	Kąty 4	poł. XIX w.	TAK	
13	Oficyna dworska w zespole dworskim		I poł. XIX w.		Nie istnieje
Zespół dworski powstał dla Dionizego Kuczborskiego na początku XIX wieku. Po II wojnie światowej majątek rozparcelowano, w dworze ulokowano szkołę podstawową, a następnie przedszkole i bibliotekę. Dwór w złym stanie technicznym został przejęty przez osobę prywatną i poddany planowej i rzetelnej rewaloryzacji w latach 90. Park niegdyś rozległy i dobrze utrzymany, aktualnie w stanie szczątkowym – pozostało jedynie kilka drzew.					
Kożuszki-parcel					
14	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	Nr 90	1890 - 1900	TAK	

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

15	Oficyna w zespole pałacowo-parkowym	Nr 91	pocz. XX w.		
16	Park w zespole pałacowo-parkowym	Nr 90 i 91	koń. XIX w.	TAK	
17	Obora w zespole pałacowo-parkowym	Nr 88	II poł. XIX w.		
18	Spichlerz w zespole pałacowo-parkowym	Nr 88	II poł. XIX w.		
19	Wozownia w zespole pałacowo-parkowym	Nr 88	II poł. XIX w.		

Według architektonicznego sposobu budowy i konstrukcji można wnioskować, że pierwszy pałac powstał w latach 1890 – 1900, murowany, w stylu neobarokowym, wzniesiony został dla Władysława Tomnickiego. Pałac został zniszczony w wyniku pożaru w roku 1914 i odbudowany przez ówczesnego właściciela Romana Donimirskiego. Po roku 1945 budynek został przejęty na własność Skarbu Państwa i posiadał różnych użytkowników – Powiatowy Urząd Ziemski, Gromadzką Radę Narodową, a następnie Państwowe Gospodarstwo Rolne. W 1971 roku został ponownie zniszczony w wyniku pożaru. Po kolejnej odbudowie zmieniono układ wnętrza i zapewne wygląd elewacji. Wzniesiono również parterowe skrzydło oraz sąsiedni budynek. Korpus dworu składa się z części parterowej nakrytej dachem mansardowym oraz części piętrowej, skrajnej, lekko zryzalitowanej i nakrytej dachem trójspadowym. W mansardowym dachu umieszczono artykułowane lizenami i zwieńczone trójkątnymi naczółkami liczne wystawki dachowe. W narożniku elewacji ogrodowej zachowała się trójkondygnacyjna wieża nakryta niskim dachem namiotowym. Wejście przez szeroki podcień o dwóch kolumnach na wysokich cokołach. Naroża korpusu, piętrowy ryzalit i wieża opięte boniowanymi lizenami. Do dworu przynależą również budynki mieszkalne oraz gospodarcze. Park został zaprojektowany w roku 1870 przez belgijskiego architekta Kamila Jamme. Park łączył wzory geometrycznych ogrodów francuskich z malowniczością ogrodów angielskich. Na terenie parku znajdowały się dwa stawy, szpaler kasztanów i aleja dojazdowa. Stan zachowania zespołu dworsko-parkowego oceniony został na dobry.

Kuznocin

20	Dwór w zespole dworskim	Nr 37	1914-1920	TAK	
21	Park w zespole dworskim	Nr 37	1914-1920	TAK	
22	Oficyna w zespole dworskim	Nr 35	po 1920 r.		

Najoryginalniejszy dwór na Mazowszu wzniesiony w stylu polskim. Zbudowany został w latach 1923–1924 według projektu wielkopolskiego architekta Franciszka Morawskiego dla Haliny ze Smoleńskich i Karola Woyzbunów na miejscu dawnego dworu, zniszczonego w 1914 roku. Budynek murowany, tynkowany, na rzucie prostokąta. Budowla nawiązuje do polskiej architektury barokowej. Od frontu na narożach występy, zamknięte trójbocznie, nakryte stożkowymi dachami, pomiędzy którymi znajduje się taras. Dach wspierany przez sześć symetrycznie rozstawionych kolumn, mansardowy, wyrastający z dachu wysoki szczyt. Taras poprzedzają schody wachlarzowe. Elewacja frontowa jest pięciosiowa w części środkowej, w częściach trójbocznych po trzy okna w każdej. W elewacji ogrodowej wysunięta jest część środkowa dwukondygnacyjna również zamknięta trójbocznie i poprzedzona tarasem. Park krajobrazowy powstał równolegle z dworem. Dwór został gruntownie odrestaurowany przez prywatnych właścicieli, a cały zespół dworsko-parkowy jest zachowany w bardzo dobrym stanie.

Mokas					
23	Dom drewniany	Nr 17	pocz. XX w.		Nie istnieje
24	Dom drewniany	Nr 18	ok. 1930 r.		Nie istnieje
25	Dom	Nr 68	1920 r.		
26	Kapliczka przydrożna		1891 r.		
Rozłazłów					
27	Dwór		ok. 1850 r.		
Dwór to dawna, prawdopodobnie XVIII – wieczna oficyna, rozbudowany i przebudowany na potrzeby mieszkalne w XIX i XX wieku. Budynek murowany, parterowy na planie prostokąta. W XIX wieku należał do rodziny Bolechowskich, dziedziców Rozłazłowa i następnie stał się własnością Baderów po zawarciu związku małżeńskiego pomiędzy Kazimierzem Hugo-Baderem i Ireną z Bolechowskich. Wejście do dworu znajduje się od frontu, w głębokiej wnęcie zamkniętej odcinkowo. Dach łamany polski, urozmaicony wystawką, ujętą w pilastry i zwieńczoną trójkątnym szczytem. Obiekt objęty jest opieką przez potomków Kazimierza Hugo-Badera. Stan zachowania zabytku jest dobry.					
Wyczółki					
28	Dom murowany	Nr 12	1927 r.		
29	Kapliczka przydrożna		1937 r.		
30	Budynek gospodarczy	Nr 15	ok. 1920 r.		
Żdźarów					
31	Dwór w zespole dworsko-parkowym	Nr 65A	koń. XIX w.	TAK	
32	Park w zespole dworsko-parkowym	Nr 65A	ok. 1900 r.	TAK	
Dwór wzniesiony dla Antoniego Grzybowskiego w 1913 roku, na miejscu dawnego dworku drewnianego, nieregularny, o zróżnicowanej bryle parterowej i piętrowej, z ryzalitami, czworoboczną wieżą wtopioną w naroże i oryginalną neorenesansową attyką wieńczącą część budowli. Dachy dwuspadowe i naczółkowe, a na wieży dach namiotowy. Budynek murowany z cegły, otynkowany. Po wojnie majątek przeszedł w posiadanie PGR-u, a w dworze urządzone biuro. Dziś dwór jest ruiną i wymaga szeroko zakrojonej restauracji. Zachowały się resztki parku otaczającego siedzibę Grzybowskich.					
Żelazowa Wola					
33	Oficyna w zespole dworskim	Nr 15	XVIII/XIX w.		
34	Budynek biurowy daw. gospodarczy	Nr 15	1931-1933 r.	TAK	
35	Park w zespole dworskim	Nr 15	XVIII w.	TAK	
36	Zajazd	Nr 14	1933 r.		
Dwór zrealizowany najprawdopodobniej według projektu Kamila Jamme w parku krajobrazowym. W 1802 roku do dworu Mikołaj Chopin – uczestnik Insurekcji Kościuszkowskiej i objął posadę guwernera dzieci hrabiowskich. W 1806 roku odbył się ślub Mikołaja Chopina z Justyną Teklą Krzyżanowską, daleką krewną rodziny Skarbków. Dwór Skarbków, przy którym stały symetrycznie dwie oficyny, spłonął w czasie wojen napoleońskich. W 1834 roku majątek obejmują rodzina Szubertów, a następnie rodzina Peszłów. W roku 1859 majątek zostaje kupiony przez Adama Towińskiego, który zamierzał wyremontować obie oficyny i w jednej z nich urządzić wnętrza poświęcone Fryderykowi Chopinowi. W 1879 roku nowy właściciel – Aleksander Pawłowski – przeznacza oficyny na pomieszczenia magazynowe. W roku 1917 prawa oficyna spłonęła. Od 1918 roku po parcelacji, właścicielem majątku został Roch					

Szymaniak. W 1924 roku dworek wraz z parkiem zostały uznane przez Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego za zabytek o wyjątkowym znaczeniu historycznym. W 1926 roku powstało w Warszawie Towarzystwo Przyjaciół Domu Chopina, a w Sochaczewie Komitet Chopinowski. W roku 1928 obie organizacje wykupiły dworek i teren wokół za środki z publicznej zbiórki pieniędzy. W 1931 roku odrestaurowano dom, wybudowano budynek administracyjny i zabudowania gospodarcze oraz utworzono na nowo park według projektu Franciszka Krzywdy – Polkowskiego. W czerwcu 1939 roku, park został udostępniony zwiedzającym. W trakcie wojny zespół dworsko-parkowy został poważnie zdewastowany i okradziony. W latach 1947-48 obiekt został wyremontowany. Od 1953 roku opiekę nad terenem sprawowało Towarzystwo im. Fryderyka Chopina. Od 2005 roku funkcję tę przejął Narodowy Instytut Fryderyka Chopina. Obecny dworek to dawna oficyna dworu Skarbków. Budynek murowany, parterowy na planie prostokąta, siedmioosiowy. Od frontu usytuowano ganek z dwiema pogrubionymi kolumnami z półkolistą płyciną w tympanonie. Wewnątrz brakuje oryginalnego wyposażenie dworu. Całość prezentuje wystrój mieszkalny z XIX wieku i została pomyślana przez projektantów z dwudziestolecia międzywojennego jako synteza wyobrażeń o kulturze staropolskiej. Otaczający dworek park, w XX wieku zakomponowany został na nowo i nadano mu charakter pomnika. Prace prowadzono tu w latach 1932-1938 i realizacja ta jest jednym z najciekawszych przedsięwzięć z dziedziny ogrodnictwa jakie wykonano w okresie międzywojennym. Geometryczny, lecz zarazem asymetryczny układ kompozycyjny parku czyni historyczną oficynę centralnym punktem założenia. Prowadzi do niej od wejścia długa, ukośna aleja zakończona zbiornikiem wody tuż przed budynkiem. Po stronie wschodniej znajduje się krąg z żywopłotów zamknięty ścianą budynku. Zakres działań w terenie obejmował ponadto ukształtowanie od południa tarasów i schodów wykorzystujących naturalne obniżenia terenu i opadających swobodnie ku rzece Utracie. Drzewostan skomponowano z licznych okazów drzew rodzimych, kontynentalnych, ale również i pozaeuropejskich.

Chodakówek – Żelazowa Wola

37	Aleja lipowa			TAK	
----	--------------	--	--	-----	--

Aleja wiodąca od Chodakowa do Żelazowej Woli, z dużym udziałem klonów, prawdopodobnie powstała z inicjatywy rodziny Skarbków z Żelazowej Woli oraz grodu książąt mazowieckich w Sochaczewie. Najstarsze lipy liczą ponad 170 lat. Pierwsza wzmianka dotycząca Alei Lipowej pochodzi z 1839 roku.

Żuków

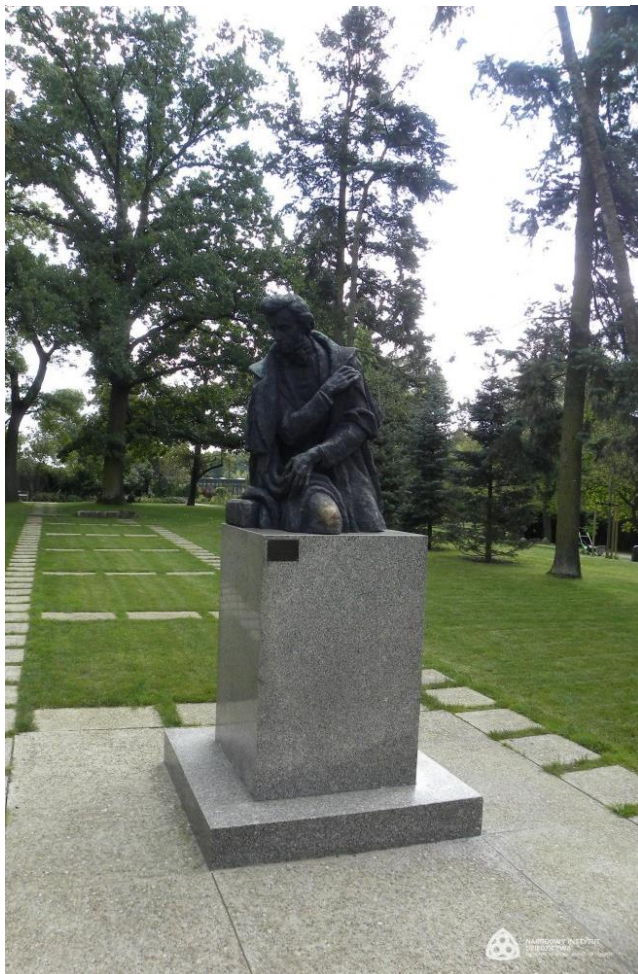
38	Park w zespole dworskim	Nr 105	ok. 1900 r.	TAK	
39	Dwór w zespole dworskim	Nr 105	II poł. XIX w.		
40	Dom	Nr 70	ok. 1920 r.		
41	Dom i stodoła	Nr 42	1914 r.		Nie istnieje

Zespół dworsko – parkowy powstały około 1900 roku dla Bolesława Bolechowskiego. Prezentuje cechy budowli klasycystycznych. Dwór założony na planie prostokąta, układ pomieszczeń dwutraktowy, z sienią główną na osi i salonami w ciągu ogrodowym. Elewacja frontowa symetryczna, jedenastoosiowa, z czterokolumnowym gankiem. W 1916 roku został rozbudowany. Od 1918 roku właścicielem majątku była rodzina Węgrzyckich i pozostawał własnością, aż do 1967 roku. Po okresie wojennym majątek nie uległ parcelacji. W 1946 r. część została wydzierżawiona szkole wiejskiej. Z czasem sukcesywnie cały dwór został wynajęty przez szkołę. W skład zabudowań dworskich wchodził również zespół zabudowań gospodarczych. Park zaprojektowany przez Waleriana Kronenberga. Układ parku nie zachował się do czasów dzisiejszych, a w drzewostanie pozostały nieznaczne jego fragmenty. Budynek oraz otaczający park zachowały się w stanie dobrym.

6.8. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Najważniejszym elementem dziedzictwa kulturowego Gminy Sochaczew jest dwór i park w Żelazowej Woli, gdzie mieści się Muzeum Fryderyka Chopina. Muzeum na chwilę obecną uważane jest za jedno z najcenniejszych atrakcji województwa mazowieckiego na poziomie krajowym. Muzeum i park przyciągają rzesze turystów z Polski i z zagranicy.

Zdjęcie 5. Pomnik Fryderyka Chopina na terenie dworku w Żelazowej Woli.

Źródło: <https://zabytek.pl>

Historia Żelazowej Woli sięga drugiej połowy XVI wieku, a za najdawniejszych jej mieszkańców i gospodarzy podaje się braci Mikołaja i Piotra Żelazo. Trudno dziś sądzić, jak dokładnie wyglądał dwór i okolica, ponieważ literatura przedmiotu dostarcza wielu rozbieżnych na ten temat opinii. Jedną z nich (bardzo rozpowszechnioną) jest wersja o zniszczeniu części budynku w pożarze, który rzekomo wybuchł w czasach wojen napoleońskich. Tak uzasadnia się wykorzystanie do celów mieszkalnych głównie prawej oficyny. W świetle nowszych badań hipotezy te należałoby jednak odrzucić, a przyjąć raczej wersje bliższe opisom zawartym w dokumentach notarialnych.

Należy przypuszczać, że za czasów rodziny Skarbków, Żelazowa Wola składała się z „Dworu, Oficyny, Oranżeryi, Stayni i Wozowni”. Sam dworek był typowym, jak na owe czasy i ten region, budynkiem murowanym postawionym na planie prostokąta, z dwutraktowym układem sieni po środku, kończącym się wyjściem do ogrodu. Po obu stronach sieni znajdowały się pokoje domowników, duża sala jadalna, kuchnia, a także spiżarnia, zwana skarbcem.

Budynek posiadał wysokie poddasze z facjatami, które mieściło głównie pokoje sypialne. Przypuszczalnie dworek był nakryty typowym dla tego okresu, czterospadowym, łamanym

dachem „polskim” o poszyciu gontowym. Dworek otacza park urządzony w latach 1932–1939 według projektu Franciszka Krzywdy-Polkowskiego. Na terenie parku znajduje się pomnik kompozytora wykonany przez Józefa Gosławskiego.

Po hrabinie Ludwice Skarbkowej Żelazową Wolę przejęli jej synowie, początkowo Fryderyk, a następnie w 1825 roku Michał, który zmarł w 1834 roku popełniając samobójstwo. Dalsza historia tego miejsca nie jest już związana z rodziną Skarbków. Wśród następnych właścicieli wymienia się: Franciszka Kwiatkowskiego, Józefa Wiśniewskiego do 1842 roku, kiedy to majątek sprzedany został Henrykowi Peszłowi, a w 1856 roku odsprzedany Pawłowi Jaworskiemu.

Zdjęcie 6. Dworek w Żelazowej Woli w 1974 r. Elewacja frontowa.

Fot. 1. Żelazowa Wola. Elewacja frontowa dworku.
Fot. J. Hereźniak 27 06 1974 r.

Źródło: <https://zabytek.pl>

W latach 1859–1878 dwór zamieszkiwał Adam Towiański, syn słynnego filozofa Andrzeja Towiańskiego. To dzięki niemu obiekt poddano renowacji. Wówczas także powstały plany urządzenia tu miejsca poświęconego pamięci Chopina. W 1879 roku posiadłość trafiła w ręce Aleksandra Pawłowskiego, który nie zamierzał zrealizować ambitnego planu swego poprzednika. Brak zainteresowania nowego właściciela tradycją chopinowską spowodował, iż losem miejsca urodzenia kompozytora zaczęły zajmować się warszawskie środowiska artystyczne. Od 1891 roku rozpoczęto działania mające na celu przekształcenie tego miejsca w muzeum Chopina. Do pomocy w realizacji projektu przyczyniło się Warszawskie Towarzystwo Muzyczne i kompozytor Milij Bałakiriew.

Dopiero w latach dwudziestych XX wieku obiektowi oficjalnie przyznano status zabytku o wyjątkowym znaczeniu dla polskiej kultury. Dzięki staraniom powołanego w Warszawie Towarzystwa Przyjaciół Domu Chopina oraz działającego w Sochaczewie Komitetu Chopinowskiego ostatecznie udało się zakupić dworek, a także park otaczający budynek wraz

z kilkoma hektarami ziemi należącej do majątku. W 1930 roku Komitet Budowy Domu Chopina zainicjował renowację i przebudowę obiektu, a profesor Franciszek Krzywda-Polkowski rozpoczął prace nad tworzeniem zaprojektowanych przez siebie ogrodów.

W domu Chopina w Żelazowej Woli obecnie stworzono klimat polskiego dworku pierwszych dekad XIX wieku. Nie ma w nim jednak przedmiotów, które należały do rodziny kompozytora. Zmienił się również pierwotny układ izb. Dziś dworek dzieli bieżąca przez środek sień; po jej prawej stronie znajdują się: pokój kominkowy, stołowy i salonik muzyczny, po lewej — pokój matki, pokój dzieci i gabinet ojca. Należy tu zdecydowanie zaznaczyć, że niemal całe eksponowane wyposażenie nie było nigdy związane z rodziną i osobą Fryderyka Chopina.

Zdjęcie 7. Dwór należący do Fryderyka Chopina współcześnie.

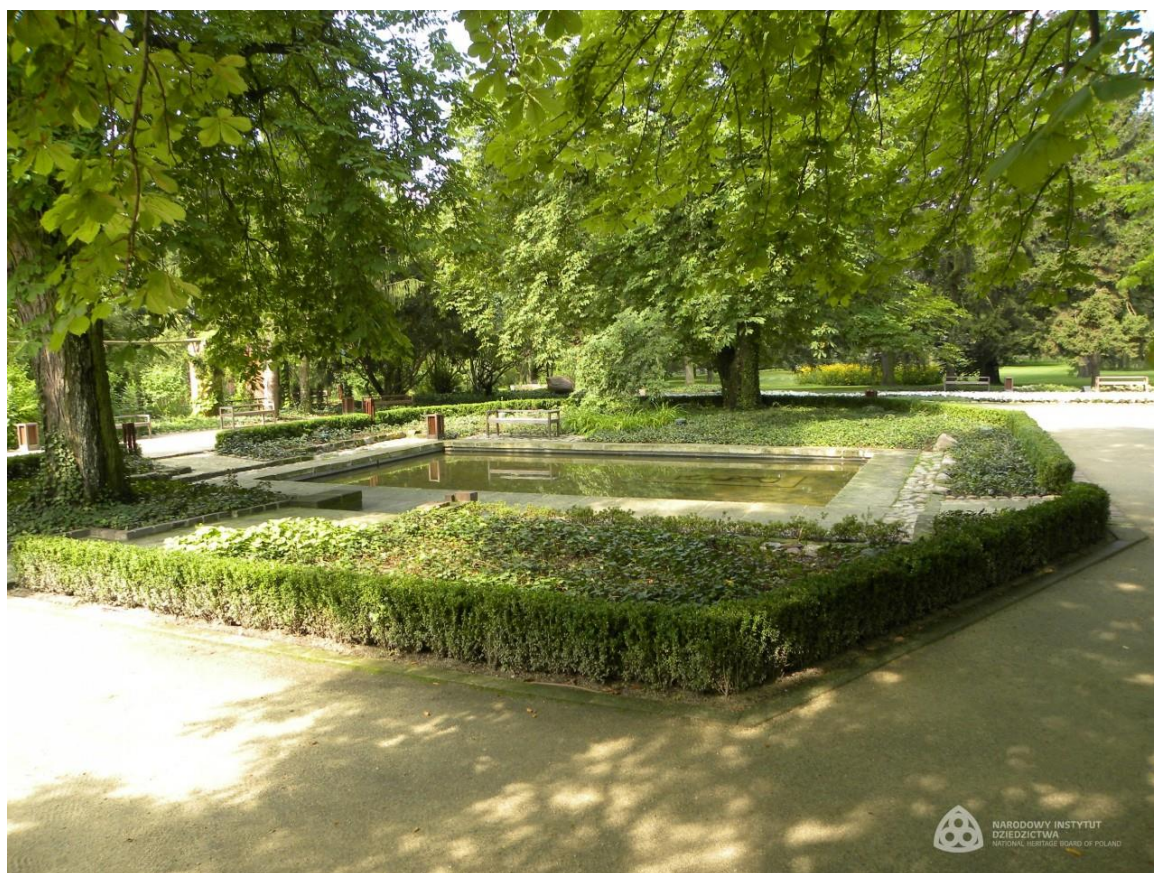

Źródło: <https://zabytek.pl>

Otoczający dworek park, w XX wieku zakomponowany został na nowo i nadano mu charakter pomnika. Prace prowadzono tu w latach 1932-1938 i realizacja ta jest jednym z najciekawszych przedsięwzięć z dziedziny ogrodnictwa jakie wykonano w okresie międzywojennym. Geometryczny, lecz zarazem asymetryczny układ kompozycyjny parku czyni historyczną oficynę centralnym punktem założenia. Prowadzi do niej od wejścia długa, ukośna aleja zakończona zbiornikiem wody tuż przed budynkiem. Po stronie wschodniej znajduje się krąg z żywopłotów zamknięty ścianą budynku. Zakres działań w terenie

obejmował ponadto ukształtowanie od południa tarasów i schodów wykorzystujących naturalne obniżenia terenu i opadających swobodnie ku rzece Utracie. Na końcu zejścia znajduje się scena muzyczna, oddzielona od tarasów-widowni stawem. W 2010 roku, z okazji dwusetnej rocznicy urodzin kompozytora, park został zmodernizowany. Uregulowano brzeg rzeki Utraty i wyznaczono miejsce pod zabudowania gospodarcze, sad i warzywnik. Drzewostan skomponowano z licznych okazów drzew rodzimych, kontynentalnych, ale również i pozaeuropejskich. Na terenie zespołu ustawiono również kilka pomników upamiętniających Fryderyka Chopina (w tym obelisk z medalionem z 1894 roku) oraz kamień pamiątkowy poświęcony twórcy parku, profesorowi Krzywdzie-Polkowskiemu.

Zdjęcie 8. Park dworski w Żelazowej Woli współcześnie.

Źródło: <https://zabytek.pl>

Rozpoczęto prace nad realizacją projektu Międzynarodowego Centrum Muzyki w Żelazowej Woli. Jest to przedsięwzięcie Narodowego Instytutu Fryderyka Chopina (NIFI). Ustawowym zadaniem Narodowego Instytutu Fryderyka Chopina jest upowszechnianie muzyki Fryderyka Chopina i jej kulturowego kontekstu, realizowane m.in. poprzez działalność artystyczną, naukową, muzealniczą i edukacyjną. NIFI zamierza prowadzić w Międzynarodowym Centrum Muzyki rozbudowaną wielowątkową działalność koncertową i fonograficzną na najwyższym światowym poziomie, ale również udostępnić Centrum dla

działań artystycznych o skali ogólnopolskiej, regionalnej i lokalnej. W obiekcie znajdować będzie się między innymi sala koncertowa z 650 miejscami dla słuchaczy oraz sala kameralna dla 154 odbiorców, na których odbywać będą się Międzynarodowe Konkursy im. Fryderyka Chopina, a także warsztaty artystyczne. Całość będzie wkomponowana w otaczający krajobraz i spójna z otoczeniem. Projektowana inwestycja Międzynarodowe Centrum Muzyki w Żelazowej Woli położona jest na terenie przyległym do doliny rzeki Utrata we wsi Nowe Mostki. Realizacja kompleksowej inwestycji ma umożliwić wzbogacenie oferty o program artystyczny na najwyższym poziomie sztuki wykonawczej, program muzycznej edukacji artystycznej skierowanej do uzdolnionych uczniów i studentów, program edukacji powszechnej adresowanej do wszystkich grup odbiorców (dorosłych, rodzin, dzieci, uczniów, studentów, pedagogów), wydarzenia związane ze statutowymi zadaniami Instytutu (kultywowaniem i ochroną dziedzictwa Fryderyka Chopina), zapewnienie stałej obecności muzyki Fryderyka Chopina jej kulturowego kontekstu w życiu kulturalnym regionu.

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

W celu określenia strategicznych celów priorytetowych oraz kierunków działań i zadań w ramach Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sochaczew, niezbędne jest wykonanie analizy mocnych oraz słabych stron gminy wynikających z uwarunkowań wewnętrznych, a także szans i zagrożeń płynących z otoczenia zewnętrznego. W tym celu posłużono się analizą SWOT, której nazwa jest akronimem angielskich słów:

- **Strengths (mocne strony)**,
- **Weaknesses (słabe strony)**,
- **Opportunities (szanse)** potencjalne lub zaistniałe w otoczeniu),
- **Threats (zagrożenia)** prawdopodobne lub istniejące w otoczeniu).

Analiza ta umożliwia uporządkowanie czynników wewnętrznych i zewnętrznych oraz dokonanie oceny i określenie co może pomóc w realizacji celów (mocne strony i szanse), a co może być przeszkodą, którą należy przezwyciężyć lub zminimalizować dla osiągnięcia pożądanego rezultatu.

Mocne strony	Słabe strony
• Bogate dziedzictwo kulturowe; • Zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • Uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w planowaniu przestrzennym Gminy (Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego); • Korzystna lokalizacja Gminy, stwarzająca dogodne warunki do rozwoju turystyki; • Obszar Gminy dobrze rozpoznany archeologicznie; • Lokalizacja na terenie Gminy Muzeum Fryderyka Chopina co zwiększa atrakcyjność turystyczną Gminy i wpływa pozytywnie na jej rozpoznawalność na skalę krajową, jak też światową; • Lokalizacja otuliny Kampinoskiego Parku Narodowego na terenie Gminy wpływająca korzystnie na rozwój turystyki;	• Zabytki nieruchome wpisane do Rejestru Zabytków stanowią własność prywatną. • Niezadawalający stan zabytkowy obiektów dworskich, niektóre wymagają przeprowadzenia kompleksowych prac remontowych i konserwatorskich; • Zmniejszenie się liczby zabytków na skutek wyburzeń, ze względu na zły stan obiektu; • Drzewostany i zieleń parków dworskich wymagają działań rewaloryzacyjnych; • Niewykorzystany potencjał pozostałości po parkach dworskich; • Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna; • Brak na terenie Gminy dostatecznej ilości gospodarstw agroturystycznych; • Brak gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; • Ograniczony budżet gminy; • Oznaczenia i tablice informacyjne dotyczących obiektów zabytkowych nie są umieszczone na wszystkich obiektach;

• Wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej; • Przynależność Gminy do Żyrardowskiego Obszaru Funkcjonalnego (ŻOF); • Kampinoski Szlak Rowerowy przebiegający przez teren Gminy	• Niedostateczna liczba publikacji na temat dziedzictwa kulturowego Gminy Sochaczew.
Szanse	Zagrożenia
• Powstanie Centrum Muzyki na terenie NIFC w Żelazowej Woli zwiększy jej atrakcyjność turystyczną i wpłynie na zwiększenie jej rozpoznawalności na arenie międzynarodowej poprzez organizację na jej terenie międzynarodowych konkursów im. Fryderyka Chopina; • Rozwój kultury przy pomocy organizacji pozarządowych i instytucji; • Rozwój turystyki; • Rewaloryzacja obiektów zabytkowych zgodnie z wytycznymi Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków; • Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania; • Ochrona zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym; • Odtwarzanie zabytkowych układów zieleni; • Dążenie do upowszechniania, szczególnie wśród społeczności lokalnej, wiedzy w zakresie rozpoznawania walorów obiektów zabytkowych; • Podniesienie kompetencji pracowników służb samorządowych w zakresie przygotowania, nadzorowania i realizacji procesu budowlano-inwestycyjnego w obiektach zabytkowych; • Powiązanie gminnych trasach rowerowych z europejską siecią szlaków rowerowych EuroVelo, • Opracowanie szczegółowego gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych,	• Położenie Gminy na terenach objętych działaniami Centralnego Portu Komunikacyjnego; • Zagrożenia związane z kryzysami międzynarodowymi i globalnymi takimi jak konflikty zbrojne; • Ograniczenia budżetowe Gminy; • Brak właściwych zabiegów pielęgnacyjnych i rewitalizacyjnych zabytkowego drzewostanu powodujący zacieranie się założeń kompozycji parków podworskich; • Występujące obszary szczególnego zagrożenia powodzią; • Brak środków finansowych na zadania związane z ochroną zabytków; • Katastrofy żywiołowe w związku z postępującymi zmianami klimatycznymi; • Brak zaktualizowanych wytycznych dotyczących opracowania planu ochrony zabytków dla jednostek samorządu terytorialnego uwzględniające obecne zagrożenia.

8. Założenia programowe

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, za pomocą analizy SWOT, zostały opracowane trzy cele strategiczne, do których realizacji wyznaczono kierunki interwencji i zadania. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Tabela 4. Cele strategiczne, kierunki interwencji i zadania przewidziane do realizacji w ramach Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Sochaczew na lata 2024-2028.

CELE STRATEGICZNE		
1. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	2. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	3. Promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości
KIERUNKI INTERWENCJI		
1.1 Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	2.1 Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy i społeczny.	3.1 Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy
1.2 Działania z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego gminy mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego	2.2 Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	3.2 Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym
1.3 Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	2.3 Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	3.3 Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej
1.4 Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	2.4 Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	3.4 Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne

Priorytet 1 - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
Kierunek interwencji	Zadania
1.1 Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	– Spójność działań z dokumentami nadrzędnymi w zakresie ochrony dziedzictwa kultury; – Wdrażanie zapisów programów rewitalizacji; – Stosowanie się do decyzji i wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków w kwestiach działań związanych z ochroną, konserwacją i restauracją zabytków; – Współpraca z samorządami, podmiotami prywatnych, instytucjami, które odpowiadają za ochronę środowiska naturalnego i kulturowego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne.
1.2 Działania z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego gminy mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego	– Ochrona ekspozycji obiektów zabytkowych i stanowisk archeologicznych poprzez wprowadzanie odpowiednich ustaleń miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i w decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków i obszarów ochrony konserwatorskiej) oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy; – Egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji); – Uzupełnianie o nowe elementy wskazane do objęcia ochroną prawną lub weryfikacja listy istniejących obiektów zabytkowych.
1.3 Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	– Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych, funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy;

	– Wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz forma architektoniczna tworzącej go zabudowy.
1.4 Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	– Planowanie, przygotowanie i realizacja przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem obiektów zabytkowych; – Opracowanie planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; – Sprawdzenie i uzupełnienie ewidencji oraz dokumentacji technicznej, budowlanej i konserwatorskiej - opisowej, rysunków technicznych i fotografii stanu aktualnego, w tym kopii kart ewidencyjnych zabytków, a następnie przygotowanie ukrycia i zabezpieczenia tej dokumentacji; – Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.); – Ochrona wartości dziedzictwa kulturowego w procesie poprawy charakterystyki energetycznej budowli zabytkowych, zgodna z wytycznymi Generalnego Konserwatora Zabytków; – Przygotowanie własnych działań ratowniczych w oparciu o grupę ratowniczą i sprzęt podręczny, która będzie szkolona z elementami ćwiczeń praktycznych na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Priorytet 2 - Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	
Kierunek interwencji	Zadania
2.1 Wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy i społeczny	– Wsparcie w realizacji kompleksowej inwestycji Międzynarodowe Centrum Muzyki w Żelazowej Woli; – Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa; – Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy; – Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
2.2 Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	– Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy; – Opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość działań planu remontów obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych; – Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy; – Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym gminnych parków, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy); – Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie; – Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych; – Promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontownia obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel.
2.3 Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	– Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych); – Wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego);

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

	– Finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych; – Współpraca z historykami, geologami i innymi specjalistami, którzy mogą dostarczyć informacji o potencjalnych miejscach o znaczeniu archeologicznym.
2.4 Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	– Współpraca z urzędami pracy i szkolenie osób bezrobotnych w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną; – Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach.

Priorytet 3 - Promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	
Kierunek interwencji	Zadania
3.1 Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	– Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego; – Opracowanie mapy zabytków gminy jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego; – Prowadzenie kampanii promujących zabytki w mediach, na portalach społecznościowych oraz w turystycznych przewodnikach; – Ułatwienie dostępu do dziedzictwa kulturowego i partycypacja społeczna.
3.2 Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	– Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego; – Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych; – Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy; – Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć.

3.3 Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	– Opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych, wodnych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego
3.4 Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	– Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych; – Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy obiektach zabytkowych – Angażowanie lokalnych mieszkańców w działania na rzecz ochrony i promocji zabytków, zwiększających poczucie lokalnej dumy i przynależności; – Popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo.

Program opieki nad zabytkami dla Gminy Sochaczew służy ochronie i wykorzystaniu lokalnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w różnych dziedzinach życia społecznego. Celem jest ustalenie rozwiązań organizacyjnych i finansowych, jak również edukacyjnych i wychowawczych, które posłużą poprawie stanu zachowania elementów dziedzictwa kulturowego. Realizacja wyznaczonych celów, wymaga przede wszystkim zintegrowanych działań jednostki samorządu terytorialnego, podmiotów prywatnych, instytucji i sfer funkcjonalnych, które odpowiadają za ochronę środowiska naturalnego i kulturowego, za ład i zagospodarowanie przestrzenne. Ważne jest także, aby właściciele zabytkowych obiektów przyczyniali się do poprawy stanu zachowania wszelkich dóbr środowiska kulturowego i naturalnego. Do ochrony dziedzictwa kulturowego należy zaliczyć: dokumentowanie, zachowanie, ochronę i propagowanie wartości dziedzictwa kulturowego, co należy do obowiązków władz państwowych, samorządowych i społeczeństwa. Działalność ta z jednej strony stanowi element edukacji i rozbudzania poczucia tożsamości, z drugiej zaś musi godzić elementy ochrony z potrzebami adaptacji do wymogów współczesności. Dziedzictwo kulturowe stanowi wartość podlegającą ochronie prawnej. Ochrona dóbr kultury materialnej jest także zadaniem polityki przestrzennej. Dobra kultury powinny być wykorzystywane i użytkowane z zapewnieniem opieki konserwatorskiej, rewaloryzacji oraz nadania im odpowiednich funkcji użytkowych.

Wyzwaniem ogólnoswiatowym stało się także przeciwdziałanie zmianom klimatycznym, będące bezpośrednim zagrożeniem także dla trwałości zabytków, przekształcając pośrednio oryginalne struktury zabytkowe, w ramach wprowadzanych nowoczesnych materiałów i technologii poprawiających bilans energetyczny budynków. Ponadto zniszczenia dziedzictwa w wyniku działań wojennych prowadzonych na terenie Ukrainy wskazały również zagrożenie uznania zabytków za cele działań zbrojnych, które dotychczas wskazywano jako mało realne.

Zgodnie z zapisami w Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 obecnie obowiązujące wytyczne opracowane w 2008r. przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków do opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami, wymagają pilnej aktualizacji, ponieważ nie uwzględniają zmian prawnych oraz aktualnych zagrożeń wynikających ze zmian klimatycznych oraz ewentualnego konfliktu zbrojnego. Sporządzenie konspektu nowego poradnika metodycznego dotyczącego opracowania gminnych programów opieki nad zabytkami zostało wyznaczone na I kwartał 2025 roku. Z kolei opracowanie poradnika i publikacja w Internecie jest zaplanowana na III-IV kwartał 2025r. W celu zapewnienia odpowiedniego funkcjonowania systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym na terenie Gminy Sochaczew, w założeniach programowych zostały uwzględnione działania z zakresu wyżej wymienionych zagrożeń, tj. zmiany klimatyczne oraz ewentualny konflikt zbrojny.

Ochrona zabytków ma kluczowe znaczenie dla zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Konieczne są działania wspierające prace konserwatorskie oraz zmierzające do zahamowania procesów degradacji i utrzymania zabytków w jak najlepszym stanie. Działania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego powinny sprzyjać poprawie atrakcyjności turystycznej regionu. Należy nałożyć nacisk na rozwój oferty turystycznej, promocję walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego. Potencjał przyrodniczo – kulturowy Gminy Sochaczew może być wspierany poprzez tworzone i rozwijane trasy oraz szlaki turystyczne, w tym tematyczne. Należy również wspierać rozwój różnych form turystyki (w tym ekoturystyki) oraz działalność stowarzyszeń i innych organizacji. Kluczowe znaczenie w budowaniu oferty turystycznej ma odpowiednia promocja walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego Gminy.

Do podstawowych działań w celu zachowania i promowania dziedzictwa kulturowego należą:

1. **Konserwacja i restauracja zabytków:** Regularne prace konserwatorskie i restauratorskie na zabytkowych budynkach, pomnikach i innych obiektach, mające na celu ich ochronę przed zniszczeniem i przywrócenie pierwotnego wyglądu.
2. **Programy rewitalizacji:** trwała odnowa obszaru, poprawa ładu przestrzennego, stanu środowiska i zabudowy poprzez zastosowanie wysokiej jakości rozwiązań architektonicznych i urbanistycznych;
3. **Edukacja i promocja dziedzictwa kulturowego:** Organizowanie warsztatów, konferencji, wykładów i wystaw dotyczących historii i ochrony zabytków. Działalność edukacyjna Muzeum Żelazowa Wola;
4. **Digitalizacja zasobów:** Tworzenie cyfrowych archiwów zabytków i dokumentacji konserwatorskiej, co pozwala na lepsze zarządzanie i dostęp do informacji o zabytkach;
5. **Ochrona prawna:** Wprowadzenie i egzekwowanie przepisów prawnych mających na celu ochronę zabytków;
6. **Finansowanie i dotacje:** Udzielanie dotacji i grantów na prace konserwatorskie i restauracyjne. Programy finansowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, jak np. Programy Operacyjne Infrastruktura i Środowisko, które wspierają projekty związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Aktualne trendy w ogólnowsiatowym budownictwie zmierzają do ograniczania zużycia energii obiektów budowlanych. Poprawa charakterystyki energetycznej budynków jest ważnym zadaniem, również dla zabytkowych budowli. Jednakże groźnym skutkiem termomodernizacji jest bardzo duże prawdopodobieństwo zaburzenia integralności

technicznej obiektu historycznego. Niezbędnym jest kierowanie się wytycznymi Generalnego Konserwatora Zabytków z 2020 roku w procesie decyzyjnym z zakresu prac termomodernizacyjnych. Ochrona wartości dziedzictwa kulturowego w procesie poprawy charakterystyki energetycznej budowli zabytkowych jest sprawą nadrzędną. Rekomendacje jakie są zawarte w wytycznych Generalnego Konserwatora Zabytków to:

1. Pierwszym etapem prac przy budowlu zabytkowej musi być przygotowanie audytu energetycznego zgodnie z wytycznymi. Należy pozyskać bardzo konkretne wyliczenie przewidywanych zysków wynikających z oszczędności energii w zestawieniu z kosztami samej termomodernizacji oraz analizę zagrożeń, w tym także zagrożeń dla wartości zabytkowych.
2. Wybór metod, materiałów oraz zakresu prac termomodernizacyjnych zależy od cech i wartości konkretnego budynku, jego konstrukcji, walorów dawności, dostępności mediów grzewczych, jak też możliwości finansowych inwestora.
3. Proponowane metody powinny być odwracalne, w miarę możliwości bezinwazyjne, z minimalną ingerencją w strukturę budowli i z pełnym poszanowaniem dla jej wartości historycznych i artystycznych, aby w wyniku prac termomodernizacyjnych zasób zabytków autentycznych nie ulegał drastycznemu pomniejszeniu.
4. Rekomendować należy następujące działania poprawiające bilans energetyczny:
 - a) Termomodernizacja przez naprawę murów i tynków,
 - b) Termomodernizacja przez docieplenie,
 - c) Termomodernizacja przez osuszenie,
 - d) Termomodernizacja przez optymalizację wentylacji,

8.1. Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Ochrona zabytków, na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Konwencja Haska z 1954 roku *o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego* jest podstawowym dokumentem prawnym chroniącym obiekty dziedzictwa kulturalnego w obszarze międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych.

Środki przygotowawcze, jakie państwa podejmują w czasie pokoju w ramach opieki nad dobrami kulturalnymi dla zabezpieczenia ich przed dającymi się przewidzieć skutkami konfliktu zbrojnego powinny obejmować m.in.:

- przygotowanie spisów inwentarza,
- planowanie środków doraźnych w celu ochrony przed ogniem lub strukturalnym zniszczeniem,
- zapewnienie odpowiedniej dla nich ochrony na miejscu,
- wyznaczenie kompetentnych władz odpowiadających za bezpieczeństwo dóbr kulturalnych.

Znakiem rozpoznawczym konwencji do oznaczania dóbr kulturalnych jest tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola, dwa błękitne i dwa białe (tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, którego jeden z kątów tworzy ostrze tarczy oraz umieszczonego nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczonych po każdej stronie białym trójkątem). W prawie polskim dodatkowo w czasie pokoju kwestię oznaczania obiektów zabytkowych reguluje rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Znak informacyjny umieszczany na obiektach zabytkowych ma kształt pięciokątnej tarczy skierowanej ostrzem w dół o wymiarach 185 x 100 mm, wykonanej z blachy na białym tle, w górnej części zawierającym napis „ZABYTEK CHRONIONY PRAWEM”. Poniżej znajduje się tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, którego jeden z kątów tworzy ostrze tarczy oraz umieszczonego nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczonych po każdej stronie białym trójkątem.

Rysunek 6. Wzór znaku rozpoznawczego konwencji haskiej służący do oznaczania obiektów zabytkowych w czasie pokoju.

Źródło: Załącznik do Rozporządzenia Ministra Kultury z 9 lutego 2004 roku w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, Dz. U. 2004, Nr 30, poz. 259, [w:] Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 roku w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, Dz. U. 2004, Nr 30, poz. 259.

Kwestie ochrony dóbr kulturalnych podczas konfliktu zbrojnego w prawie międzynarodowym reguluje także drugi protokół dodatkowy z 1999 roku do Konwencji Haskiej *o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego* z 1954 r. Dokument ten ma charakter uzupełniający w odniesieniu do konwencyjnych uregulowań dotyczących ochrony ogólnej. Jego postanowienia odnoszą się do dwóch elementów tej ochrony: opieki i poszanowania. **Opieka** nad dobrami kulturalnymi polega na podjęciu działań przez państwa - strony za pomocą uznanych przez nie środków, które mają na celu zabezpieczyć dobra kulturalne na terytorium własnego państwa przed możliwymi do przewidzenia skutkami konfliktu zbrojnego. Ponadto ww. ochrona zobowiązuje państwa do podejmowania tego typu działań już w czasie pokoju. Natomiast **poszanowanie** dóbr kulturalnych to zobowiązanie państw - stron konwencji do szanowania dóbr kulturalnych położonych zarówno na ich własnym terytorium, ale także na terytorium innych państw.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w *sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych* (Dz.U. 2004 nr 212 poz. 2153) określa w §1 ust. 3 Zapobieganie i prowadzenie prac przygotowawczych obejmują w szczególności następujące przedsięwzięcia i czynności:

- 1) opracowanie planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, jeżeli nie zostały one opracowane wcześniej, oraz ich aktualizację;
- 2) kontrolę i doskonalenie stanu technicznego zabytków;
- 3) instalowanie i utrzymywanie w sprawności urządzeń i systemów zabezpieczenia zabytków, w tym sygnalizacji wykrywania i alarmowania;
- 4) wykonywanie ewidencji i dokumentacji zabytków podlegających ochronie;
- 5) projektowanie i wykonywanie inżyniersko-technicznych prac zabezpieczających przy zabytkach, takich jak:
 - a) podwyższenie klasy odporności ogniowej i poprawa właściwości konstrukcyjnych,
 - b) zabezpieczenia przed skutkami wybuchów, wichur, śnieżyc, powodzi lub zalania z innych przyczyn, osunięć lub zapadnięć gruntu,
 - c) obudowa lub osłona fragmentów szczególnie wartościowych i narażonych na destrukcję.

W ustępie 4 wyżej wymienionego Rozporządzenia określono czynności w stanie podwyższonej gotowości:

- 1) demontaż i ukrycie najcenniejszych detali architektonicznych i elementów wyposażenia;
- 2) przygotowanie i rozmieszczenie znaków zgodnych z *Konwencją o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego* wraz z *Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji* oraz *Protokołem o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r.* (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212);

- 3) zgromadzenie i utrzymywanie w gotowości urządzeń, sprzętu, narzędzi, opakowań, materiałów niezbędnych do wykonania prac zabezpieczających i działań ratowniczych;
- 4) zorganizowanie systemu monitorowania zagrożeń, alarmowania i powiadamiania;
- 5) wyznaczenie i przygotowanie zespołów ludzkich do prac zabezpieczających i działań ochronnych;
- 6) zorganizowanie współdziałania właścicieli, zarządców i użytkowników zabytków, zwanych dalej "kierownikami jednostek organizacyjnych", organów administracji publicznej, specjalistycznych służb, jednostek i instytucji, Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz wolontariatu.

Zabytki nieruchome rozmieszczone na terenie Gminy Sochaczew w razie niebezpieczeństwa wybuchu konfliktu zbrojnego powinny zostać utrzymywane w sprawności technicznej z równoczesnym ograniczeniem ich funkcji użytkowych. Do głównych działań organów samorządowych i pracowników obiektów zabytkowych należy zgromadzenie i zabezpieczenie materiałowo – techniczne, w ramach prac przygotowawczych, mające na celu odpowiednie zabezpieczenie, w pierwszej kolejności, najcenniejszych zabytków nieruchomych tj. obiektów wpisanych do rejestru zabytków, a w szczególności najbardziej wartościowych elementów.

Wszystkie obiekty zabytkowe i obszary zieleni podlegają ochronie w ramach prac przygotowawczych tj. sprawdzeniu i uzupełnieniu ewidencji oraz dokumentacji technicznej, budowlanej i konserwatorskiej - opisowej, rysunków technicznych i fotografii stanu aktualnego, w tym kopii kart ewidencyjnych zabytków, a następnie przygotowaniu ukrycia i zabezpieczenia tej dokumentacji, w ramach zabezpieczenia archiwum jednostki przed ewentualnym zniszczeniem lub kradzieżą. Przygotowaniu i zorganizowaniu określonej ilości znaków rozpoznawczych Konwencji Haskiej z materiałami i narzędziami do ich przymocowania oraz określeniu sił i czasu wykonania. Ponadto organ odpowiedzialny przygotowuje wykonawców sprzętu i narzędzi oraz planuje dostawy materiałów do wykonywania prac techniczno - zabezpieczających najbardziej cennych elementów wystroju architektonicznego oraz demontażu i ukrycia najbardziej zagrożonych detali. Kolejnym ważnym zadaniem jest wydzielenie i przeszkolenie grupy zabezpieczenia i ratownictwa zabytków nieruchomych oraz zapewnienie jej właściwego wyposażenia i gotowości powiadamiania, dowozu, zabezpieczenia itp.). Ponadto zaangażowanie konsultanta (architekta, konserwatora zabytków nieruchomych) do nadzorowania prac zabezpieczających, ratowniczych i ewentualnej oceny strat. Prowadzenie monitoringu zagrożeń we współdziałaniu z organami obrony cywilnej, zarządzania kryzysowego i w oparciu o komunikaty i sygnały ostrzegawcze krajowego i lokalnego systemu ostrzegania.

Równie ważne jest przeszkolenie personelu/właścicieli obiektów z zakresu znajomości sygnałów alarmowych i sposobu postępowania (procedur) na wypadek zagrożeń wynikających z sytuacji militarnej i przewidywanych działań zbrojnych w rejonie gminy. W sytuacji narastania zagrożenia należy zorganizować i przygotować do uruchomienia system wzmocnionej obserwacji, kontroli dostępu i ochrony obiektów oraz obszarów na wypadek zagrożenia wojennego.

W razie wystąpienia nagłego zagrożenia wojennego i braku czasu na wykonanie wszystkich przewidywanych prac zabezpieczających obiekty zabytkowe, w pierwszej kolejności zostaną wykonane oznakowania obiektów zabytkowych znakami rozpoznawczymi Konwencji Haskiej.

W razie wystąpienia strat i szkód w zabytkach koniecznym jest zabezpieczanie zabytków przed dalszą destrukcją po ustąpieniu zagrożenia, dokumentowanie zdarzeń, strat i podjętych działań, a także informowanie właściwych organów administracji publicznej, w szczególności Konserwatora Zabytków oraz organów założycielskich o stratach, podjętych działaniach, potrzebach i wykonaniu ekspertyzy konserwatorskiej.

W aspekcie zmian klimatu uwidacznia się potrzeba uwzględnienia skutków tego procesu w szeroko rozumianej ochronie dziedzictwa oraz jego adaptacji do nowych uwarunkowań zmieniającego się środowiska i występujących coraz częściej zagrożeniom naturalnym takich jak powódź, wichury, trąby powietrzne, wyładowania atmosferyczne, upały i mrozy.

- **Podtopienia i zalania**

Podtopienia i miejscowe zalania mogą wystąpić w związku z długotrwałymi i intensywnymi opadami deszczu. Zjawiska te mają miejsca szczególnie w okresie jesiennym oraz wiosennym. Podtopienia i miejscowe zalania mogą również wystąpić wiosną w czasie szybkiego topnienia pokrywy śnieżnej. Zjawiska te powodują podniesienie poziomu wód gruntowych i zwiększone zwilgocenie fundamentów oraz piwnic. Braki w drożności kanałów burzowych i zewnętrznej instalacji przeciwdeszczowej obiektów budowlanych powodują wycieki i miejscowe zalania ścian, stropów itp. Podobne skutki może spowodować awaria sieci wodociągowo - kanalizacyjnej i centralnego ogrzewania. Zalania budynków od góry mogą nastąpić w razie łącznego wystąpienia silnej wichury i ulewy, najczęściej podczas burzy, jeśli dojdzie do zerwania części lub całości pokrycia dachu. Teren dworku w Żelazowej Woli należący do obszaru cennego kulturowo częściowo znajduje się w obszarze szczególnego zagrożenia powodzią od rzeki Utrata.

W celu zminimalizowania ewentualnych strat, należy podjąć następujące działania polegające na:

- obserwowaniu zjawisk pogodowych i analizowaniu prognoz krótkoterminowych oraz długoterminowych;
- przestrzeganiu terminów i rzetelności wykonywania przeglądów i remontów instalacji i urządzeń wodno – kanalizacyjnych oraz założenia rynien na budynkach , instalacji odgromowej, a także kanalizacji przeciwdeszczowej;
- utrzymaniu w gotowości do działania grupy zabezpieczająco - ratowniczej utworzonej przy obiekcie zabytkowym (zadania właściciela lub użytkownika obiektu zabytkowego);
- wytypowaniu miejsc najbardziej zagrożonych podtopieniem (zalaniem) w przypadku obfitych i długotrwałych opadów;
- sprawdzeniu szczelności, zamocowaniu zamknięć drzwi, okiennic, okien i usunięciu występujących braków i uszkodzeń;
- przygotowanie materiałów, narzędzi i urządzeń do ratowania i doraźnego usuwania uszkodzeń w razie zalania;
- utrzymywaniu w gotowości i przygotowaniu do uruchomienia awaryjnego zasilania, wyłączeniu zasilania energetycznego w obiektach – pomieszczeniach, które ulegają zalaniu bądź zostały zalane.

- **Pożary**

Procedura postępowania w razie pożaru jest określona w Instrukcjach i planach ochrony przeciwpożarowej, które winny posiadać jednostki organizacyjne będące właścicielami obiektów zabytkowych. Szczególnie istotnym elementem, który musi być uwzględniony w zabezpieczeniu przeciwpożarowym obiektów zabytkowych i w prowadzeniu akcji ratowniczo - gaśniczej w razie pożaru jest priorytet zabezpieczenia i ratowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub będących w trakcie procedury wpisu w taki sposób, aby podlegały one szczególnej ochronie, zaraz po przedsięwzięciach służących ochronie życia ludzkiego.

W celu zminimalizowania ewentualnych szkód, należy podjąć następujące działania:

- zabezpieczenie ognioochronne obiektów drewnianych i elementów konstrukcyjnych z drewna;
- utrzymanie w sprawności i sprawdzenie działania sygnalizacji alarmu przeciwpożarowego i monitoringu, jeśli taki funkcjonuje;
- zapewnienie sprawności, gotowości umiejętności obsługi podręcznego sprzętu gaśniczego;
- przygotowanie do własnych działań ratowniczych w oparciu o grupę ratowniczą i sprzęt podręczny, która będzie szkolona z elementami ćwiczeń praktycznych;
- w razie wybuchu pożaru podjęcie próby lokalizacji źródła ognia i jego stłumieniu w zarodku przy pomocy podręcznego sprzętu gaśniczego, zamykania dopływu świeżego powietrza (tlenu), wyłączeniu zasilania;
- po przybyciu jednostki Państwowej Straży Pożarnej, podporządkowanie wszystkich działań dowódcy akcji oraz udzielanie pomocy i niezbędnych informacji;

- uczestniczenie w dokumentowaniu działań i strat, ustaleniu przyczyn pożaru i podejmowaniu działań zabezpieczających po pożarze;
- po zakończeniu akcji ratowniczo - gaśniczej, zabezpieczenie i przeszukanie pogorzeliska, poinformowanie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i Wójta Gminy o stratach, szkodach i ewentualnych potrzebach pomocy;
- przystąpienie do prac zabezpieczających i konserwatorskich celem przywrócenia poprzedniego stanu obiektów.

- **Katastrofalne zjawiska atmosferyczne**

Na terenie Gminy Sochaczew do zjawisk atmosferycznych, których częstotliwość może się zwiększać w wyniku zmian klimatycznych należą huraganowe wiatry pochodzenia burzowego lub wynikające z przechodzenia frontów atmosferycznych, którym mogą towarzyszyć nawalne opady deszczu, gradobicia lub śnieżyce.

W przypadku zagrożenia wystąpienia niebezpiecznych zjawisk pogodowych należy podjąć następujące czynności:

- śledzenie komunikatów w środkach masowego przekazu;
- zaktualizowanie oceny stanu zagrożenia zabytkowych obiektów, ich stanu technicznego, stanu otaczającego drzewostanu oraz drzew stanowiących pomniki przyrody, powiadomienie pracowników o zagrożeniu i zapewnieniu dojazdu osób niezbędnych do prac zabezpieczających i akcji ratowniczej;
- ograniczenie działalności jednostki w zależności od sytuacji i ostrzeżenie przebywających gości o zagrożeniu i zasadach postępowania w razie katastrofy;
- zamknięcie i w miarę potrzeb dodatkowe zabezpieczenie zagrożonych otworów drzwiowych i okien (workami z piaskiem, ekranami, zaporami itp.);
- usunięcie z terenu przedmiotów nie przytwierdzonych trwale do podłoża mogących ulec przemieszczeniu;
- odsunięcie od okien cennych przedmiotów, w tym eksponatów i wyposażenia, przeniesienie ich w bezpieczne miejsce lub dosunięcie (dostawienie) do ścian, zabezpieczenie przed przesunięciem i okrycie;
- reagowanie na działanie czynników niszczących i prowadzenie akcji ratowniczej wydzielonymi siłami grup ratowniczych;
- zabezpieczenie uszkodzonych obiektów i elementów przed dalszą destrukcją;
- dokumentowanie strat i prowadzonych działań ratowniczych i zabezpieczających,
- informowanie organu założycielskiego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz Wójta Gminy o poniesionych stratach podjętych działaniach i o ewentualnych potrzebach pomocy;
- podjęcie prób przywrócenia stanu utrzymania zabytków sprzed katastrofy.

9. Instrumenty realizacji programu opieki nad zabytkami

Podmiotem sporządzającym gminny program opieki nad zabytkami jest wójt gminy, program przyjmuje rada gminy. Realizacja programu odbywać się będzie przez działania prowadzone przez władze samorządowe. Dla osiągnięcia określonych w programie założeń konieczna jest współpraca z instytucjami i jednostkami podległymi samorządowi gminnemu oraz służbami Wojewody Mazowieckiego odpowiedzialnymi za ochronę zabytków. Celowe jest również nawiązanie współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz samorządem powiatowym i samorządami sąsiednich gmin. Istotne z punktu widzenia osiągnięcia założonych w programie rezultatów jest także przedsięwzięcie działań skierowanych do prywatnych właścicieli, osób lub instytucji władających obiektami zabytkowymi, w tym kościołów i związków wyznaniowych.

Do realizacji zadań określonych w Gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykorzystywane następujące instrumenty:

1. Instrumenty prawne.

Instrumenty prawne obejmują dokumenty i działania wynikające z przepisów ustawowych, szczególnie z ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, np.:

- strategie, plany rozwoju,
- studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- decyzje administracyjne.

2. Instrumenty finansowe.

Instrumenty finansowe to:

- finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz budżetu państwa, samorządu województwa,
- dofinansowania na prace konserwatorskie i remontowe przyznawane ze środków zewnętrznych i wewnętrznych,
- dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody i zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych.

3. Instrumenty koordynacji.

Instrumenty te wynikają z dokumentów krajowych i na szczeblu województwa mazowieckiego, powiatu sochaczewskiego, a także dokumentów samorządu Gminy Sochaczew, do których zaliczyć należy między innymi:

- Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego,
- Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Mazowieckim,
- Strategię Rozwoju Powiatu Sochaczewskiego,
- Strategię Rozwoju Gminy Sochaczew na lata 2023-2030.

Do instrumentów koordynacyjnych można włączyć także współpracę w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z ośrodkami naukowymi i akademickimi, stowarzyszeniami, kościołami i związkami wyznaniowymi.

4. Instrumenty społeczne.

Współpraca samorządu gminnego z organizacjami społecznymi i innymi podmiotami oparta między innymi na umowach, porozumieniach zmierzających do aktywnego włączenia się społeczności lokalnej w realizację zadań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego. Wszelkie działania samorządu gminnego o charakterze edukacyjnym i promocyjnym oraz prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

5. Instrumenty kontrolne.

Instrumenty kontrolne to przede wszystkim monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, sporządzane okresowo sprawozdania z realizacji Programu opieki nad Zabytkami i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków.

10. Zasady oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.) wójt sporządza, co 2 lata, sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena poziomu realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- efektywność ich wykonania.

Ustalono następujące kryteria prowadzenia oceny realizacji Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sochaczew na lata 2024-2028 z podziałem na poszczególne priorytety:

Tabela 5. Ocena realizacji Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

Priorytet 1 - Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
Lp.	Kryteria i wskaźniki oceny:
1	Poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami (%)
2	Poziom objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków i obszarów ochrony konserwatorskiej (%)
3	Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu uwzględniających ochronę ekspozycji obiektów zabytkowych (szt.)
4	Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (TAK/NIE)
5	Nowe obiekty wskazane do objęcia ochroną prawną (szt.)
6	Opracowanie planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (TAK/NIE)
7	Współpraca z organizacjami pozarządowymi (TAK/NIE)
8	Suma środków zewnętrznych pozyskanych na ochronę i konserwację zabytków (zł)
Priorytet 2 - Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy	
Lp.	Kryteria i wskaźniki oceny:
1	Liczba zorganizowanych wydarzeń związanych z lokalną promocją i ochroną dziedzictwa kulturowego (szt.)
2	Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej (szt.)
3	Liczba wystąpień o uzyskanie środków zewnętrznych na prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach stanowiących własność gminy (szt.)
4	Liczba akcji promocyjnych w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel (szt.)

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

5	Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych (TAK/NIE)
6	Liczba działań rewaloryzacyjnych przy zabytkowej zieleni gminnej (szt.)
7	Liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego (os.)
Priorytet 3 - Promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	
Lp.	Kryteria i wskaźniki oceny:
1	Opracowanie mapy zabytków gminy jako atrakcyjnej graficznie formy promocji elementów dziedzictwa kulturowego (TAK/NIE)
2	Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw, w tym ulotek, folderów promocyjnych, map, przewodników itp. dotyczących walorów kulturowych gminy w miejscach ogólnodostępnych (szt.)
3	Liczba szkoleń dla pracowników Urzędu związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego (os.)
4	Ilość wydarzeń o tematyce ochrony dziedzictwa kulturowego skierowanych do dzieci (szt.)
5	Utworzenie szlaków turystycznych wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego (TAK/NIE)
6	Liczba przeprowadzonych prac porządkowych na terenach objętych ochroną
7	Oznaczenia i tablice informacyjne dotyczących obiektów zabytkowych umieszczone na wszystkich obiektach (TAK/NIE)
8	Organizacja wydarzeń upowszechniających, wśród społeczności lokalnej, wiedzę w zakresie rozpoznawania walorów obiektów zabytkowych (szt.)

11. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.) do obowiązków właścicieli lub posiadaczy zabytków należy sprawowanie opieki nad zabytkiem, w szczególności prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Źródłem finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie Gminy Sochaczew mogą być:

- **Budżet gminy:** Samorządy gminne mają obowiązek dbać o zabytki znajdujące się na ich terenie i mogą przeznaczać na ten cel środki z własnego budżetu. Wydatki te mogą obejmować konserwację, renowację, a także promocję lokalnych zabytków;
- **Budżet państwa:** Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz inne organy państwowe mogą przyznawać dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytkach. Fundusze te są często przyznawane w ramach specjalnych programów ochrony dziedzictwa narodowego;
- **Fundusze europejskie:** W ramach różnych programów Unii Europejskiej można ubiegać się o dofinansowanie projektów związanych z ochroną i konserwacją zabytków. Programy takie jak Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) czy Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko oferują możliwość uzyskania środków na ten cel;
- **Fundacje i organizacje pozarządowe:** W Polsce działa wiele fundacji i organizacji pozarządowych, które wspierają ochronę dziedzictwa kulturowego. Mogą one udzielać grantów, organizować zbiórki funduszy czy wspierać projekty związane z konserwacją zabytków;
- **Prywatni darczyńcy i sponsorzy:** Osoby prywatne, firmy i inne podmioty mogą również przyczyniać się do finansowania ochrony zabytków poprzez darowizny, sponsoring czy mecenasowanie konkretnych projektów;
- **Środki własne właścicieli zabytków:** W przypadku zabytków prywatnych, właściciele są zobowiązani do ich utrzymania i konserwacji, często przy wsparciu finansowym ze strony różnych instytucji publicznych;
- **Programy ochrony zabytków i dofinansowania regionalnego:** Wojewódzkie urzędy ochrony zabytków oraz samorządy wojewódzkie mogą prowadzić programy wsparcia finansowego dla gmin na ochronę lokalnych zabytków.

W wyżej wymienionej ustawie w rozdziale 7 „Zasady finansowania opieki nad zabytkami”, w art. 73 ustala, że „Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka

organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie albo będąca właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru (...). Szczegółowe warunki, tryb udzielania i sposób rozliczania dotacji celowej określa Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie i przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2017 r., poz.1674 z późn.zm.).

Ponadto, organy samorządu terytorialnego stosują ulgi i zwolnienia przewidziane w przepisach odrębnych, do których m.in. należy zaliczyć:

- Ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2023 r., poz.344 ze zm.) art. 73 ust. 4 określa, iż opłaty z tytułu użytkowania wieczystego obniża się o 50% obniżkę w wysokości wnoszonych opłat dla nieruchomości gruntowych wpisanych do rejestru zabytków z tytułu użytkowania wieczystego; właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę;
- Ustawę z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalowych (Dz.U. z 2023 r., poz. 70 ze zm.) zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 6 zwalnia się od podatku od nieruchomości grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej,

Dla realizacji zadań z zakresu ochrony dziedzictwa narodowego można ubiegać się o wsparcie z funduszy krajowych pozostających w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Minister ogłasza na dany rok budżetowy listę programów wraz z alokacją środków finansowych. Liczba programów ogłaszanych w kolejnych latach jest zmienna. Na rok 2024 ogłoszone zostały następujące programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Prognozowana kwota wydatków w programach wynosi 236 457 000,00 zł:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

- 1) Program: Ochrona zabytków - Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Program: Ochrona zabytków archeologicznych - Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa

archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

- 2) Program: Groby i cmentarze wojenne w kraju - Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.
- 3) Program: Infrastruktura kultury - Celem programu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.
- 4) Program: Infrastruktura domów kultury - Celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów i ośrodków kultury oraz centrów kultury i sztuki w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury.
- 5) Program: Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju - Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

Dotacje ze środków Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Nabór wniosków o dofinansowanie do prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do wykonania jest ogłaszany każdego roku na stronie Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Dotacje celowe ze środków budżetu Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Programy takie jak Mazowsze dla miejsc pamięci, Mazowsze dla Zabytków, w których można pozyskać środki m.in. na rewitalizację, modernizację, konserwację, a także tworzenie nowych miejsc pamięci będących świadectwem wydarzeń o szczególnym znaczeniu dla kształtowania się tożsamości narodowej Polaków, takich jak: pomniki, kapliczki, krzyże przydrożne, nagrobki czy tablice upamiętniające wydarzenia lub postacie historyczne.

Szukając potencjalnych źródeł finansowania Programu należy rozważyć możliwości uzyskania dofinansowania ze środków europejskich. Środki te pochodzą między innymi z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego+, Fundusz Spójności. Realizowane będzie 10 programów krajowych oraz 16 programów regionalnych - każde województwo posiadać będzie własny program do finansowania inwestycji na jego terenie.

Program Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027

W ramach programu województwo mazowieckie w latach 2021-2027 realizować będzie działania w ramach wszystkich pięciu celów Polityki Spójności 2021-2027. Ich realizacja

posłuży realizacji wizji rozwoju określonej w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. W programie zostały określone Priorytety i odpowiadające im cele szczegółowe oraz powiązane z nimi rodzaje działań, powiązane działania z obszarem kulturowym znajdują się w:

Priorytet V – Fundusze Europejskie dla wyższej jakości życia na Mazowszu

Cel szczegółowy 4(vi) wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych

2.1.5.4.1. Interwencje w ramach Funduszy

- Rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej;
- Turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych);

W ramach tego projektu za priorytetowe uznano działania na rzecz obszarów o wysokiej atrakcyjności turystycznej wynikającej z walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych. Szczególnie preferowane będą obszary jednocześnie wykazane jako zmarginalizowane w dokumentach strategicznych na poziomie regionalnym. Wsparciem zostaną objęte projekty zorientowane na poprawę oferty regionalnej i podregionalnej – tzn. turystycznej i kulturalnej, bazującej na walorach Mazowsza lub regionów etnograficznych, kulturowych, historycznych i przyrodniczych położonych w jego granicach i przynależne do istniejących szlaków turystycznych. Nacisk zostanie położony na wprowadzanie innowacji i cyfryzacji w ramach przemysłu turystycznego i jego produktów. Działania inwestycyjne w zakresie rozwoju oferty turystycznej i rekreacyjnej powinny być realizowane z zachowaniem zasad zrównoważonej turystyki ze szczególnym poszanowaniem cennych przyrodniczo obszarów, w sposób minimalizujący presję ze strony turystów i właściwym wyposażeniem miejsca zagospodarowanego odpoczynku.

Uchwałą nr 79/2/24 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 21 maja 2024 r. przyjęto Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027. Określa on następujące działania, cele szczegółowe, zakres interwencji i typy projektów:

Działanie FEMA.05.07 Kultura i turystyka

Cel szczegółowy EFRR.CP4.VI - Wzmocnienie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych

Zakres interwencji:

165 - Ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych,

166 - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury

Projekt realizowany w ramach tego obszaru musi stanowić część większego przedsięwzięcia, które jest zorientowane na poprawę oferty regionalnej i podregionalnej – tzn. turystycznej i kulturalnej, bazującej na walorach Mazowsza lub regionów etnograficznych, kulturowych, historycznych i przyrodniczych położonych w jego granicach i przynależne do istniejących szlaków turystycznych, włączeniem społecznym i innowacjami społecznymi w skali kraju, regionu lub lokalnej.

Działanie FEMA.09.02 Rewitalizacja obszarów innych niż miejskie

Cel szczegółowy EFRR.CP5.II - Wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie

Zakres interwencji m.in:

166 - Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury,

Typy projektów:

1. Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego
2. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

W ramach wskazanych powyżej typów projektów finansowane w formie instrumentów finansowych (IF) są inwestycje ukierunkowane na pobudzanie aktywności środowisk lokalnych i stymulowanie współpracy poprzez wsparcie przedsiębiorczości, samozatrudnienia i gospodarki społecznej, poprawę jakości przestrzeni. Wsparcie może zostać udzielone wyłącznie na rzecz projektów wynikających z gminnych programów rewitalizacji dla danego obszaru, na którym projekt jest wdrażany. Program rewitalizacji musi być uwzględniony w wykazie programów rewitalizacji województwa mazowieckiego. Produkty finansowe w formie pożyczek inwestycyjnych z rabatem kapitałowym będą skomponowane w zależności od typu odbiorcy ostatecznego, a wysokość umorzenia jest zależna od osiągnięcia określonych wskaźników.

12. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Realizacja i finansowanie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego odbywać się będzie w oparciu o środki z budżetu gminy oraz uzyskane dofinansowania i dotacje. W związku, iż Gmina Sochaczew nie jest właścicielem żadnego z zabytków ujętego w Rejestrze Zabytków, zadania będą realizowane przy obiektach będących w posiadaniu gminy ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, tj. przy zabytkowych grobach i cmentarzach wojennych oraz kapliczkach. Ponadto Gmina Sochaczew sprawuje opiekę nad obszarami objętymi ochroną konserwatorską, na mocy zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, obszarów wskazanych do ochrony konserwatorskiej w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Samorządy są zobowiązane do monitorowania stanu zachowania stanowisk archeologicznych i informowania odpowiednich służb konserwatorskich o wszelkich zagrożeniach. Ponadto są odpowiedzialne za ochronę prawną istniejących stanowisk archeologicznych, w tym udzielanie wsparcia finansowego i pozyskiwanie dotacji na prowadzenie nowych badań archeologicznych.

Szacunkowe koszty realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew przedstawiono w poniżej tabeli 6.:

Tabela 6. Szacunkowe koszty realizacji Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Sochaczew w latach 2024-2028.

Zadanie	Szacowane koszty w latach 2024-2028
Bieżące remonty i utrzymanie cmentarzy wojennych, kapliczek przydrożnych na terenie Gminy Sochaczew	2 500,00 zł / rok
Prace związane z pielęgnacją i rewaloryzacją zieleni zabytkowej przy cmentarzach	3 000,00 zł / rok
Pozyskiwanie dotacji celowych na remonty obiektów zabytkowych niebędących własnością gminy	w miarę posiadanych środków finansowych w budżecie gminy
Sporządzenie Planu opieki nad zabytkami na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	koszt zostanie oszacowany na podstawie rozeznania cenowego
Promocja dziedzictwa kulturowego oraz organizacja wydarzeń zwiększających świadomość mieszkańców na temat istoty działań ochronnych dla wszystkich obiektów posiadających wartości kulturowe i historyczne	3 000,00 zł / 1 wydarzenie rocznie

Bibliografia

Akty prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. 2022 poz. 840 ze zm.);
3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2023 poz. 40 z późn.zm.);
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, (Dz.U. 211, nr 113, poz. 661);
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
6. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie i przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2017 r., poz.1674 z późn.zm.);
7. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym określa zadania z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego (Dz.U. 2024 poz. 1130 ze zm.);
8. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn.zm.);
9. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150);
10. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880);
11. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn.zm.);
12. Ustawę z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalowych (Dz.U. z 2023 r., poz. 70 ze zm.);
13. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 Nr 13, poz. 123);
14. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn.zm.);
15. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn.zm.);
16. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn.zm.);
17. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn.zm.).

Inna dokumentacja

1. Poradnik metodycznym gminnego programu opieki nad zabytkami, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, Warszawa 2008 rok
2. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 (Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. M.P. 2023 poz. 1470)
3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. (M.P. 2020 poz. 1060)
4. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+ Innowacyjne Mazowsze (Uchwała Nr 72/22 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 r.)
5. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego (Uchwała Nr 1913/448/23 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 13 listopada 2023 r.)

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Sochaczew na lata 2024-2028

6. Program opieki nad zabytkami w województwie mazowieckim 2022 – 2025 (Uchwała Nr 169/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 21 grudnia 2021 r.)
7. Strategia rozwoju kultury w województwie mazowieckim na lata 2023-2027 (Uchwała nr 155/23 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 września 2023 r.)
8. Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Sochaczewskiego na lata 2021 – 2027 (Uchwała Nr XXXVIII/223/2022 Rady Powiatu w Sochaczewie z dnia 25 listopada 2022 r.)
9. Strategia terytorialna Żyrardowskiego Obszaru funkcjonalnego na lata 2021-2027 (Uchwała Nr III/14/2024 Rady Gminy Sochaczew z dnia 29.05.2024 r.)
10. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sochaczew (Uchwała Nr LVIII/293/2014 Rady Gminy Sochaczew z dnia 29 października 2014r.)
11. Strategia Rozwoju Gminy Sochaczew na lata 2023-2030 (projekt)
12. Program Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027 (Uchwała nr 79/2/24 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 21 maja 2024 r.)

Źródła internetowe:

<https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/>

<https://zabytek.pl>

https://mapy.geoportal.gov.pl/imap/Imgp_2.html?gpmap=gp0